చైత్ర రథం

జి. వి. కృష్ణరావు

ప్రజా ప్రచురణలు · ఏలూరు

4

తృతీయ ముద్రణ
2000 ప్రతులు

వెల : రు. 3-50

సంపాదకుడు :
వల్లభనేని కాశీవిశ్వనాథం

ముద్రణ :
సువర్ణ ప్రింటర్సు. ఏలూరు

ప్రజా ప్రచురణ...
పవరుపేట, ఏలూ...

★

అంకితం:

శ్రీ ఆవుల సాంబశివరావు

బి. ఏ., బి. ఎల్., గారికి

★

*

ఇది కవితాసమాధి జనియించిన
నూతన భావరేఖ, యే
హృదయము లేని పండితుల కిందు క
నంబడ బోవు మంజులా
క్షరములు మేలి ఘట్టములు; దారి తొలం
గుడు, పోవనిందు; మా
కది పదివేలు; మీ విశితాత్మక
దృక్కులకు న్నమస్కృతుల్.

కర్మభూమి

ఆదొక పెద్దగుహ. చీకటిలేనిది గుహ అవుతుందా? కాబట్టి అది చీకటి కోనేరై వుండాలి. అంత కటికిచీకటి అయితే అసలు అది గుహ అని ఎలా తెలుస్తుంది? కాబట్టి అంత చీకటిగానూ ఉండదు. అంత వెలుతురుగానూ ఉండదు.

అలాంటిగుహలో సాలీళ్లు మగ్గాలు పెట్టుకొని కర్మయోగం సాగిస్తూ ఉన్నాయి. ఆ మగ్గాలతీరూ, ఉనికీ చూస్తే కేవలం కర్మయోగంకోసమే ఆగుహ యేర్పడిందా అనిపిస్తుంది.

కర్మయోగం సాగేదేశాన్ని కర్మభూమి అనే పిలుస్తారు కాదూ! అందువల్ల అది కర్మభూమి.

కర్మభూమిలో ఆస్తికభావం, ఆధ్యాత్మికచింతనా సహజమే. దేశగుణాలు దేశీయులకు పట్టుపడకుండా యేలాఉంటాయి? కాబట్టి అక్కడి సాలీళ్ళకు కూడ ఆధ్యాత్మికచింతన, అవీ ఉంటం సహజమేకదా! అందు

వల్ల అవి పరమాత్మునికోసం నూలుపోగులతో గుళ్ళూ గోపురాలూ తీర్చి కట్టేవి. తద్ద్వారా తమ ఆధ్యాత్మిక చింతనకు ఒకరూపాన్ని కల్పించి జీవితాలను సార్థకంచేసు కొనేవి.

జన్మ యెత్తినందుకు మరి ఫలము ఉండాలి కదా ?

ఆ కర్మభూమిలో చీమలు, దోమలు, ఇంకా సన్న జీవాలు ఎన్నో ఉండేవి. అవి కాస్త కాలు కదలించినా, కొంచెం రెక్క ఆడించినా కర్మయోగుల పుణ్యక్షేత్రా లలో, అంటే గుళ్ళూ గోపురాలలో తగుల్కొని కేవలం పాంచభౌతిక దేహాలను మాత్రం విడిచిపెట్టేవి. కర్మయో గులు యీ భక్తకోటికి పుణ్యలోకాలు ఇప్పించేవి. ఏ నాస్తికుడన్నా మొండి ప్రాణాలవాడై 'యిదంతా ద్రోహం, ప్రజాద్రోహం' అని రెక్కలు జాడిస్తూ, కాళ్లు చేదుకొంటూ అరిస్తే, యోగులు పాపులను తాకటానికి భయపడి దూరంగానేవుండి మండిపడుతూ, "నాస్తికుడికి యింతకన్నా మంచిగతి రమ్మంటే ఎలా వస్తుంది ? చావరా, గాడిదకొడకా ! చావు." అని శపించేవి.

ఇలా లోకవ్యవహారం సాగుతూ వచ్చింది. కర్మభూ మిలో కర్మయోగం అధికమై జీవులకు మరణయోగం ఎక్కువవుతూవచ్చింది. జీవులకు అప్పుడప్పుడు భౌతిక

రోగం పట్టుకొనేవి. జీవులన్న తరువాత రోగాలు, నొప్పులూ రాకుండా ఉంటాయా? అలా రాకుండా ఉంటే కర్మయోగం ఏమికాను?

అందువల్ల అప్పుడప్పుడు భౌతికరోగాలు వచ్చేవి. ఈ రోగాలు వచ్చినప్పుడు జీవులు కొంత విసుక్కొనేవి.

కర్మయోగులు అప్పుడప్పుడు యోగశక్తిని ప్రదర్శిస్తూ మధ్యేగగనంలో నిల్చుని పామరలోకాన్ని అనుగ్రహించేవి.

"నాయనాలారా, మనది ఉత్తమోత్తమమైన కర్మభూమి, కర్మభూమిలో ప్రతివర్ణమూ, ప్రతిజాతి తనకర్తవ్యాన్ని నిర్వహించాలి. సుఖదుఃఖాలు, శీతోష్ణము, జీవనమరణాలు మిథ్య. ఆత్మ ఒకటేనిత్యం, సత్యం. కాబట్టి ఏదో బాధపడుతున్నామనీ కష్టాలు కలుగుతున్నాయనీ అనుకోగూడదు. కర్మప్రవృత్తులుకండి.

"కర్మ అంటే నిష్కామకర్మ – ఫలాపేక్ష లేని కర్మ. సుఖాన్ని అపేక్షించక చేసేకర్మ. సుఖానికి ఒక అవధి అంటూ లేదు. ఒక తృప్తిఅంటూ ఉండదు. అందువల్ల కోర్కెలను పెంచుకోక నిరాడంబరజీవులై నిష్కామకర్మ సాగించండి." అని కర్మయోగులు ఉపదేశించాయి.

"మీ గుళ్లూ గోపురాలూ కేవలం నిష్కామకర్మ తే.

ఇందులో యేమాత్రం సందేహంలేదు. వినండి వినండి.” అంటూ ఒక పిల్లదోమ కాసేపు సభాసములందరిదగ్గరా బయ్యినఊది మళ్ళీ యథాస్థానంలో కూర్చుంది.

“అలా అనటం మహాపాపం. సర్వజీవులు యేనాడో ఒకనాడు చావక తప్పదుగదా ? చావకుండా ఉంటున్నారా; చెప్పండి ?” అని యోగులు ప్రశ్నించాయి.

“నిజం నిజం. ముమ్మాటికీ నిజం” అని గుడ్లు మిటకరించి చప్పిదాడలను అప్పళించి తోకలు మూడుసార్లు ఊపి నిశ్శబ్దంగా అరిచాయి బల్లులు.

“కాబట్టి చావు అనేది పుట్టినవాడికి తప్పదుకదా ! అలాంటప్పుడు భగవంతునికోసం మరణించటంవల్ల యెలాంటి ఉత్తమగతులు ప్రాప్తిస్తాయో ఆలోచించండి. అప్పుడు యీ గుళ్ళు గోపురాలకు నమస్కారం చేస్తారే కాని ధ్వంసంచెయ్యాలని కోరరుకదా,” అని యోగులు సెలవిచ్చాయి.

“తంతువాయ మహర్షులకు జై ! డౌన్ విత్ ది యేతీస్ట్స్ !” అని అనుకొని తేళ్ళుకొండీలెత్తి ఫాసిస్టు నమస్కారాలు చేశాయి.

మళ్ళీ కర్మభూమి నివాసులు వర్ణాశ్రమ ధర్మానుసారంగా జీవితాలను చక్కబెట్టుకోసాగాయి. అప్పు

డప్పుడు పురాణకాలక్షేపం జరుగుతూఉండేది. కాని యిలాంటివాట్లల్లో చీమలకు తావేఉండేదికాదు. అసలు వాటికి కాసేపు కూర్చుందామన్నా తీరిక ఉండేదికాదు. పొరపాటున యెప్పుడన్నా కర్మం చాలక యేచీమన్నా బయట తిరుగుతున్నట్లు కనిపించిందో, తేలురాజు ఆర్ష ప్రోక్తంగా, శ్రుతిస్మృతి వాక్యానుసారంగా శిక్షిస్తూ వుండేది.

ఇలా కొన్నియుగాలు జరిగాయి. ఇంకా మరికొన్ని యుగాలుకూడ యిలాగే జరిగి ఉండవలసింది. కాని యిలా జరగలేదు.

జరక్కపోవటానికి కారణాలను వెస్టుట్యూబులకు వదలివేస్తేమాత్రం వ్యావహారిక జగత్తులో యిలా నడచింది.

కందిరీగలు సంగీతాన్ని అమ్ముకోవటం కోసం కర్మభూమికి వచ్చాయి. అయితే కర్మభూమిలో సంగీతం లేదా అంటే సమాధానంలేదు. కాని కందిరీగలు అమ్ముకోటానికి వచ్చినమాట మాత్రం రూఢి.

అప్పటిదాకా తపస్సుకు మాత్రమే యోగ్యంగా వుంటూవచ్చిన కర్మభూమిలో ఝుంకారధ్వనులు బయలుదేరాయి. కర్మయోగుల యోగనిష్ఠకు భంగం వాటి

ల్లింది.

శాపానుగ్రహసమర్థులు కోపంవస్తే వూరుకొంటారా ! కళ్ళువిప్పి చురచుర చూచారు, కలి ప్రథమపాదం ప్రవేశించింది. కాబట్టి కందిరీగలు బ్రతికిపోయాయి. అప్పటికీ ఆగక నోరుచేసుకున్నాయి. కాని కర్మభూమిలోని ప్రశాంతిప్రాబల్యంవల్ల శబ్దం నిశ్శబ్దతలోనుంచి బాహిరిల్లక అంతలోనే లీనమైపోయింది. అందువల్ల శబ్దరూపం నిష్పన్నంకాలేదు. శబ్దం నిష్పన్నం కానప్పుడు కందిరీగలు యెలా శాపదగ్ధమైపోతాయి ?

ఆరోజు యెలాగో గడిచిపోయింది. యోగనిష్ఠలో వున్న యోగులు కూడ యోగాన్ని కట్టిపెట్టి గుళ్ళూ గోపురాలూ మరామత్తు చేసుకోవలసి వచ్చింది. ఇలా గుళ్లూ గోపురాలూ బాగుచేస్తూ యోగులు ఒండొరులను చూచుకొని యెవరికి వారే దుఃఖపడ్డారు. చూపులతో ఒకరి హృదయాన్ని ఒకరు అర్థంచేసుకొన్నారు. ఇంతలోనే ఒక కందిరీగ బయ్యిన బయలుదేరి వచ్చింది. దాని రెక్కలదాడికి ఒక భాగంలోని గోపురాలన్నీ బదాబదలుగా విచ్చిపోయాయి. ఆ దేవాలయార్చకుడైన కర్మయోగి సహించలేకపోయాడు. భగవంతునిపట్ల అపచారం జరుగుతూఉంటే, పరం పరాగతమైన ధర్మం,

సామాజికవ్యవస్థ కూలిపోతూఉంటే యేభక్తుడు, యే ప్రపంచకల్యాణకాముడు సహిస్తాడు?"

"ఇది తపోభూమి. మీలాంటి దుష్టులు మా దేశంలో నుంచి వెళ్ళిపోవాలి. మా గుళ్ళూ గోపురాలూ ధ్వంసం చేయటం యేమిధర్మం? కాబట్టి వచ్చినదారినే త్వరగా వెళ్ళిపొండి." అని ఉపదేశించాడు నిష్కామయోగి.

"విశ్వం యెవ్వరి ముల్లే కాదు, మీ గుళ్ళూ గోపురాలూ జీవుల స్వాతంత్ర్యాన్ని అరికడుతూ వున్నాయి. పైగా జీవుల నిండుప్రాణాలు బలిగొంటున్నాయి. అసలు మీలాంటి లోకకంటకుల్ని ఉండనీటానికే వీలులేదు." అని బొంయ్యని రొదచేసుకొంటూ ఒక కందిరీగ యోగి పైపైకే వెళ్ళింది.

సృష్టి ప్రారంభమై యెన్నివేలయేళ్ళు గతించాయి? ఎంత దుష్టుడైనా యింత తెగబడి మాట్లాడాడా? భూమి యెందుకు కుంగిపోదు! సప్తసముద్రాలు యెందుకు ఘూర్ణిల్లవు? ద్వాదశాదిత్యులు యిలాంటి లోకాన్ని మలమలా యెందుకు మాడ్చివేయరు!

ఈ సమస్యలలోపడ్డ యోగి అసలుసంగతి మరచిపోయి పక్కకు ఒత్తిగిల్లాడు. నిజానికివస్తే యోగిముందు కందిరీగ నిలుస్తుందా మరి?

రోజురోజుకూ కందిరీగల రాకపోకలు యెక్కువయ్యాయి. గుళ్లూ గోపురాలూ బదాబదలు అవుతూ ఉండటం, ప్రతిదినం కర్మయోగులు వాటిని తిరిగి మరామత్తు చేయటానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉండటం జరుగుతూ వచ్చింది.

ఏది యెలావున్నా కర్మయోగులు స్థాపించిన వ్యవస్థ సడలింది. సడలితే అధర్మం పెచ్చుపెరిగిపోలేదా ? కర్మభూమి పతితం కాలేదా ?

గుహమాత్రం పతితంకాలేదు. ఎప్పటిచోటనే ఉంది. పైపెచ్చు జీవులసంఖ్య పెచ్చుపెరిగింవి. పాపం పెరగటం వల్లనే యీ జనాభా పెరిగిఉండవచ్చును.

ఏ కారణాలు ఎలాఉన్నా, ఇప్పుడు జీవులకు కొంచెం గాలిని పీల్చుకోటానికి వీలైంది. చిన్నచిన్న పురుగులు ఇదివరకుకన్నా కొంచెం రెక్కాడించటానికి వీలైంది.

ఇలాంటి అవకాశాలు లభించటంతోనే జీవులు కొంత మధనపడసాగాయి. "ఈ యోగులు మన ప్రాణాలకు ఉచ్చులుపోసి దేవుడంటున్నారురా." అని కళ్ళు తెరచీ తెరవని ఒక గడుగ్గాయి అంది. పక్కగోడమీదనేవుండి వింటూఉన్న బల్లి కొరకొరా చూచింది. తీరా ఒక దాడకిందికి రాదే ! ఇంతమాట అంటుందా ? ఎంత పితప

కాలం, ఎంత పితప కాలం !

కందిరీగలను ఉపేక్షిస్తే ప్రయోజనం లేదని కర్మ యోగులు నిశ్చయించారు. అవును. దేశానికీ దేవుడికీ, అపచారం జరుగుతూఉంటే ఎలా సహిస్తారు ?

కందిరీగలను కర్మభూమినుంచి సాగనంపటం అవసరం. ప్రజాక్షేమంకోసమైనా తప్పక పంపించివెయ్యాలి. కర్మ యోగులుమాత్రమే ఈ పనిచేయలేరు. తతిమ్మా జీవులు కూడ యీపనికి పూనుకోవాలి.

అందువల్ల ఎంత యిష్టంలేకపోయినా, ఇతరుల ఆచార వ్యవహారాలు ఎంత తెలియకపోయినా, ఎలాగో ఒక లాగున అన్నీకలిసి ఒకచోట సమావేశం జరిపాయి.

కర్మయోగులు ఒక్కొక్కరే లేచి యిలా ప్రారంభించారు :—

"మన దేశాన్ని పరాయివాడు ఆక్రమించుకొంటే మీరు చూస్తూ ఉంటారా ? తతిమ్మా ప్రపంచం అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగివున్నప్పుడు యీ దేశం విజ్ఞానంలో మునిగి తేలుతూవచ్చింది. ఇలాంటి దేశాన్ని తుచ్ఛ నాస్తికులు, నాగరకతలేని జంతువులు ఆక్రమించుకొన్నాయి. అనాదినుంచి వస్తున్న మన పవిత్రాచారాలు, సంస్కృతి, గుళ్లూ, గోపురాలు, భక్తివిశ్వాసాలు

ధ్వంసమై పోతున్నాయి."

ఇంతలో నోరు బారలు తెరచుకొని, కళ్లువిచ్చి వింటూ ఉన్న కప్పగారినోట్లో ఏమిహూరిందో బెక్ బెక్ మని ఎగిరి రెండు గంతులువేసింది. సభలో ఆమూలకొంత అల్లరి బయలుదేరినా వెంటనే ఆగిపోయింది.

ఉపన్యాసక మహాశయుడు సభాసదుల ముఖాలు ఒక సారిచూచి శ్లేటుమార్చి సాగించాడు :—

"ఉప్పునఊదితే తెగిపోయే యీ దారాలతో సోదరుల ప్రాణాలు తీస్తూవున్నామనీ, వారి రక్తాన్ని పీల్చి వేస్తున్నామనీ మన శత్రువులు, మన సంస్కృతి విద్వేషకులు ప్రచారం చేస్తూఉన్నారు. ఇది నిజమేకాబోలునని మన సోదరులుకూడ కొంతమంది నమ్ముతూఉండవచ్చును. శత్రుప్రచారాన్ని నమ్మే దుర్గతి మనకు పట్టటం చాలా శోచనీయం.

"మనశత్రు కోటిలోని సక్ ఫ్రాగ్ మహాశయుడు ఏమని సెలవిచ్చాడో తెలుసునా ? కర్మభూమి సంస్కృతి అత్యుత్తమమైనది. అధః పతనానికి పోతూఉన్న పశ్చిమ దేశాలు బాగుపడాలంటే ఒకటే దారిఉంది. కర్మభూమి నుంచి ఆ నిరాడంబర జీవనం, ఆ కర్మసిద్ధాంతం, ఆ మిధ్యావాదం అవశ్యం గ్రహించాలి. కళ, కవిత్వం అనేవి

వృద్ధిపొందాలంటే కర్మభూమిలోని సామాజిక వ్యవస్థే శరణ్యం. అక్కడి గుళ్లూ గోపురాలు, శిల్పం, చిత్రలేఖనం, లోకోత్తర సౌందర్యం ఎవరిని తన్మయులను చెయ్యవు? సూర్యోదయకాలంలో ముఖ్యంగా కర్మయోగులు నిర్మించిన గోపుర ద్వారాలు చూస్తే, జీవుల అల్పత్వం, సృష్టి గాంభీర్యం, పరమాత్ముని ప్రేమ సాక్షాత్కరిస్తాయి. ఇవి నామాటలు కావు."

"హియర్ హియర్," అని ఈగలు పదతాళధ్వనులు చేశాయి. తేలు సంతోషం కొలదీ ప్రక్కనున్న మండూక మహాశయుణ్ని కొండితో అంటబొడిచింది. మండూకుడు ఎగిరి రెండుగజాలు దూకి మండ్రగబ్బ ముడుచుకొన్న కొండీమీద టపీమని చతికిలబడ్డాడు. కొండీ యెత్తుకోలేని మండ్రగబ్బ కోపంకొలది గిట్టలతో నేలగట్టిగా వాయించింది.

ఈ హర్షధ్వనులతో వొళ్ళుపొంగి ఉపన్యాసకుడు ఇలా అన్నాడు:—

"మన ఆచారాలు నిరర్థకమైనవి కావు. త్రికాలవేదులైన మన పెద్దలు ముందు వెనకలు విచారించే వీటిని ప్రవేశపెట్టారు. ఉదాహరణకు మన గుళ్లూ గోపురాలనే తీసుకోండి. కర్మభూమి యీ కొసనుంచి ఆ కొసకు

సూత్రాలువేసి గుళ్లూ గోపురాలు కడుతూఉంటంవల్లనే, యెన్ని ఝంఝామారుతాలు వీచినా, యెన్ని ప్రళయాలు వచ్చినా యీభూమి నిలిచిఉంది. లేకపోతే మేమిక్కడ నిలిచి ఉపన్యసించటం, మీరు అక్కడఉండి వినటం తటస్థించేదేకాదు.

ఇక్కడ చేరినవారంతా ఆస్తికభావులే కాబట్టి మరొక దేవరహస్యం చెబుతూవున్నాను. ఈ గుళ్ళూ గోపు రాలు లేకపోతే, వీచేగాలిలోవుండే దుమ్మూ, ధూళీ సర్వం కొట్టుకొనివచ్చి ప్రజల ఆరోగ్యం చెడిపోయి ఉండేది. దానివల్ల రోగాలు, అకాలమృత్యువు; అసం పూర్ణానుభూతి, మొదలైన అనర్థకాలన్నీవచ్చి మానవ జాతి ఊరుపేరు లేక యేనాడో నశించిఉండేది.

"కాబట్టి యిలాంటి ఉత్తమాచారాలను, స్వాతిక ప్రకృతిని భగ్నంచేసి నిరంతరం రణగుణధ్వనిచేసే శత్రువు లకు ఆస్కారమిస్తారా ? అంత దేశాభిమానంలేదా ? మీకు నెత్తురు లేదా ?"

"అదంతా తమరెప్పుడో గుటకాయస్వాహా అన్నారు." అని ఒక సభ్యుడు అరిచాడు.

"ఎవడాద్రోహి, నోరుమూయమనండి." అని తతిమ్మా సభ్యులు కేకవేశారు.

"కాస్త ఓపికపట్టి వినండి. మన సోదరుడు ఒకాయన అంతర్జాతీయ భావము ఉండాలంటున్నాడు." అని ఉపన్యాసకుడు గొంతు సవరించుకొంటూ తొట్రుపాటు కనపడనీకుండా అన్నాడు.

"నేనన్నది ఆముక్క కాదు."

ఉపన్యాసకుడు మళ్లీ ప్రారంభించాడు;.

"ఇస్, చెప్పేది వినండి. మన శత్రువులే మనసంస్కృతిని ఎందుకు అవలంభించగూడదను ? వాళ్ళ సంస్కృతి వాళ్ళు విడువను. మన సంస్కృతికి మాత్రం మనం తిలోదకాలు వదలాలి. ఇంత అన్యాయం యెక్కడన్నా ఉందా ? భ్రష్టులు తప్ప దేశాభిమాన మున్నవాడు, ప్రపంచ శ్రేయస్సు కోరేవాడు యిలాంటిపని చేస్తాడా ? కాబట్టి మన శత్రువుకాని, మన శత్రువుల పద్ధతులుకాని మనకేమాత్రం పనికిరావు. వాటిని మనదేశం చాయలకన్నా రానీగూడదు !"

ఇలా కర్మయోగులు ఉపన్యాసాలుచెప్పి ముగించగానే దోమలు జాతీయగీతాన్ని పాడాయి. మండ్రగబ్బలు డెక్కలతో తాళంవేస్తూ కొండీపతాకాలెత్తాయి. తేళ్ల వాలంటీర్లు బారులు బారులుతీర్చి కొండీలు పైకిముడిచి మిలిటరీ శాల్యూటు కొట్టాయి. ఈగలు విమానాలు

నడుపుతూ జాతీయ యుద్ధసంపదను చాటాయి.

ఇంతలో కందిరీగల గుంపులు బర్రున కర్మభూమిలో ఈ మూలనుంచి ఆమూలకు ఆమూలనుంచి ఈమూలకు తిరుగుతూ ఝుంకారాలు సాగించాయి.

ఇంకా యుద్ధం ప్రారంభమైందీ లేనిదీ తెలియలేదు.

త్వరలోనే పిపీలికా విలేఖరి కేబుల్ చేస్తాడని ఎదురు చూస్తున్నాము.

అనిర్వచనీయ ఖ్యాతి!!

తెనాలి స్టేషన్ దగ్గరకువస్తున్న కొలది తహతహలు హెచ్చిపోయాయి. తనస్థితిని చూచుకొంటే తనకే ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఇంతకాలం జైలులోఉంటే యీ ఆరాటమేమైంది. స్వగ్రామ మమకారం. బంధుదర్శనాసక్తి ఏదేశానికి వలసపోయాయి? తన తహతహపాటు చూచి తనకే నవ్వు వచ్చింది. ఎన్నిసార్లు తన ఊరును తిట్టలేదు! మిట్ట మధ్యాహ్నం నిప్పుపెట్టినా మండిపోదని యెన్నిసార్లు మెటికలు విరవలేదు?

ఇలాంటి ఊరుమీద అంత అభిమానం దేనికి? ఎప్పుడూ కస్సు బుస్సుమనే అన్నమీద, చీటికి మాటికి శివాలువేసే తండ్రిమీద నేడు యింతప్రేమ దేనికి? తండ్రి వెనకటికాలంవాడు. నేటి ఆచారాలు, పద్ధతులు తండ్రికెలా తెలుస్తాయి?. వయస్సు మళ్ళిన కొందికి చిరుబురులు సహజమే, అందులో తండ్రికి ఉబ్బసం. ఎంత అవస్థపడుతున్నాడో! ఎంత చిక్కిపోయాడో! తన్ను

తలవకుండా వుంటాడా ? తనకోసం అలవటించిపోయి ఉంటాడు. తనమీద బెంగవల్లనే సగం మంచ మెక్కి ఉంటాడు.

అన్నయ్యకు కుర్రతనం. ఏదో అనిఉంటాడు. అంత మాత్రంచేతనే మనసు విరగాలా ? అన్నట్టు వదినెకు నేను బయలుదేరినప్పుడు నెల తప్పింది. ఎప్పుడది ? సెప్టెంబరు.........రెండు సంవత్సరాలైంది. మగపిల్లవాడో, ఆడపిల్లో ! మగపిల్లవాడే అయిఉంటాడు. మగపిల్లవాడే. సంవత్సరం మూడునెల్లు. అంటే యీపాటికి తప్పటడుగులు వేస్తూఉండాలి. అమ్మా, అత్తా అంటూఉండాలి. వెళ్ళగానే ఆ నంగిమాటల్తో అత్త అత్త అంటూవస్తాడు కామాలు !

తనకు మతికూడా పోతూఉంది. వాడు తనముఖ మెప్పుడైనా చూచాడా ? వాణ్ణి తాను యెప్పుడైనా యెత్తుకొన్నదా ? తనదగ్గరకు యెలావస్తాడు ? తన్ను చూచి బావురు మంటాడో, లేక తల్లిచాటున నక్కి దొంగచూపులు చూస్తాడో ?

ఇంతకూ ఆడపిల్లే అయితే......

వెనకటి ఆలోచనలన్నీ బాంబుతిన్న భవనాలయ్యాయి. నొసలు చిట్లించింది. మళ్ళీ ఆలోచనలు బయలుదేరాయి.

ఆడపిల్లకాదు. మగపిల్లవాడేనని నిర్ధారణమెట్లా అన్నయ్య అయినా ఒకముక్క రాసేసి ఉండకూడదూ? యెలా వ్రాస్తాడు? నేను యెక్కడున్నానో అన్నయ్య వాళ్ళకూ యెలా తెలుస్తుంది? ఎవరైనా చెప్పివుండరా? లేక పత్రికలైనా వ్రాసిఉండవా? రోజూ అంతమంది పేర్లు వేస్తూఉంటాయి.

శ్రీమతి ఉషగారి అరెస్టు - రెండు సంవత్సరాల కఠినశిక్ష

గాంధి మహాత్ముని స్వాతంత్ర్య సందేశం ఆలకించి నందుకు.

లైబ్రరీలో చెంచయ్య చదువుతూంటే అంతా మూగి వింటూఉంటారే. నాపేరు చూడకుండా ఉంటారా? చూచినమాత్రం తానేజైలులో ఉన్నదో యెలా తెలుస్తుంది? అందుకనే అన్నయ్య ఉత్తరం వ్రాయలేదు. తెలిస్తే నాన్నా ఊరుకునేవాడు కాదు. ఎవరిచేతనన్నా ఒకముక్క రాయించివేసి ఉండేవాడు.

అన్నయ్యకు కొడుకా కూతురా? మావాళ్ళ చాలును బట్టిచూస్తే తొలికాన్పు కొడుకు కావాలి. అన్నయ్య అత్తగారివైపు చాలుకూడా అదేనేమో?

మగపిల్లవాడేనని తనకంత గట్టినమ్మకం దేనికి? తాను

కనబోయే పిల్లకు మొగుడు దొరక్కుండా పోతాడా ?

ఈ భావంతో గుండె కలుక్కుమంది.

తన జీవిత స్కంధంలో యిక్కడే గొడ్డలిపెట్టు తగిలింది. భర్త పెళ్ళినాటి కట్నం ముట్టలేదని వదలివేశాడు. అలాంటప్పుడు అన్నయ్యకు కొడుకే పుట్టిఉంటాడనుకోవటం విడ్డూరంగాఉంది. అన్నయ్యకు మగమొలక కలిగితే తనకుగలిగిన దురవస్థ పట్టదుగా ! ఆడదై పుట్టటంకంటే అడవిలో మ్రానై పుట్టటం మేలు.

ఉష తన కాపురంసంగతీ, తన సంగతీ ఆలోచించకుండా ఉండలేక పోయింది.

ఇప్పుడాయన యేమంటాడు, ఊళ్ళోవాళ్ళు యేమంటారు ?

స్టేషనులో దిగగానే జైలునుంచి తిరిగివస్తున్న తనకు పూలమాలలు వేస్తారు. స్వాగతపత్రం సమర్పిస్తారు. గ్రామమహిళా సంఘం ఒకటి, యువజన సంఘం ఒకటి దేవుడు మేలుచేస్తే హరిజనసంఘం ఒకటి ఇన్నిఉన్నాయి. స్వాగతపత్ర మివ్వకుండా ఊరుకుంటారా ? స్వాతంత్ర్యం కోసం ప్రాణాలను కూడా తెగించి జైలుకు వెళ్ళిన దేశభక్తుల్ని యేదేశం గౌరవించుకోదు ? ఆత్మగౌరవాభిమానాలున్న ఏజాతి సత్కరించుకోదు ?

తప్పకుండా గౌరవిస్తుంది. వ్యక్తిగతంగా యీ నల్లమ్మాయిని చూచి కాకపోయినా, యీ నల్లమ్మాయిలో తొంగిచూచే స్వాతంత్ర్య కాంక్షను, గాంధిజీపైఉన్న భక్తిని ఆదరిస్తుంది.

అప్పుడు ఆయన యేమనుకుంటాడు? ప్రజలు అస్తారబలంగా చూచుకొనే తన భార్యను త్రోసివేస్తాడా? త్రోసివేస్తాడేపో లోకులేమంటారు? యెత్తిపొడవరూ? ఏదో పూర్వజన్మలో చేసుకొన్న పుణ్యావిశేషంవల్ల ఆ అమ్మాయి నీపాలిటబడ్డది. లేకపోతే నీవంటివాడికి దక్కవలసిందా? ఆ అమ్మాయి కాలిగోటికైనా పనికిరావే అని సూటిపోటీలు అంటూఉంటే ఏమానవుడైనా యెంత వరకు సహిస్తాడు?

ఆయన తన్ను తీసుకెళ్ళటానికి రాక తప్పదు.

అయితే వెళ్లిపోవటమేనా? ఇన్ని సంవత్సరాలనుంచి ఇలా వేధించినవాడితో ఏ ఆడదైనా యెలా కాపురం చేస్తుంది? తాను కాపురానికి వెళ్ళదు. వెళ్ళకపోతే లోకులు ఏమంటారు? తన్ను ఏమనుకున్నా ఇబ్బంది లేదు. కాని ఉద్యమం ఏమౌతుంది? గాంధిమహాత్ముని సందేశాన్ని ఏవిధంగా భావిస్తారు? ఆలోకోత్తర పురుషుని సందేశానికి వంకలు పెడతారు.

తన జీవితం యెలా తగలబడినా, తనవంటివాళ్ళు లక్షల కొలదిగా బలి అయినా ఉద్యమం సాగాలిసిందే.

అవును గాంధిజీ సందేశం మూలమూలలకూ, హృదయ హృదయాలకూ అందజెయ్యాలి. సంసార బంధంలో తగుల్కొనివుంటే యెలా సాగుతుంది? ఇలాటి త్యాగం లేకపోవటంవల్లనే దేశంలో అజ్ఞానం, దారిద్ర్యం, సంకుచితత్వం పెచ్చుపెరిగాయి. నేను కొత్తగా యీ బందాలు ఎందుకు వేసుకోవాలి? గాంధిజీ ఆజ్ఞాపాలనమే తన వ్రతం, దీనికి లోకం కాదంటుందా?

తండ్రీ! తరుణోపాయం చూపించావు. నివృత్తిమార్గం ఉపదేశించావు. నీ సందేశామృతాన్ని విడువను. ఈ అమృతము లేకపోతే యీ అనాధజీవితం ఏమయ్యేది? ఒక దారీ తెన్నూ అంటూ ఉండేదా? నిజంగా ప్రాణం పోశావు తండ్రీ!

ఉష లోలోపలే గాంధిజీకి చేయెత్తి నమస్కరించింది. కృతజ్ఞతతో కన్నులు చెమ్మగిల్లాయి.

రైలు ఆగింది. పొడుగుగాఉన్న ప్లాటుఫారంమీద నల్లడోములతో అర్ధనిమీలితాలైయున్న విద్యుద్దీపాలు పెట్టుబడివర్గాన్ని ప్రభుత్వ ఉద్యోగులు లాలిస్తూఉన్నట్లుగా చీకటిని లాలిస్తూఉన్నాయి. తెనాలి, తెనాలి కిల్లీ సోడా

బిస్కెట్టు స్లోగన్లు చెవులకు గింగుర్లుకొట్టుతున్నాయి.

రైలు ఎక్కేవాళ్లు దిగేవాళ్ళతో ద్వితీయరంగం ప్రారంభమైంది. ఉష ఖాదీసంచితో నిలుచుంది. జనం అటునెట్టి యిటునెట్టి చివరికి తలుపుగుండా ప్లాటుఫారం మీదికి నెట్టింది. అంతా జన సముద్రం.

అటుయిటూ ఉష కలా మెలా చూచింది. తనకోసం పూలదండలతో............

ప్రజాప్రవాహం గేటుదగ్గరకు నెట్టుకు వెళ్ళింది. గేటు దగ్గర యెడమప్రక్కన కొంత ఖాళీగాఉన్న కటకటాల దగ్గరకు ఆమె చేరుకున్నది. పూలదండలతో స్వాగత మివ్వటానికి వచ్చిన వారెవ్వరూ ఉషకు కనిపించలేదు. వాడిన మల్లె చేమంతి గులాబీ పూలను అమ్ముకొంటూ లోపల ఒక ముసలివాడు మాత్రం కనిపించాడు. స్వాగత సన్మానాలనేవి, కేవలం అమ్మకానికే దొరుకుతాయన్న సంగతి అప్పుడుకూడా తోచలా.

ఈలోగా బండిలోనుంచి దిగిన ప్రయాణీకులు వెళ్ళి పోయారు. రైలు అంతకుముందే వెళ్ళిపోయింది. అంత ప్లాటుఫారంమీద యిరవై ముప్పైమంది మాత్రం ఉండి ఉంటారు.

ఉష తన ఆరాటాన్ని చూచి నవ్వుకొంది. ఈ అర్థ

రాత్రాన యెవరైనా యెలా స్వాగతమిస్తారు? తాను విడుదలైన సంగతి అసలు తెలిసి ఉండదు. పత్రికలు వేయ లేదేమో? ప్రపంచంలో ఏమూల ఏమిజరిగినా, ఒకనల్లికి పదిపిల్లలు పుట్టినా వన్నెల చిన్నెలతో వేస్తారే. తన విడుదల సంగతి వెయ్యకుండా ఉంటారా? వేసిఉంటారు. అయినా తాను ఫలాని రోజున ఫలాని బండికి తెనాలిలో దిగుతున్న సంగతి యెలా తెలుస్తుంది? రేపు ఊళ్లో తాను వచ్చిన సంగతి తెలుస్తుంది. అప్పుడు మీటింగుచేసి తన్ను మాట్లాడమంటారు. బుచ్చయ్యగారికి వెనక యిలాగే చెయ్యలా? అప్పుడు యెవ్వరూ స్టేషనుకు వెళ్ళ లేదు. మరునాడు మీటింగుచేసి పూలదండలు వేశారు.

ఉష టిక్కెట్టిచ్చి వెలుపలకు వచ్చింది. కన్ను పొడుచుకొన్నా కనిపించటంలేదు. మూడు నాలుగు ఒంటెద్దుబళ్ళు, ఒకటి రెండు రిక్షాలు ఉన్నాయేమో.

"బండి కావాలమ్మా బండి" ఒంటెద్దు ముసలయ్య అడిగాడు. ఉష బండెక్కుదామనుకొంది. కాని తనదగ్గ రున్న డబ్బులతోపాటు గాంధిజీ సందేశం జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిరాడంబరంగా ఉండాలన్నాడు కదూ మహాత్ముడు. రెండడుగులువేస్తే తన ఊళ్లోవుంటుంది.

ఆమె మెల్లగా సాగి నందివెల్లురోడ్డు పుచ్చుకుంది.

ఉషకు సమీపిస్తున్న కొండికీ ఉషకు కాలుసాగటం లేదు. మనస్సు పరిపరివిధాల పోతూవుంది! తాను యింటికి చేరుకుంటుందా ? నాన్న అన్నయ్య ఏమంటాడు? ఇక ముందు తనజీవితం ఏం కావాలి ?

ఆపాదమస్తకం చెమటపోసింది. అడుగు పడటం లేదు. మళ్ళీ దుర్భరజీవితంలో ప్రవేశించవలసిందేనా ? అన్నయ్య చేత ఛాఛా అనిపించుకొంటూ వదినచేత మొట్టికాయలు తింటూ వుండవలసిందేనా ? పుట్టింట్లో యిలా అభాగ్యురాల్లై పడివుండవలసిందేనా ?

తాను వెనుకటి ఉషకాదు. సత్యాగ్రహంచేసి రెండు సంవత్సరాలు జైలులో వుండివచ్చింది. లోకమంతా పువ్వులలోపెట్టి పూజించే తన్ను యెవరు సరిగా చూడరు ? దేశసేవకు దిగినవ్యక్తిని యెవరేమి అంటారు ? పరధ్యానంలోవున్న ఉషను కాళ్ళు యెలాగో ఊళ్ళోకి చేరవేశాయి. కచేరీ అరుగుమీద కాని వేపచెట్టుకింద కాని, ఒక పురుగుకూడ లేదు. గోరకొయ్యలు నెత్తిమీద ఉన్నాయి.

ఆమె పుట్టింటికి – అన్నయ్య యింటికి వెళ్ళింది. ఎవరిని పిలిచేటట్లు ? అన్నయ్య యెక్కడో గదిలో పడుకొని ఉంటాడు. అన్నయ్యనులేపి నిద్రను పాడుచేయటం దేనికి?

నాన్న తూర్పింట్లో పడుకొని ఉంటాడు. నిద్రకూడా తక్కువ. పిలవగానే పలుకుతాడు. నాన్ననే పిలుస్తా.

"నాన్నా నాన్నా !"

తలుపుతట్టింది. జవాబు లేదు. మళ్ళీపిలిచి తలుపు తట్టింది. ఆమె పిలుపుకంటె తలుపుచప్పుడే యెక్కువగా ఉంది.

ఇంట్లో యెవరో కదిలిన చప్పుడైంది. ఎవరై ఉంటారు? ఆ అడుగుల చప్పుడు నాన్నది కాదు.

"ఎవరది ?"

"నేనే"

''నేనంటే''

''నేనే నన్నయ్యా''

బెడ్ లైటుతో వచ్చి జారుతూఉన్న కట్టుపంచెను సర్దుకుంటూ అన్నయ్య తలుపు తెరిచి నిర్ఘాంతపడిపోయాడు. ఆ దీపంతో అతడు స్తంభంలాగా నిలబడిపోయాడు.

''నేనే అన్నయ్యా'' ఉష తలవంచుకొన్నది. అతని నోటివెంట మాటలు రాలేదు. కాసేపు యిద్దరూ అలాగే బొమ్మలులాగా నిలబడ్డారు.

''లోపలికి రా గడపలోనే యెందుకు తగులడతావు ?''

ఆమె లోపలికి వచ్చింది.

"నువ్వురావటం యెవరైనా చూచారా ?"

ఉషకు భయం అధికమైపోయింది. తన్ను యెవరు చూచినా పోయేది ఏముంది ? అయినా గుండె పీకుతూనే ఉంది.

ఉష తూర్పింట్లో తగతాబల్ల ఆనుకొని నించునివుంది. అన్నయ్య దీపం మాత్రం మెల్లగా నేలమీదపెట్టి గబగబా తండ్రి మంచందగ్గరకువెళ్ళి తండ్రిని కుదిపాడు. ముసలయ్య మూలుగుతూ అప్పుడే కున్కుపట్టింది కాబోలు మరొక పక్కకు ఒత్తిగిల్లాడు. ఉష కన్నులప్పగించి చూస్తూఉంది.

"నాన్నా, నాన్నా!" కొడుకు తండ్రిని గట్టిగా తట్టాడు.

ముసలయ్య ఉలిక్కిపడి లేచాడు.

"ఏమిట్రా ?"

"వచ్చిందే, వచ్చింది!"

"ఎవ్వరు ?"

"అదే దయ్యం"

ముసలయ్య భయంతో పరకాయించి వెంటనే గుర్తుపట్టలేదు.

"ఏవర్రా అది ?"

"ఎవరున్నారు—నీ కూతురు."

"నా కూతురా?" ముసలయ్యకు అంతా ఆకళింపుకు వచ్చింది.

"నా కూతురా? నాకు కూతురెక్కడిది? రెండేళ్ళ క్రితమే చచ్చిపోయింది. అప్పుడే పారేశాను. ఈ చేతులు మీదుగా తగలేశాను. ఇక నా కెక్కడిదిరా కూతురు?"

ఉష ఒక్కసారిగా బావురుమంది.

"నాన్నా, నాన్నా!"

"ఛీ, నోరుముయ్. నీకు నేను తండ్రినా? ఎవరు చెప్పారు? ఊళ్ళోవాళ్ళందరికీ తెలుసు. నాకూతురు రెండుసంవత్సరాల క్రిందటే చచ్చిపోయింది. కావలిస్తే పురోహితుణ్ణి అడుగు; ఆబ్దికాలు పెడుతున్నానో లేదో, నా కూతురైతే భర్తదగ్గర ఉండాలి. లేకపోతే నా దగ్గర ఉండాలి."

"నే నేం తప్పుచేశాను నాన్నా?" అంటూ ఉష ఒక్కసారిగావెళ్ళి తండ్రికాళ్ళకు చుట్టేసుకుంది.

"ఛీ, దూరంగాఉండు, నువ్వెవరు? నా కూతురు చాల మంచిది. తండ్రికి యెంతో గౌరవం తెచ్చేది. వంశానికి పేరు ప్రతిష్ఠలు తెచ్చేది. చెడు తిరిగేది నా కూతురా? ఎవరంటారు? అన్నవాళ్ళ గొంతు నులిమి

వేస్తాను. నా కూతురు ఏనాడో చచ్చిపోయింది. ఈ ముసలివాణ్ణి దిక్కులేనివాణ్ణి చేసిపోయింది. ఈ ముసలితనంలో నన్ను చూస్తుందనుకొన్నాను, పోయింది. చేయి దాటి పోయింది. పిచ్చిపిల్లా! నువ్వు నా కూతురువా! ఈముసలివాడికి మతిపోతుందను కొన్నావేమో? లేదు. పోపో, నాకూతురు రోజూ నాకలలో కనిపిస్తూఉంటుంది." ముసలయ్య కన్నులలో నుంచి అశ్రువులు జలజల రాలాయి.

ఉష పెద్దపెట్టున ఏడ్చింది.

"ఛీ, నోరుముయ్ పక్కవాళ్లు వింటారు," అని అన్న గదిమాడు.

ఈ అలికిడితో మేలుకొన్న వదినె; వదినె తమ్ముడైన రఘూ గబగబా వచ్చి "ఏమిటేమిటి?" అని గాభరా పడుతూ అడిగారు.

"ఏముంది? చెడిపె లంజె కొంప బాగుండిపోయిందే మోనని తిరిగి వచ్చింది" అన్నాడు అన్న.

ఉష సహించలేకపోయింది. తానేమి తప్పుచేసింది? ఇంత చులకనగా మాట్లాడితే రేపటినుంచి వదినెదగ్గర ఎలా వేగుతుంది? వదినెను చూచేటప్పటికి ఉష కోపం పట్టలేకపోయింది.

"అన్నయ్యా! మాటలు తిన్నగా రా. నీ ఏమను కొన్నావో!"

"ఏమంత పొడుచుకువస్తున్నావు? చెడతిరిగేటప్పుడు ఈ రోషాభిమానాల్లు ఏమయ్యాయి?"

"కాస్త ఒళ్ళు దగ్గరుంచుకొని మరిమాట్లాడు."

"ఎంత పొగరుపట్టింది! తిరిగి వచ్చింది కాక చెలరేగుతున్నావా?"

"ఇదివరకే చెప్పాను. మళ్ళీ అన్నావా మర్యాద దక్కదు."

"ఈ రెండు సంవత్సరాలు ఎవడితో ఊరేగివచ్చా? నాయింట్లో ఒక్క క్షణం ఉంటానికి వీల్లేదు. పో! యింకా నుంచున్నావేం?"

"నీ యింటికి రాలేదు. నా తండ్రి యింటికి వచ్చాను. నీ యింటికి వచ్చినప్పుడను. ఉద్యమంలో రైలుపట్టాలు పీకి జైలుకు వెళ్ళాను. ఇదేం తప్పుపని కాదే? దొంగ తనం కాదే? లంజరికం కాదే? గాంధిమహాత్ముని సందేశాన్ని పాటించి జైలుకు వెళ్ళాను. నువ్వు గాజులు తొడుక్కుని ఆడముండలాగా ఇంట్లో కూచున్నావు. నీబోటి కనాకష్టపు వెధవలుండబట్టే ఆడవాళ్లు బయలు దేరవలసివచ్చింది."

అన్న కోపంతో ఉక్కిరిబిక్కిరై ఊరుకొన్నాడు. నిప్పులు తొక్కుతున్న రఘువుకి దగ్గర్లో సి. ఐ. డీ. ఉంటే బాగుండుననిపించింది.

"గాంధిజీ అలాంటి సందేశమెన్నడూ యివ్వలేదు. ఇలాంటి ఘాతుకకృత్యాలు చెయ్యమని యెన్నడూ చెప్ప లేదు. అహింసామూర్తి గాంధిజీ యెక్కడ ? యీ దారు ణాలెక్కడ ? ఈ మధ్యనే బాహాటంగా అలాంటిచర్యలను ఆయన పూర్తిగా నిరసిస్తు ప్రకటించాడు. ఎక్కడో ఊరేగివచ్చింది కాక గాంధిజీకి యీ దోషంకూడా అంట గట్టుతున్నావా ?" అన్నాడు అన్న.

"ఏమిరా, రఘూ! "విజయమో మరణమో" అన్న కర పత్రాన్ని చదివి వినిపించలా ? ఆ రోజున నువ్వు లేవు ? నువ్వేమన్నా ? నేను ఉద్యమంలోకి వెళ్లుతానంటే ఏమన్నా ?

"నే నెప్పుడు చెప్పాను ? నిన్ను రైలుపట్టాలు పీక మన్నానా ? మాపార్టీ యిది ప్రజాయుద్ధమని ఘోషిస్తూ ఉంటే, నీకు నేను యెలా చెప్పాను ? ఊరేగివచ్చిన దానివి ఊరేగివచ్చినట్టుగా ఉండకుండా ఇదికూడా మొగ లెట్టావా ?"

ఉషకు నవజీవాలు కుంగిపోయాయి. ఇలా వస్తుందని

యెన్నడూ అనుకోలేదు. తాను నమ్మిన సిద్ధాంతమే తన్ను ద్రోహిణి అంటుందని యెన్నడూ అనుకోలేదు. అప్రయత్నంగా "సత్యం, ప్రజాయుద్ధం" అన్న మాటలు ఆమె నోటినుంచి వెలువడ్డాయి. ఆమె మనస్సులో వొక్కసారిగా ఊళ్లో గోడలు, రోడ్లమీది ఈతచెట్లు గిర్రున తిరిగాయి.

"ఇంతకాలం ఎవడిదగ్గ రున్నావో చెప్పు. ఈ దొంగ వేషాలు ఎవరికీ తెలియవనుకొన్నావా?" అన్నాడు మీదిమీదికి వస్తూ అన్న.

"నేను సత్యం చెబుతున్నానో లేదో ఈ ప్రజలకు తెలియదా? పైనఉన్న ఆ భగవంతుడికి తెలీదా?" అని ఉష దీనంగా అంది.

"నువ్వొక్క క్షణం ఇంట్లో ఉంటానికి వీల్లేదు. పో. వెళ్ళిపో. ఇంతవరకూ మోసిన నింద చాలు." అన్నాడు అన్న.

"పోవమ్మా తల్లీపో! మా పిల్లదానికైనా పెళ్లికావాలా లేదా?" అంది వదినె.

ఉష తాండ్రికాళ్లు గట్టిగా కావులించుకొంది. ఆమె కన్నీళ్లు ముసలయ్యకాళ్లు కడుగుతూ ఉన్నాయి.

"వెళ్ళవేం? రెండు సంవత్సరాల క్రితమే పిన్నమ్మ

గారింట్లో మన్య జ్వరంతో చచ్చిపోయావని ఊళ్లో చెప్పుకొన్నాం. రేపు ఊళ్లో తలెత్తుకో నక్కరలా ? పో, ఎవడితోఉన్నావో వాడి దగ్గరకేపోయి ఊరేగు."

"నాన్నా, నాన్నా" అని యేడుస్తూ ఉష తండ్రికాళ్లు మరీ గట్టిగా కౌగలించుకొంది.

రఘువు, అన్నా పులులు లాగా ఆమెమీద విరుచుకు పడ్డారు. ముసలయ్య కొయ్యబారిపోయి పిచ్చిచూపులు చూస్తూ ఉన్నాడు.

ఇద్దరూ కలిసి ఉషను గట్టిగా చితకబొడిచారు. కారాగారవాసంతో యెముకలు మాత్రమే మిగిలిఉన్న ఉష అస్తిపంజరంలోనుంచి హంస యెగిరిపోయింది.

ఊరిపక్కకాలవ నాటి తెల్లవారుగట్ల మరీపొంగుతూ ప్రవహించింది.

సూర్యుడు మాత్రం తూర్పుననే ఉదయించాడు.

రామరాజ్యం

గోచి పెట్టినప్పటినుంచి రాఘవులు బుర్రయ్యగారి దొడ్లోనే ఉంటున్నాడు. సాటి సంసారి కుటుంబంలో పుట్టినా, కొండ్ర లేకపోవటంవల్ల అతడు జీతానికి ఉండ వలసివచ్చింది.

ఆరునెల్ల ఆవుదూడ పక్కన నుంచుంటే అవతల ఆసామికి కనిపించని దశలోకూడ రాఘవులు ఏమేమో కలలు కంటూఉండేవాడు. తానూ రామిగాడు తెచ్చే గడ్డి మోపులు కంటే పెద్దమోపులు తేవాలనుకొనేవాడు. రామిగాడు మూడుకట్లమీద బొద్దుమోపుకట్టుకొస్తే దొడ్లో గొడ్లన్నిటికీ ఆరోజుకే అస్తుబిస్తూ, తాను మోపు తెస్తే రెండురోజులకు ఎక్కిదక్కి కావద్దూ!

రామిగాడు తాడువేస్తే కొసమీద నిటారుగా నిలబడుతుంది. అతడు దగ్గరకెళ్లితేచాలు—అంత పొగరుమోతైనా సూరయ్యగిత్త గజగజలాడిపోతుంది. తొట్లో కూచున్నాడో ఎంత బురదలోనైనా, కాడె విరిగేది

పెద్దెద్దజత ఎనిమిదిసలకలబండినీ అవతలకి ఈడ్చి పార వెయ్యాలిసిందే. కుప్పెయ్యటాని కెక్కాడో దానికి వంక పెట్టటానికే వీలులేదు. వామో—చూచేవాళ్లు ఆశ్చర్య పోతారు. అంత సంతనీసుగా వేస్తాడు.

తానుకూడ అంతకన్నా పనిగాడు కావాలని రాఘ వుల ఆశ.

తెల్లావు కోడెదూడను పెట్టినప్పటినుంచీ రాఘవుల కోర్కెలు రేగాయి. ఎర్రావుకూడా కోడెదూడనుపెడితే ఎంత బాగుంటుంది! జత ఏర్పడుతుంది. తనతోపాటు అవీ ఎక్కువస్తాయి. తానే వాటెని అలవర్చవచ్చును. తానెంత పనిమంతుడౌతాడో అవీ అంతపందెగాళ్లు అవు తాయి. ఊళ్లో మళ్లీ యిలాంటి జత లేదనిపించుకొంటే ఎంత బాగుంటుంది! అవే ఎక్కువ స్తేనా తను యీనాడు సన్యాసులమాదిరిగా చేస్తాడా? అలాగ్గా రోజుకి రెండెక రాల మెట్టసాలు దున్ని రాడూ!

ఇంతకూ ఎర్రావు కోడెదూడను పెట్టాలిగదా అన్న సందేహం వచ్చింది. రాఘవులకు మనస్సులో చెప్పరాని ఆందోళన కలిగింది. నిజంగా ఈ యీతకు ఎర్రావు కోడెదూడనుపెడితే, పుట్టాలమ్మకు తప్పక నాలుగు కొబ్బరి కాయలు కొడతానని అతడు మనస్సులో మొక్కుకున్నాడు.

ఆ ఆవులు తనవికావు. ఆ ఆసామి తనను ఆ ద్దోల్లో ఎంతకాలం ఉండనిస్తాడో తెలీదు. అలాంటప్పుడు కోడె దూడపుడితే కొబ్బరికాయలు తనజీతంలో డబ్బుపెట్టి కొని కొడతానని మొక్కుకోవడమేమిటి? ఇలాంటి ప్రశ్నే అసలు ఏమాత్రంకూడ స్ఫురించలేదు. కాని రాఘవులు మాత్రం మొక్కుకున్నాడు.

ఇలాంటి ఆశలు లేకపోతే మానవునికి క్షణంసేపు గడవదు. రాఘవులుకూడ ఇలాంటి ఆశలతోనే తన పదమూడోయేడు గడుపుతున్నాడు.

* * * *

ఆనాడు కొంచెం ప్రొద్దెక్కింది. బర్రెగొడ్లను తోలుకెళ్ళటానికి రాఘవులు హడావుడిగా అన్నం తింటున్నాడు. అప్పుడే బుర్రయ్య కల్లాంనుంచి ఇంటికివచ్చి చేతిలోని ములుగర్ర తూర్పింట్లో మూలబడేసి రాఘవుల్ని చూచాడు.

"తొత్తుకొడకా, ఇంకా తిండిదగ్గరేవుంది యవ్వారం? ఊళ్లో గొడ్లన్నీ పోయి ఎంతసేపైయిందిరా?" అన్నాడు.

మొదటినుంచీ రాఘవులు మాటంటే పడేవాడుకాడు. కొంచెం ఎండెక్కినమాట నిజమే. అయినా వాడూరికేసే కూర్చున్నాడా? తెల్లవారిజామునుంచీ ఎముకలు విరుచు

కొంటూనే ఉన్నాడాయె. ఏదో చెప్పబోయాడుకాని అప్పుడున్న స్థితిలో ఎదురుచెబితే ఉడుకుతాడేమోనని మానివేశాడు.

"కూర్చున్నా వేమిరా దున్నపోతా! తొందరగా లేచి గొడ్లనువిప్పు" అన్నాడు బుర్రయ్యదొర.

రాఘవులు తలఊపాడు.

"యాడికి తోలుకెడతా ?"

"కుప్పేస్తున్నారుగా, అక్కడికి తోలుకొస్తాను." అన్నాడు బుడ్డాడు.

"అక్కడికి దేనికి; యెత్తుకుతిన్నా ? మన పడమటి పొలం తోలుకెళ్లు. ఆవుల్ని కూడ విప్పుకెళ్లు. చేనునిండా జనపపరిగా, ఊదా, పచ్చికా దండిగావున్నాయి. పొద్దు గూకిందాకా తిప్పుకురా. ఆవుల్ని వదలిపెట్టి వెళ్ళేవు. మధ్యాహ్నం నీళ్లుపోసేవాళ్లుకూడా లేరు."

రాఘవులకు గుండె గుభేలుమంది. ఎంతోకాలంనుంచి కట్టేసివున్న పడావుల్ని మళ్లెయ్యటమంటే సామాన్యం కాదు. పైగా ఆపొలం విసిరివేసినట్టు దూరంగా ఉంటుంది. మనిషి అనేవాడు యీరోజుల్లో కనిపించడు.

"కుప్పదగ్గరకువస్తే బంతితోల్తాగా," అన్నాడు రాఘవులు.

"ఏడిచావులే, ఇదిగో చూడు—జనపకట్ట దిబ్బమీద పోగేసిఉంది. గొడ్లు దిగదొక్కుతాయి, జాగర్త. జతగా ళ్ళను ఎంచేసికెళ్ళి లోకుల గొడ్లన్నిటినీ చేలోకి రాని చ్చేవు. ప్రొద్దుగూకేటప్పుడు వచ్చిచూస్తాగా ? చేదు గొడ్డు, పడిగొడ్డు వచ్చినజాడ కనపడాలి; తిత్తిఒలిచానే." అన్నాడు ఆసామి.

రాఘవులు చల్లాఅన్నంతిని, కిందబడ్డ మెతుకులేరి గిన్నెలో వేసుకొని బయటకెళ్ళి కడిగి పారబోసివచ్చాడు. కర్రకోసం వెదికాడు. కనపడలా, చివరికి అతడు మూల పడేసిన ములుగర్ర పట్టుకొన్నాడు.

"నాకర్ర తీస్తావేమిరా గాడిదా; నీకర్ర ఏమైంది ?" అన్నాడు ఆసామి.

"నాకో కర్రెక్కడిది? రోజూ ఏపుల్లో తీసుకెళ్లుతున్నా, ఇవ్వాళ ఆవుల్ని మళ్లేయాలిగా" అన్నాడు బుడ్డాడు.

బుర్రయ్య నసికాడు. ఏరైతూ జీతగాడికి కొత్తకర్ర యివ్వటానికి ఒకపట్టున ఒప్పుకోడు. పుస్తకాల్లో చూస్తే మూడులోకాల్ని మూపున వేసుకొని మోస్తున్నట్లు కనిపిస్తాడు.

రాఘవులు దొడ్లోకివెళ్ళి పాడిబర్రెనూ, పడ్డనూ విప్పాడు. పడ్డ ఉచ్చుతోకతో ఫెడేలున అతనిముఖాన

కొట్టి వాయికర్రాన్లు కొట్టుకొంటూ దొడ్డిగేటుదాక దౌడు తీసింది.

"ఓసి నీయమ్మ సిగతరగ! నీకెంత పెట్టాడే దేవుడు," అంటూ అతడు కర్రిపెయ్యను తప్ప మిగిలిన ఆవులపలు వులు తప్పించాడు. స్నానం చెయ్యటానికి దొడ్లోకివచ్చిన బుర్రయ్య కర్రిపెయ్యనుచూచి "దాన్ని విప్పవేమిరా? నదరకట్టంగా ఉండాలా యేమిటి" అన్నాడు,

"బాబోయి దానిదగ్గరకు పోను."

"విప్పలేవూ! తింటూ తూమెడైతే."

బుర్రయ్య జీతగాడి దగ్గరనుంచి కర్రతీసుకున్నాడు. అతగాడికీ గుండె లటుక్కే. ఆ కర్రిపెయ్యే ఆసామిని ఒక సారి యెత్తి గాట్లో కుదేసింది. అప్పుడు వచ్చిన నడుము కలక యింకా అప్పుడప్పుడు కనిపిస్తూనే ఉంటుంది.

దొర కర్రిపెయ్యను విప్పేటప్పటికి దొరసాని దగ్గర నుంచి అతడూ అన్నంమూట పుచ్చుకొన్నాడు. ఆవులు అలవాటుచొప్పున చావిట్లోకి వెళ్ళాయి. అతడు దొర దగ్గరనుంచి కర్రతీసుకొని వెళ్ళి ఆవుల్ని బయటికి తోలాడు. మళ్ళీ దేని కట్టుగొయ్యదగ్గర అవి రష్యన్ సైనికుడిలాగా వచ్చి నిలబడ్డవి. మళ్ళీ బయటికి తోలితే కొన్ని చావిట్లోకి, కొన్ని గడ్డి మోపుదగ్గరకూ చేసు

కొన్నాయి. అచ్చుగా కాంగ్రెస్ మచ్చే. జైళ్ళలోనుంచి నెడితే పదవులలోకీ, పదవులలోనుంచి నెడితే జైళ్ళలోకి తిరుగుతున్నట్లుగానే పశువులుకూడా ప్రారంభించాయి.

వాటిని దొడ్డిబయటికి తోలేటప్పటికి రాఘవులికి పెద్దలు దిగివచ్చారు.

ఇక బజారుకు వచ్చినతరువాత తిన్నగా పోవచ్చునా? లేదు. దొడ్లో ఉండిఉండి కాళ్ళు గుమళ్ళు పట్టాయేమో, ఆవులు తోకమట్ట లెగబట్టి నాలుగుకాళ్ళమీద లేచాయి. అన్నీ ఏదోఒక దిక్కుకు పరుగెత్తినా ఇబ్బంది ఉండేది కాదు. ఒకటి ఉత్తరవీధికి, నాలుగు దక్షిణవీధికి, మూడు తూర్పువీధికి పరుగెత్తాయి.

పొడుగాటి ములుగర్ర చేతపట్టుకొని రాఘవులు ఉత్తర వీధినిపడ్డ ఆవువెంట పరుగెత్తాడు. తన ఆదికిమించిన ఆ పాతచెప్పులు, ముచ్చటపడిఊడి అన్నపుమూటతో కలిసి వీపున దరువేస్తున్న ఆ వెంద్రుకలు, అతడు పరుగెత్తుతున్న కొండికి ఆవు నాలుగుకాళ్ళసవారి లంకించుకుంది.

ఇంతలో ఎదురుగావస్తున్న రైతు ఆవును మళ్లేశాడు. ఎలాగో ఆ బుడ్డాడు ఆవును అసలువీధికి తోలుకొచ్చాడు ఇంతలో రామిగాడు ఎదురయ్యాడు.

"అరేయ్ కాస్త ఊరిబయటదాక వీటిని తోలిపెట్టరా" అని అడిగాడు.

"పో అన్నా, నాకు బొచ్చెడంత పనుంది" అన్నాడు రాముగాడు.

"సాయంత్రం నీకు పొగాకు పెట్టద్దూ, రా, కాస్త అందాకా వచ్చావా నేనే తోలు కెళ్లుతా."

ఆసామికి తప్ప మరొక నరమానవుడికి రాముగాడు వంగేవాడు కాడు. కాని ఏగుణానవున్నాడో రాఘువులకు తోడయ్యాడు. ఇద్దరూ కలిసి గొడ్లన్నిటిని పోవాలిసినవీధికి మళ్లేసుకొచ్చారు.

రాఘువులకు చెమటలు దిగ్గాకుతున్నాయి. అసలేపసి కాయ కావటంవల్ల దమ్ము తట్టుకోలేక ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతున్నాడు. అతని యీడుపిల్లలు అప్పుడే బళ్లోకి వెళ్లుతున్నారు.

తాను బళ్ళోకివెళ్లి వాళ్ళమాదిరిగా ఎందుకు చదువుకోకూడదు? నీడపట్టున హాయిగా కాలుమీద కాలు వేసుకొని, నోట్లో వేలుకూడ వేసుకొని కూర్చోవచ్చునే.

ముందుపోతున్న కర్రిపెయ్య పక్క గోడమీంది బీర తీగను. ఎప్పుడు చూచిందో యేమో, అమాంతం ముందు రెండుకాళ్లతో అంతెత్తూ గోడకూ నిచ్చెనేసి తీగను

అందినంతవరకు బరుకుతున్నది. రాఘవులు పెద్దగా కేకలు వేస్తూ పరిగెత్తుకొని వస్తూనేవున్నాడు.

అతడు అసలు అరవకుండా ఉంటే పిడకలు చేసుకొంటూ ఉన్న ఆ యిల్లాలు చూచివుండేది కాదేమో, ఆ కేకవిని చూచి "ఔరారా! నీకళ్లు తోడారా? పాము పైకి ఆవునుతోలి ఊరుకొంటావా? పేగులు ఎళ్ళదొక్క-వాళ్ళు లేక" అంటూ గలగలా జగడానికి వచ్చింది.

రాఘవులు పెయ్యను తోలాడు. అప్పుడు మాట్లాడితే పోట్లాటే. ఆ యిల్లాలు ఇంకా తిడుతూనేవుంది.

ఇలా తిట్లుతినమనేనా తనతల్లిదండ్రులు కని పారవేసింది? ఈతిట్లు నిజంగా తగిలితే లోకంఉంటుందీ! ఎందుకు నోరిలా పారేసుకుంటారు? తాను గొడ్లను తిట్టటంలా? అయితే తానుగూడ ఒక గొడ్డేనా?

అంతే నేమో? వాటికన్నా తనగతి ఏమంత బాగున్నది?

పడమటిపొలమెల్లే డోలకవచ్చింది. రామిగాడు వెళ్లిపోయాడు. వాడుకూడ వస్తే ఎంతబాగుండును. హాయిగా పిచ్చాపాట మాట్లాడుకుంటూ వుండవచ్చును. వీల్లేదు. బుర్రయ్య ఊరుకుంటాడా? తమ యిద్దరిబుర్రలు రామకీర్తన పాడించడూ?

ఆడొాంకకు మామూలుగా గొడ్లురావు. రాఘవులికి బిక్కుబిక్కు మంటూవుంది. గుండెనిబ్బరం తెచ్చుకోవటానికి చూపుడేలుమడిచి ఈలవేశాడు. బర్రెలు దుడుకు దుడుకు పరుగుపుచ్చుకున్నాయి. వాటితో ఆవులు లేచాయి.

కాస్తలెక్క వెళ్లాక పెద్దకాలవ వచ్చింది. కాలవ కట్టేసి చాల కాలమయింది. అయినా రేవులో తోడలో తున నీళ్లున్నాయి. ఇంటిదగ్గర నీళ్లుతాగని ఆవులు కాలవలోనీళ్లు తాగాయి. బర్రెగొడ్లు అమాంతం నీళ్లలో పండుకున్నాయి.

నీళ్లు తాగింతరువాత రాఘవులు ఆవుల్ని అదలించాడు. అవి తటపటాయిస్తున్నాయి. కర్రిపెయ్యను గట్టిగా తెల్లావుమాటునవుండి కొట్టాడు. నీళ్లు కరుస్తున్నట్టుగా అది తోక పైకెత్తి అవతలబడ్డుకి ఉడాయించింది. దానితో కడమ ఆవులుకూడా కాలవదాటాయి.

బర్రెగొడ్లమందను నీళ్లలోనుంచి ఎక్కగొట్టేటప్పటికి పెద్దలు దిగివచ్చారు.

ఆ డొాంక, నేరుగా బుర్రయ్య ఏడెకరాల మళ్లోకి తీసుకెళ్లింది. పచ్చి పరకలకు కరువ్వాచివున్న ఆవులు మేతకు పడ్డాయి. రోజూ పొలంతిరిగి వస్తున్న బర్రెగొడ్లుమాత్రం

కాలాడిస్తూ అక్కడక్కడ దొరుకుతున్న జనపపుల్లలు నంజుతున్నాయి.

డొంకదరినేదిబ్బ. దిబ్బమీదనే జనపకట్టె పోగేసి వుంది. చేను ఆవలిగట్టున యాపచెట్టుఉంది. చెట్టునీడను కూర్చుంటే ప్రాణాలు కాస్త కుదటపడతాయి. కాని యీ పాడుమందను ఏంచేసేట్లు? దిబ్బమీది జనపకట్టెను ఆకుమూడు చెయ్యవూ! చేస్తే తనవీపు తప్పేట మోతలేగదా?

అందువల్ల జనపకట్టెదగ్గర కూచోటమేమేలు. అయితే తీసి చరుస్తూఉన్న ఎండలో ఎలా కూలబడటం?

రాఘవులు పొట్టరాలకుండా పదికట్టెలుతీసి గూడు వేశాడు. కూచోబోతున్నాడని పసిగట్టిందేమో, కర్రిపెయ్య పక్కచేలో ఉలవకు బయలుదేరింది.

“ఏహే, ఏహే! నినుమాదిగింటికేడవా! తిరుగు,” అని కేకపెట్టాడు.

ఒకసారి మచిచూస్తే పుల్లయ్యచేను బోడి తుడిపే. కర్రిపెయ్య చేను దరిదాపులకు చేరుకొంటున్నది. అతడు ములుగర్ర బుజానెట్టుకొని చేను కడ్డంబడి పరిగెత్తాడు. చేనంతట గసికలలాంటి జనపమోళ్లు, చెప్పులకాళ్లతో పరిగెత్తటం. ఒకమోడుతగిలి అతడు బిళ్ళబీటుగా

పడ్డాడు. మోడు డొక్కలో గుచ్చుకొన్నదేమో, పై ప్రాణాలు పైనే ఎగిరినట్లయింది. అతని కళ్లమ్మట గిర్రున నీళ్లు తిరిగాయి.

మోరెగబెట్టుకొని మరీ వెళ్లుతున్నది. రాఘవులు లేచి పరుగెత్తి వెళ్లాడు. దగ్గర్లోకి రానిచ్చి అది కస్సున అతని మీదికి తిరగమళ్లింది. రెండడుగులు వెనక్కు పరుగెత్తి అతడు సత్తువకొద్దీ కర్రను గిరాటుపెట్టాడు. ఆ దెబ్బతో బెదిసి కర్రిపెయ్య గొడ్లవేపు మళ్లింది. దానిని గొడ్ల మధ్యలోకి తోలాడు

ఇంతలో ఎర్రావు జనపకట్టెమీదికి దండెత్తుతూవుంది.

"ఎహే, మళ్ళు! దెబ్బకు కోడెదూడను పెట్టాలి."

మళ్లీ పరుగు. నాలుగడుగుల్లో జనపకట్టె. రాఘవులు ఉడాయింపు ఎక్కువచేశాడు. ఆ తొందరలో మోడు కస్సున పక్కవాటుగా కాల్లో గుచ్చుకొని నెత్తురు బొల బొల కారింది. ఆ బాధ నసాళమంటింది.

ఎర్రావు జనపకట్టల్ని లాగనే లాగింది. ఆసామి భయంకొద్దీకి అతడు మళ్లీ పరిగెత్తి దాన్ని మందలోకి కొట్టాడు. పాడుచేసిన నాలుగు కట్టలూ ఏమిచేసేట్లు ? సాయంతరం దొరవచ్చిచూస్తే తన్ను బ్రతకనిస్తాడా !

రాఘవులు దిగులుపడ్డాడు. గొడ్లను తిట్టాడు. తన్ను

తాను తిట్టుకొన్నాడు. తన్ను కనిపారేసినందుకు తల్లి దండ్రుల్ని తిట్టాడు. చివరికి ఆ జనపకట్టల్ని తీసికెళ్లి చేను మధ్యలో గొడ్లను పోగుచేసి వాటికేశాడు. ఆ నాలుగు పుల్లలు అయిపోయేదాకా ఊరుకొన్నాయి.

తరువాత మళ్లీ మొదలు. ఆవులు పుల్లయ్యచేన్నువైపు, షడ్డ కాలవవైపు బయలుదేరాయి.

ఈ వరసన చెడుగుడులు ప్రారంభించాయి. రాఘవులు ఒక్కొక్కదాన్నే మళ్లెయ్యను, ఒకసిట్టూరుప్ప విడవనూ. కారుతున్న చెమటను చేతితో తుడుచి క్రిందికి విసరను.

అతనికి ఏడుపు వచ్చింది. కర్ర దూరంగా విసరిపారేశాడు. పారిపోదామని గనుము పుచ్చుకొని నాలుగు బారలు వెళ్లాడుకూడా.

ఎక్కడికి పారిపోవటం? రాత్రి యెలా జరగాలి? చీకట్లో ఎక్కడ పండుకొంటాడు? ఒంటరిగా పండుకొంటే దయ్యాలు కనిపించవూ? తిండి ఎవరు పెడతారు! ఈ వరస వాడిని ఎవరు జీతానికి పెట్టుకుంటారు?

గొడ్లు ఏమౌతాయి? ఏమయ్యేదేముంది? పుల్లయ్య చేలోబడి సుష్టాచేస్తాయి. పుల్లయ్య వాటిని తోలుకెళ్లి బందిలిదొడ్లో పెడతాడు. బుర్రయ్య వెళ్లి తనయింటి

మీాద పడతాడు. తనబాబు తనయెముకలు ఏరటానికి బయలుదేరుతాడు.

దొడ్లో బుజ్జాయి ఏమౌతుంది? రోజు తనవెంట పరు గెత్తుకొస్తుందే. దానిగతి ఏమికావాలి? పెద్దదైన తరు వాత దాన్ని బండికి అలవర్చవద్దూ? ఇన్నాళ్లనుంచి తాను అనుకొంటున్న వాటినన్నింటినీ ఒక్కసారిగా వద లుకొని వెళ్లడమే?

రాఘవులు ముక్కుచీదుకొని, పారేసినకర్రను తిరిగి తెచ్చుకొని జనపకట్టల గూటిదగ్గరకు వెళ్లాడు.

ఎవరోవస్తున్నారు. బుజాన తట్టఉన్నట్టుంది. ఎవరై ఉంటారు? అసలు ఈలాంటివేళ ఎవరు వస్తారు? పొద్దు వాటారినట్లుంది. అయినా ఎవరువస్తారబ్బ! తట్ట తెచ్చిన మనిషి తన ఆసామి చేలోనే వంగినట్లుంది. పేడ వేస్తు న్నదా యేమిటి?

"ఎవరది! బెల్లంగొట్టినరాయిలా పలకవేం?" అని కేకవేశాడు.

ఆమనిషి పలకలా. అలాగే నిలబడ్డది. రాఘవులు కుంటుకుంటూ దగ్గిరికెళ్లాడు. బూసిగాడికూతురు రత్తి పేడవేస్తూఉంది. అతడమాంతం పేడతట్ట లాక్కొని,

"ఇది చేననుకొన్నావా, మీా తాతగాడి దొడ్డను

కొన్నావా ?" అన్నాడు,

రత్తి చిన్నగుంట. బిక్కమొగం వేసింది. తనయింటి పక్కనేవుండే రాఘవులు ఇలా అంటాడనుకో లేదు.

"నుంచున్నావేం ? పో, ఇంకాఉన్నావా నడుములు విరగదంతాను," అంటూ అతడు బయటవేసుకొచ్చిన పేకకూడ చేలో కుమ్మరించాడు.

"నా—తట్ట—" అంది దీనంగా రత్తి.

"ఇవ్వను, నీ బాబుగాడితో చెప్పుకో."

"అన్నా, అన్నా ! మల్లా యిటు కేసిరాను."

"నేనివ్వను"

"పొరపాటయింది అన్నా, యీసారికి వదులు. మల్లీ రాను – నీతోడు, అన్నా, అన్నా ! యివ్వాళ చిదప కూడా దొరకలా. ఉత్తికే యింటికెల్లితే అమ్మ తంతుంది. అందుకని, అన్నా యేకదా అని వచ్చా."

"ఈ టక్కులు నా దగ్గర చెల్లవు. ముందు చేనుదాటి మాట్లాడు."

రత్తి పైటచెంగుతో కంటిచెమ్మ తుడుచుకొంటూ "అమ్మ కొడుతుంది."

"మగ్గుమగ్గుగా తన్నాలిసిందే. తన్ననీ."

"కొత్తతట్ట, అయ్య పంచెయిచ్చి మొన్ననేకొన్నది.

దానికి మా అయ్య అమ్మను పట్టుకు తన్నాడుకూడా. ఆ తట్టపోతే అమ్మ నన్ను బతకనిస్తుందీ!"

"మరీమంచిది. మళ్లీ యిలాంటిపని చెయ్యకుండా బుద్ధొస్తుంది. పోవేం, నుంచున్నావెందుకు దయ్యంలాగా!"

"తట్ట యిచ్చిందాకా పోను. తట్టలేకపోతే యిల్లెక్కడుంటుంది?"

ఇంతలో కర్రిపెయ్య జనపకట్టి మీదికి దండెత్తింది.

"ఏమైరా, నిన్ను మాదిగాడుతినా! తిరగవేం" అని అక్కడుండే కేక పెట్టాడు. అది వినిపించుకోకుండా పోతూనేఉంది. రోజూ తన్ను ఆసామి తిట్టేతిట్లన్నీ దానిని తిట్టాడు. కర్రిపెయ్య జోరీగలతోపాటు తిట్లను దులపరించుకొని పోతూఉంది.

రత్తి చటుక్కున రాఘవులుచేతులో ములుకర్ర లాక్కొన్నది. అతడులిక్కిపడ్డాడు. రత్తి నవ్వుతూ కర్రిపెయ్యవైపు పరిగెత్తుతూఉంది. రాఘవులు తట్టసంగతి అప్పుడు మరచిపోయాడు. అలా కళ్లుమూసుకు పరిగెత్తుతున్నది. జనపమోడు గుచ్చుకొంటుందేమో, అన్యాయంగా కర్రిపెయ్య కుమ్మేస్తుందేమోనే! అన్న ఆలోచనలు అతనికి కలిగాయి.

"జాగ్రత్త. పొడుస్తుందేమో." అని కాలెత్తెత్తి వేసు

కుంటూ పరిగెత్తాడు.

పిల్ల గట్టిదే, ఎడంగా నిలబడి గురిచూచి ముట్టె మీదికి సరిగా కర్ర గిరాటు పెట్టింది. దెబ్బతో కర్రి పెయ్య మళ్లీ గొడ్లవేపు పారిపోయింది.

రాఘవులు తట్టతో జనపకట్టెల గూడువైపు సాగాడు. రత్తి అతని వెంట బయలుదేరింది.

"నువ్వు కర్రి పెయ్యను మళ్లేశావని తట్టయిచ్చేదిలేదు. పో."

"సరే యిందాకే చెప్పావుగా."

"మరి నా వెంట దేనికి ! ఇంటికెళ్లు."

"వెళ్లతానో వెళ్లనో. నా ఊసెందుకు ?

రాఘవులు జనపకట్టెల గూటిదగ్గరకెళ్లి నిల్చున్నాడు. రత్తి గూట్లోకెళ్లి మూటచూచి—

"ఇదేమిటి ? వణ్ణమా ? ఇంకా తినలా ?"

అతడు లేదని తలఊపాడు.

"ఇంకా తినలా ? పొద్దువాటారిపోతే. ఈ గొడ్లకోసం బువ్వ మానేస్తావా ? తిను, తిను. ఏపనైనా దానికో సమే. గొడ్లను నేనుచూస్తాగా."

రాఘవులకు కరకరా ఆకలివేస్తున్నా మాట్లాడలా. రత్తి అన్నపుమూట విప్పి అతనిదగ్గర పెట్టింది. అతడు

మాట్లాడలా.

"నేను ఉలవచేను గట్టున కూచుంటా." అని పిలుస్తున్నకొందికీ వినిపించుకోకుండా కర్ర తిప్పుకుంటూ వెళ్లింది.

దగ్గర్లో బావిలేదు. కాలవలో ఒకవేళనీళ్లున్నా పసర్లేసి ఉంటాయి. అతనికి ఏమీపాలుపోలా. అలానే అన్నానికి కూచ్చుని తీరాచూ స్తే పాసిపోయి నీరుకారుతూ వుంది. సరైన కూరన్నా ఉందేమోనని వెదికాడు. ఉప్పుగోంగూర ముద్ద చూచేటప్పటికి కడుపులో రాయిపడ్డది. పొద్దుటన్నం పెట్టి ఇంత ఎర్రగారపు పచ్చడో చింతకాయ పచ్చడో వెయ్యగూడదూ ?

తన దొరసాని దొడ్డగుణాన్ని రాఘవులు సంస్మరించుకొంటు ఎలాగో తింకితిన్నాడు. అన్నపుగుడ్డను తీసికెళ్లి పసర్లేసివున్న కాలవనీళ్లలో జాడించి మూతి చేయి కడుక్కొన్నాడు. నీళ్లుమాత్రం పుక్కిలించలేదు. "సుజలాం సుఫలాం"లో అతడు దోసెడు నీళ్లకుకూడ నోచుకోలేదు.

గట్టుమీద కూచ్చున్న రత్తి—
గొడ్డకాడి బుడ్డోడి పెళ్లెప్పుడోయ్
గొడ్డుపోయి చేలోన పడ్డప్పుడోయ్

అని పాడుతూఉంది. "దీనితస్సచెక్క! యిప్పటిదాక బిక్కమొగంపెట్టి ఇంతలోనే పాడుతూఉందే" అని అత డనుకున్నాడు.

చల్లమాపయింది. పాడావు పాడిబఱ్ఱె పాలు చేపుకుని చిందులేస్తున్నాయి. ఇద్దరూ మళ్లేసినా ఆగటంలేదు.

"అన్నా, పోదాం పద. గొడ్లిక ఆగవు" అన్నదిరత్తి.

"మరి తేట్ట అక్కర్లేదా?"

"ఉహుఁ" తల అడ్డంగా వూపింది.

"తట్టలేకుండా వెళ్లితే మీ అమ్మ చీపురుకట్ట పుచ్చు కోదూ?"

"నేను ఇంటికి వెళ్లితేగా."

"మరెక్కడికి వెళ్లుతా?"

"అన్నయ్యతో."

"మాదొర దుడ్డుకఱ్ఱతో నన్ను బేకుతాడు."

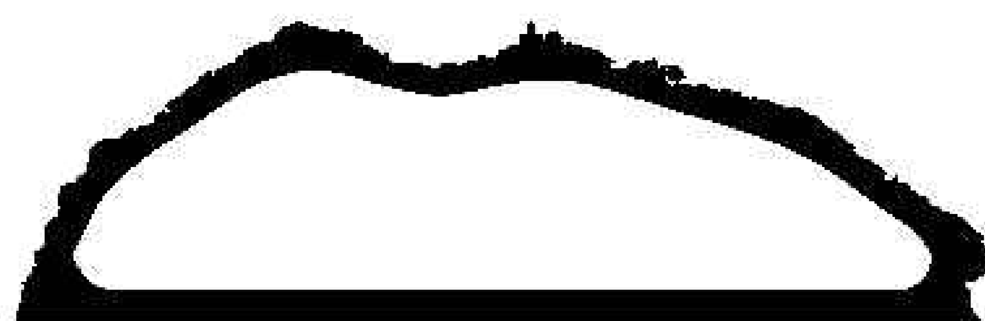
"నేను చూస్తాను. మరి చూడకుండా ఎట్లా? నువ్వు ఏడుస్తూఉంటే నేను చిందు లెయ్యద్దూ?"

"ఒసి నీ సిగదరగా, నేను ఏడిస్తే నువ్వు చిందులేస్తా?"

"నీ చెల్లెలి సిగగోస్తే నీకు నామర్దా కాదు?"

"బాగానేఉంది వరస, పోయి తట్టతీసుకురా."

"నేను తేను, నీకింద జీతగత్తె ననుకున్నావా?

"సరేలే తెచ్చుకుంటాలే."

రాఘవులు తట్ట తెచ్చేలోగా రత్తి గొడ్లను తోలుకొని అతని కోసం చేలోనే నిలబడ్డది. గొడ్లు చేలో పెట్టిన పేడకళ్లను, అంతకుముందు కుమ్మరించిన పేడను అతడు తట్టకేసి, "ఎత్తుకో" అన్నాడు.

"నాకొద్దు. బుర్రయ్యగారు తంతాడు."

"నేనున్నాగా. ఎత్తుకో"

"అమ్మో నాకొద్దు. అప్పుడే చచ్చిపోయేదా?"

"సరే. నేనే యింటికెత్తికెళ్లుతా. కాస్త పళ్లికెత్తు."

"నే నెత్తను."

"ఓసి నీదుంపతెగ. ఎత్తవే, లేవటంలేదు." పళ్లిక దాదాపు రొమ్ములదాక లేచింది. కాని ఆపైన లేవ లేదు. మళ్లీ ప్రయత్నంచేసి ఎలాగైతేనేం, అతడు నిండు తట్ట తలకెత్తుకొన్నాడు.

ఇద్దరు బయలుదేరి ఊరి దరిదాపులకు వచ్చారు.

"ఇదిగో నేతట్ట," అన్నాడు రాఘవులు.

"ఎవరిది?"

"ఇంతదూరం మోయించావు చాలదూ? ఎత్తుకో."

"అక్కర్లేదు. తీసికెళ్లి మీ మురుగుడు గుప్పలో వేసుకో."

"అబ్బబ్బ, మెడలు పోతున్నాయే."

"గొడ్లను కాయటమనుకొన్నా !"

"వినవేమే, పాడిగొడ్లు ముందు వెళ్లాయి. దూళ్లను కుడుపుకొంటాయేమో. తీసుకోవే ?"

రత్తి పట్టెదో నిజమో తేల్చుకోటానికి పస్తాయించి చూచింది. పాడిగొడ్లు కనపడలా. చివరికి తట్టను నెత్తికెత్తుకొన్నది.

"అబ్బ, మచ్చమాపావుగదే. అరే! మెడకూడా తిరగటంలేదు. సరే పోతున్నా."

"పదా. మీ దొడ్డిదగ్గరకే వస్తున్నాగా."

"కొంకు లిరగదంతా, నాసంగతి తెలియదు కామాలు" అని పైపంచె విదిలించుకొంటూ పరుగెత్తి కెళ్లాడు.

రాఘవుల రోజులు బాగుండి పాడిగొడ్లు దూడను కుడుపుకోలేదు. బర్రె తిన్నగా కుడితిగాబు కెగబడ్డది. పాడావు దూడదగ్గర కెళ్లింది. కాని దూడమాత్ర మింకా ముట్టెను పొదుగువైపు పోనివ్వలేదు. అతడు దేనిని ఎక్కడ కట్టివేయాలో అక్కడ కట్టివేసి మేతవేశాడు.

ఇంతలో బుర్రయ్య కళ్లమునుంచి వడ్లబండిని తోలుకొచ్చి పాతరదగ్గర ఆపాడు. తోట్లోనుంచి కర్రతో

కిందికిదిగి ఎడ్ల మెడమీది కాడి దించకుండానే రాఘవు లను పిలిచాడు.

ఆ పిలుపుతో రాఘవులు ఉలిక్కిపడ్డాడు. బండి దించ టానికేమో ననుకుని అతడు దగ్గరకు వెళ్లాడు.

"ఇవ్వాళ ఏంచేశా ?" అని దొర గద్దించాడు.

"ఏంచేశాను !" అన్నాడు రాఘవులు.

"నిజంచెప్పు తోలొత్తుకోడకా !" అని రెట్టించాడు. రాఘవులకు పై ప్రాణాలు పైనే పోయాయి.

"ఏంచేశాను ?"

"ఏం చెయ్యాలా ? చేలో పేడకళ్లు బూసిగాడి కూతు రికేసిపంపలా ?" అంటూ చేతికొందికీ కర్రతో కొంకుల మీద ఒక్కటి పెట్టాడు. రాఘవులు కెవ్వుమని చతికిల బడ్డాడు. పడ్డవాణ్ణి ఆపుస్తున్న కుందికీ బర్రెను బాదినట్లు బాదుతున్నాడు. రాఘవులు ఏడుపుకు బెదిరి నూరయ్య గిత్తలు బండిని పాతరమట్టిమీద కీడ్చినయి. రోజా లేచి బండి బోల్తాపడింది. ఈ హడావిడికి బుర్రయ్య జీతగాణ్ణి వదలి బండిదగ్గరకు వెళ్లాడు.

ఆ సందుచూచుకొని రాఘవులు దొడ్లోనుంచి పారి పోయాడు.

ఆ పోవటం పోవటం ఇంతవరకూ అయిపులేదు. ఆన

వాలు లేదు.

మీ కెక్కడన్నా రాఘవులు కనిపిస్తే ఈ ఒక్క ముక్కమాత్రం అతని చెవిని వేయండి "ఆనాటి నీ జీవితం కంటె ఉత్తమమైన జీవితంలేదు. ఆ లోకమే రామరాజ్యం." అప్పటి నీ ముచ్చటిముడిలో అజంతా శిల్పసౌందర్య ముంది. ఆ ఉప్పు గోంగూరలో ఇనుమున్నది. ఆనాడు నువ్వు తిన్న పైటన్నంలో విటమిన్లు అన్నీ ఉన్నాయి."

మరచిపోరు కదూ!

షష్ఠి పూర్తి

ఈ సంగతి వింటే, సనాతను లేమంటారు ? దేవుడు, దైవం అనేది లేకపోబట్టే జీవితం నిస్సారంగా నిరర్థకంగా కనిపిస్తుంది. అందువల్ల ప్రజలంతా ఆత్మహత్యలు చేసి కొంటున్నారు. ఇది దుర్భరమంటూ, తీవ్రంగా మతప్రచారానికి పూనుకొంటాడు.

సోషలిస్టులు ఏమంటారు ?

ఈ రోగం అచ్చంగా కుళ్ళే బూర్జువా వర్గానిది. సోషలిస్టు విప్లవానికి ఇదే సమయమని చెలరేగుతారు.

ఈ రెండు శాఖలవారి ప్రచారాలవల్ల ప్రజల్లో సంధిగ్ధావస్థ తప్ప జీవితంలో మార్పు ఏమీ రాదు. అలాంటప్పుడు నేను ఆత్మహత్య చేసుకోవడంవల్ల ప్రయోజనం ?

అయితే మానుకోవలసిందేనా ? ఇలా మొట్టికాయలు తింటూ; సౌఖ్యం, సౌందర్యం, ఆనందం అనేవి ఎలావుంటాయో ఎరుగకుండా, చివరికి ఒక్కసారన్నా పేపర్లోకి ఎక్కకుండా జీవించడమంటే......ఎలాంటి అవ

కాశాలూ లేకుండ వెధవ బ్రతుకు బ్రతకటం! పుణ్యాత్ములాలు కాబట్టి యిదంతా చూడకుండా ముసలిది దాటిపోయింది.

ఏమి చూచుకొని బ్రతకాలి? ఒకవేళ నేను చచ్చిపోయినా, సూర్యుడు తూర్పునే పొడుస్తాడు, పడమటనే అస్తమిస్తాడు. మా అల్లరి చిట్టికి నా మీసాలు లేకపోయినా నా కర్రా చెప్పులూ, ఆడుకోటానికి వుండనే వుంటవి. అప్పుడప్పుడు ఉప్పుప్పుగోను మోయటానికి పెద్దది ఉండనే ఉంది. కాకపోతే, కోడలికి మధ్యాన్నం చుట్టనిప్పుకోసం విసుగుకునే బాధ తప్పుతుంది.

నేను చస్తే తప్పేది చుట్టనిప్పు బాధే నన్నమాట! ఉఁ...మరచిపోయాను. అంత్యకర్మల కర్చో? అసలే సంసారం ఈదలేక అవస్థ బడుతున్నాడు. నేను చచ్చానంటే, "ఇప్పుడే చావాలీ? వాడికి ఏం పోయేరోగం వచ్చింది! హాయిగా తిని కూర్చోగూడదూ? కరువులో అధికమాసం." అని వాడు చెడామడా తిడతాడు.

పోనీ, యీ అవస్థ అంతా ఎందుకు? సత్యాగ్రహం చేసి జైలుకుపోతేనో? పేరుకు పేరూ వస్తుంది, లోకం మీద ఉన్న కసికి కసీతీరుతుంది. ఈ అవస్థా తప్పుతుంది.

సత్యాగ్రహం బాగానే ఉంది. కాని రాయ్ చెప్పి

నట్టు దేశానికి ప్రయోజనకారి కాదేమో? సత్యాగ్రహ ఫలితంగా ఫాసిజం వస్తే? మరీ దుర్భరం.

ఆలోచించాడు. ఆరిపోయినదనుకొని చుట్ట ఆవల పారేసి ఉమ్మేశాడు.

తన హయాములో శేషయ్య అధికారం నిరాటంకంగా సాగించుకొన్నాడు. ఇంట్లో వాళ్ళంతా పసిపిల్లలతో సహా, తాను కూర్చోమంటే కూర్చునేవాళ్లు, నిల్చోమంటే నిల్చునేవాళ్లు. ఒంటేలుకూడ పోసుకునేవాళ్ళు. చేసేపాకందగ్గరనుంచి సర్వం అతని యిష్టప్రకారమే జరిగేది. తన భార్యా, కొడుకూ రెండు వలసరాజ్యాలుగాను, తానొక సామ్రాజ్యంగాను ఉండేవాడు. కాని, పరిస్థితులు పదేళ్ళక్రితంనుంచి మారాయి. ఒక్కడే కొడుకు. పెండ్లైన ఆరేళ్ళకు కోడలు కాపురానికి వచ్చింది. అప్పటినుంచి అతని అధికారం పడిపోయింది. ఇది ఎంతమాత్రంగిట్ట లేదు. కొడుకునుంచి వేరుపడదామనుకొన్నాడు. లేక లేక ఒక్కడు! వాడితో విభాగాలు పడితే లోకమేమను కుంటుంది? కడుపుమండి శేషయ్య హిందూసంఘాన్ని తిట్టిపోశాడు. పాశ్చాత్య సంఘాన్ని పొగడాడు. అందుకనే హిందూదేశాన్ని ఏలుతూవున్న దన్నాడు.

అసలు ఇంకో రహస్యముంది. కాస్తో కూస్తో ఆ

రోజుల్లో ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న శేషయ్య లోకాన్ని ఎదిరించైనా కొడుకుతో విభాగా లయ్యేవాడే. వేరుపడటానికి పిత్రార్జితం మిగిలింది. ఏమీ లేదు. కాకపోతే ఒక కడవ, చేంతాడు పంచుకోవలసిందే. ఈ ముసలి తనంలో సంపాదించేశక్తి ఏమీ లేదు. ఇదివరకున్న పిత్రార్జితం, తన సంపాదనా కొడుకు విద్యకోసం, ఉద్యోగంకోసం ఖర్చు పెట్టాడు. అదంతా అతని ఆత్మ సంతృప్తికోసమేననుకోండి.

రోజురోజుకీ ఇంట్లో, అంటే అతని కొడుకింట్లో, జీవితం దుర్భర మనిపిస్తోంది. పూర్వంలాగ అతని ఆజ్ఞ చెల్లకపోతే చెల్లకపోయింది. అతని సలహాలుకూడా ఎవ్వరికీ అక్కర లేకుండా ఉన్నాయి. ముసలిది ఉన్నంత కాలం, అతన్ని అడిగి కూరలు చెయ్యకపోయినా, వేళకు అన్నం పెట్టేది. అలిగితే సాగదీసేది. ఇప్పుడేముంది ? ఆకలి లేదని పడుకుంటే, మళ్లా అడిగేవారన్నా లేరు. సాగదీసేవాళ్లు ఉంటేగా అలగటానికి ?

వార్ధక్యంతో ఒకవేళ తనకు చిరాకు ఎక్కువై జీవితం అలా కనిపిస్తున్నదేమోనని శేషయ్య ఒకసారి ఆలోచించాడు. నిజంగా తన కొడుకుకి తాను ఇంకా చాలకాలం బ్రతకాలని కోరుకుంటున్నాడేమో ? అయినా తేల్చుకుం

దామని ఒక రోజున కొడుకు పంక్తిని భోజనంచేస్తూ వున్న ప్పుడు, "పెద్దవాళ్లంతా రాలిపోతున్నారు. నావంతు కూడా వచ్చేటట్లుంది." అన్నాడు. కొడుకుగాని, కోడలు గాని, "అయ్యో, అయ్యో! అలా అంటా రేమిటి ? మీ మీద గంపెడంత ఆసపెట్టుకున్నాము. అని మాటవరస కన్నా, అనలేదు. అనకపోతే అనకపోయారు, నవ్వనన్నా నవ్వలేదు. కాబట్టి తేలిపోయింది. తాను బ్రతికినా ఊడినా ఒకటే.

ఎవరికి కొరగాని యీ బ్రతుకు బ్రతకకపోతే నేమి ? అతని గుండె గొంతుకలో కొట్లాడింది. నాలుగు పద్యాలు వ్రాయా లనిపించింది. కాయితాలకోసం తడువుల్లాడాడు. కొడుకు బల్లమీద ఒకప్రక్కన తెల్లకాగితాల పొత్తి కనిపించింది. శేషయ్య కంటుకోటానికి బుద్ధిపుట్టలా. కొడుకు సంపాదించుకున్న కాగితాలను ముట్టుకోవటానికి తనకేమి అధికారముంది ? కాగితం తియ్యబోయిన చెయ్యి లాక్కొని, వేస్టు పేపరుబుట్ట వెదికాడు. అన్నీ ముక్కలుగాచింపిన కాగితాలే. ఎంతమంచి కాగితాలు! తనకొక్క ముక్క దొరకరాదు ? వెతగ్గా వెతగ్గా ఒక తెల్లని ఉండ కనిపించింది. దాన్ని విప్పి సాఫీ చేశాడు. శ్రమకుదగ్గ ఫలితం దక్కింది. అరటావు, ఒక ప్రక్కనే

వ్రాసివుంది.

పరమానందంతో దాన్ని పట్టుకెళ్లి కవితా సమాధిలో పడ్డాడు. జిలుగక్షరాల్లో ఏదో వ్రాస్తూ, మధ్య మధ్య చుట్ట పీకుతూ ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. చిన్నమనుమరాలు వచ్చి వెనక నుంచుని. "నీజుత్తు తెల్లగా బాగా వుంది. ఎందుకు దువ్వుకోవు ? నేను దువ్వేదీ ? బాగుంటావు. వెనకోజడ, ముందోజడ వేస్తాను. ఆఁ ?" అంది. ఆలోచనలో ఉన్న శేషయ్య తల ఊపాడు. ఆ పిల్ల పరుగెత్తికెళ్లి, అమ్మను ఏడిపించి, దువ్వెన తెచ్చి, దువ్వి, తాతకు తనకు మల్లేనే ముందోజడ, వెనకోజడ వేసింది. అతడు కవిత్వధోరణిలోనే ఉన్నాడు. అమ్మాయి తాతతల అటూ ఇటూ తిప్పి చూచి, "భలే, భలే ! ఎంత చక్కనాగ్గావుంది !" అంటూ గంతులేయ మొదలెట్టింది. "ఫో ! అల్లరిపిల్లా," అని కవితాసమాధిలోవున్న శేషయ్య మనుమరాల్ని కసిరాడు. ఆ అమ్మాయి అక్కడినుంచి గెంతింది. చరణంలో యతికోసం ఆలోచించే శేషయ్య తలగోకాడు. చేతి కేదో తగిలింది. తడివి చూచుకొని, "ఓసి నీ సిగగొయ్యా, ఎప్పుడేశావే జడ ? ఒకటికాదే, రెండు," అంటూ విప్పుకుని మళ్ళీ రాతలో పడ్డాడు. పెన్సిలు శరపరంపరగా పోతూవుంది. పొద్దుం

పీల్చాలనిపించి బొడ్లో చూచుకున్నాడు. కనిపించలా, 'ప్రక్కన పెట్టానేమో' నని వెతికాడు. కనపడలా. "ఆ కోంటెకోణంగే తీసివుంటుంది, అందుకే నవ్వింది," అని తేల్చుకుని వంటయింట్లోకి వెళ్ళి, తల్లి ప్రక్కన ఉన్న చిన్న మనుమరాల్ని, "ఏదే నా పొడుంకాయ !" అని అడిగాడు "నాకేం తెలుసు ?" అంది పిల్ల.

"అదే, నవ్వుతున్నావులే. ఇలాతే." "నిజంగా నేను తియ్యలేదు తాతయ్యా ! దాని సంగతి నాకేం తెలుసు!" అంది. తల్లి ఎందుకో చిఱ్ఱుబుఱ్ఱాడుతూ పిల్లను వీపుమీద నాలుగు చరచింది.

శేషయ్య హృదయం చివుక్కుమంది. గిరుక్కున మళ్లీ హాల్లోకివచ్చి సోఫాలో కూలబడ్డాడు. ఇదంతా ఏమిటి, తన మీద కోపంకాకపోతే ? తాను ఎందుకు బ్రతకాలి ! తన యింట్లో తాను సంపాదించి తింటూవుంటే కోడలు యిలా ప్రవర్తించగలుగుతుందా ? ఇలా అవమానం పొందేకంటే చావటం మేలు. అరు నూరయ్యేది తప్పక చచ్చిపోవలసిందే.

ఆరాత్రి మామూలుకంటె శేషయ్య పెందలాడె భోజనం చేశాడు. తన సామానంతా సర్దాడు. అంతా నిద్రపోయిం తరువాత ఉరిపెట్టుకోడానికి చేంతాడు,

ముకాల్లిపీట తెచ్చాడు. ఎందుకో ఆ సమయానికి కొడుకు గుర్తుకువచ్చాడు. ఉరిపెట్టుక చచ్చిపోతే కొడుకు గొంతుక్కు వస్తుందని స్పృహకు వచ్చింది. అయితేయేమి చెయ్యాలా అని ఆలోచనలో పడ్డాడు. చివరికి ఎల్లాగైతే నేం, ఉత్తరం వ్రాసిపెట్టి చచ్చిపోదా మనుకున్నాడు.

కాని, చిన్న మనుమరాలు జ్ఞప్తికి వచ్చింది. దాని మూలాన్నే తాను చనిపోయానని దాని ఒళ్లు ఊనం చేస్తారు కామాలే? అసలు తాతయ్య కనిపించకుండా క్షణంసేపు బ్రతుకుతుందీ? ఇక మీద ఎవరితో ఆడుకుం టుంది? ఎవరితో మారాం చేస్తుంది? బెంగతో మంచం పడుతుంది.

అలా నవ్వుతూ త్రేలుతూ వుండే ముఖం వాడిపోయి వ్రాలిపోతే... శేషయ్యకు ఇది దుర్భరమైపోయింది. కోడ లిమీద కోపంకొొందికీ చచ్చిపోవాలనిపించినా, పసిదాని కోసం బ్రతకక తప్పదు. మళ్ళీ ఎక్కడ తాడక్కడ, ఎక్కడ పీటక్కడ చప్పుడులేకుండాపెట్టి నిద్రపోయాడు.

ఒకరోజు సాయంత్రం, "తాతోయ్! అక్కయ్య పెళ్ళి," అన్నది చిన్నపిల్ల.

"ఎవరన్నారు!"

"అమ్మ చెప్పింది."

"పెద్దనాపసానివి బయల్దేరావని నీచెవిలో ఊదిందిలే."

"కాకపోతే, నాలుగు సిల్కుగొన్లు ఎందుకు కుట్టిస్తుందమ్మా మరి," అని తాతయ్య మెడ కావులించుకొంది.

"అక్కయ్యకంటె నువ్వేముందు పెళ్ళికూతురు వయ్యేట్టున్నావే!"

"ఏమమ్మా!"

"సరే, నీకు నాల్గుగొన్లు, నాకో మరి!"।

"వెండిపొడుం కాయ."

ఆలోచనలో పడ్డ శేషయ్య వినిపించుకోలేదు. రెండు నిమిషాలు గడిచిం తరువాత "పెళ్లి ఎన్నిరోజు లుందట?" అన్నాడు.

"పదిరోజులు, అరిసెలు వండుతున్నారు. నేనొకటి తెచ్చుకుంటా; నీకు పెట్టనులే," అంటూ పరుగెత్తుకెళ్లింది.

"మాటమాత్రం నాతో అనగూడదూ! పరాయివాణ్ణయి పోయాను. ఎలాంటి సంబంధమో, ఏమిటో? నాయిష్టప్రకారం కాకపోతేమానె. ఊరికే మాటవరసకన్నా అనగూడదా? అయినా నేనెవర్ని? పెట్టేవాణ్ణా, పోషించేవాణ్ణా? నాతో ఎందుకు చెప్పాలి? పిల్లకు తెలిసినంతమాత్రం నేను తెలుసుకోవటానికి నోచుకోలేదు.

ఛీ, వెధవబ్రతుకు! ఇలా అందరికీ పరాయివాణ్ణయి బ్రతకకపోతే, ఏ దేవు డేడ్చాడు? నేను మోయరాని బరువై పోయాను. ఇలాంటి అవమానం సహించేకన్నా ముక్కు మూసుకుంటే మూడు గడియలు పట్టను.

ఆ రాత్రి అందర్నీ పండుకోనిచ్చి, శేషయ్య బయలు దేరాడు. తప్పకుండా చచ్చిపోవాలనే దృఢనిశ్చయంతో కట్టుమాత్రం వెంట తెచ్చుకున్నాడు, లేకపోతే దారిలోనే పడిపోడూ?

నడుస్తూ ఆలోచనలో పడ్డాడు.

చచ్చిపోవలసిందే. ఇంకా ఎందుకు బ్రతకాలి? సాధించే దేముంది పురుషార్థాలు నాలుగూ చెల్లాయి. ఇప్పుడే చచ్చిపోతే పిల్లదానిపెళ్ళి ఆగిపోతుందేమో? నాయెదానబడి ఏడుస్తుందే! కొడుకు "చచ్చే వెధవ ఈ పదిహేను రోజులూ గడిచిం తరువాత చస్తే ఏమిపోయింది?" అంటాడు కామాలె!

నడక కొంచెం మందగించింది దీర్ఘాలోచనలో పడ్డాడు.

ప్రతితడవా ఇలాగే పోతున్నది. ఈలగ్నం కాకపోతే ఇంకోలగ్నం పెట్టుకుంటారు. పెళ్లి ఆగుతుందా ఏమిటి?... ఊరంతకూ ఈమంచినీళ్ళ బావి ఒక్కటేనే. ఇందులో పడిచస్తే మంచినీళ్ళు పనికిరాక తిడతారు. చస్తూచస్తూ,

పిళ్ళందరిచేత తిట్టించుకోవటం ఏమీ బాగాలేదు. నేను చస్తే ఉపకారం లేకపోగా ఊరంతకూ అపకారం జరుగుతూవుంది.

శేషయ్య నిలబడిపోయాడు.

మరచాను. నేను వ్రాస్తూవున్న "ముదిజోడు" అనే కావ్యం ఏంకావాలి? పూర్తికాకుండా లోకానికివ్వకుండా చావటం బాగుంటుందీ? తప్పక ముగించి, అచ్చువేయించాలిసిందే! ఈ కావ్యంతోనన్నా నాకు లోకం షష్టిపూర్తి చెయ్యవచ్చును. నేనేం చేశానని షష్టిపూర్తి? కనీసం ఏమీ చెయ్యలేదనైనా షష్టిపూర్తి జరపవచ్చును. ఈలోగా పిల్లదాని పెళ్లినగై రాలు జరిగిపోతాయి. తరువాత తీరిగ్గా చావొచ్చును.

శేషయ్య ఇంటివేపు మళ్లాడు.

అవును, ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, పిడుగుల్లాంటి నాలుగు కారణాలుంటే, శేషయ్య ఎలా ఆత్మహత్య చేసికొంటాడు?

మార్చి, 1942

స్వేచ్ఛా ప్రణయి

"మీరు బయటికి వెళ్ళిం తరువాత రమణరావు వచ్చాడు."

"వస్తే?" అన్నాడు పుస్తకం తిప్పుతూ కృష్ణమూరావు.

"అడిగాను."

"ఏమిటీ ?"

"మొన్న రహస్యంగా నాచేతి కిచ్చిన చీటీనిగురించి."

"ఇప్పు డా విషయం దేనికి వచ్చింది ?"

"అవును, వింటానికి ధైర్యంలేకపోతే అంతే, నే నేమో అనుకున్నాను. ఏదో గొప్పతనం నీలో వుందను కున్నాను. అదే నీ కథల్లో కనిపిస్తుం దనుకున్నాను. నేటికి బండారం బయట పడింది. నీవూ అందరిలాంటి వాడివే"

"నాకు ధైర్యం లేదూ ?"

"ఉంటే నేను చెప్పేది వినేవాడివే."

"అవ్యక్త స్థితిలో వుంటం గొప్పతనం కాదూ ?"

"అది నాకు తెలీదు, నీకు స్థైర్యముంటే విను."

"సరే చెప్పు."

"నేనంటే అతని కిష్టమట. చీటీ చూపించి అతన్ని నీ భావనేమిటి అని అడిగాను."

"ఏమి చెప్పాడు ?"

"నేనంటే అతని కెంతో యిష్టమట. నేను చాలా అందంగా ఉన్నానట."

"ఎప్పటినుంచో ?"

"మొదటి నుంచీ, అన్నాడు. ఈ నీలి చీరలో నేను చంద్రబింబంలాగా ఉన్నానట. నీ చేయి తాకవచ్చునా అని అడిగాడు." వసంత కోక కొంగునుంచి ఒకటి రెండు దారాలు లాగుతూవుంది.

"నీ వేమన్నావు ?"

"నా చేయి అతని కందించాను......అతడు ముద్దు పెట్టుకున్నాడు......ఒక్క సారి అయినా నన్ను కౌగి లించుకోవచ్చునా అని అడిగాడు. నేను తల వూపాను. తరువాత..."

"తరువాత ?"

"అతని రెండు చేతులు నా భుజాన వేశాడు. నా కన్నులు చాల అందంగా ఉన్నాయట. చూచే వారి హృదయాల్లో కవితాబీజాల్ని రేకెత్తిస్తాయట, నా

కన్నులే నిన్ను అలాంటి మధుర గేయాల్ని పాడిస్తున్నా యట! నీ కథలకి ఆవేశాన్ని యిచ్చినవి అవేనట!"

"ఇడియట్ !"

"అదిగో అసూయ, ఎక్కడికి పోతుంది ?"

"అసూయ కాదు. అతడంటే జాలి."

"కాదు, ఆత్మ వంచన."

"ఆఁ......?"

"ఆఁ లేదు, ఊఁ లేదు. నేను చెప్పింది వినపడ్డది. వ్యవధి కోసం ప్రాకులాడుతున్నావు. నీ హృదయంలోని చీకాకు తెలుస్తూనేవుంది."

"నాకు చీకాకా ?"

"అయితే విను."

"చెప్పు."

"నీ కన్నుల్ని ముద్దెట్టుకో వచ్చా అన్నాడు. తల వూపాను. ఇదిగో నా వంకకు చూడండీ! ఇదంతా మిమ్మల్ని కలవర పెట్టటంలేదూ ? ఊరికే నటించకండి."

"నీకలా కనిపిస్తున్నానా ?"

"మీ హృదయం పుస్తక మైతేగా చదవటానికి ? మొదటినుంచీ చెబుతూ ఉంటే ఊఁ కొడుతున్నారు."

దానిని బట్టి జరిగిందంతా వాగుతున్నాను."

"తరువాత ఏం జరిగింది ?"

"పెదవుల్ని ముద్దెట్టుకుంటా నన్నాడు. తల వూపాను."

"ఊఁ"

"ముద్దెట్టుకున్నాడు."

"కొంచెం సేపేనా ?"

"లేదు, చాలసేపు,"

"నిన్ను అతడు ముద్దుపెట్టుకోమని అడగలేదా ?"

"ఆ, అడిగాడు."

"ముద్దెట్టుకున్నావా ?"

"ఆ, ముద్దెట్టుకున్నాను." అతని కళ్ళల్లోకి చూచింది. కాసేపైన తరువాత కృష్ణరావు మెడ కౌగిలించుకొని, "నేను ముద్దిస్తే థ్యాంక్సు అనలేదేమండి ?"

ప్రశాంతంగా నవ్వుతూ, "ఆసంగతి అతన్నే అడగక పోయావా ?"

"అడగలేమ అనుకున్నారా ఏమిటి ? అడిగాను; అతడూ మీలాగే నవ్వాడు."

"అలాగా, సరే, ఎలా ముద్దెట్టుకున్నావు ?"

"ఏముంది—ఇదిగో ఇలాగే."

"నీకు ఉద్రేకం కలగలా ?"

"మీరే ఊహించుకోవచ్చు." అకస్మికంగా బొమ

ముడితో ,,లేదు, అంత ఉద్రేకం కలగలేదు. అతని పెదవులు మీ పెదవులంత అందమైనవి కావు. అయినా ఉద్రేకం కలిగింది. మీ వల్ల కలిగినంత ఉద్రేకం కలగలేదు."

"అతడికో ?"

"ఉద్రేకం సంగతేనా ? కలిగిం దనుకుంటాను. ఒక్క నిశ్వాసం విడిచాడు. ఒక్కసారి కంపించి పోయాడు."

"అలాగా ?" అన్నాడు. అరచేత్తో లలాటాన్ని గట్టిగా అదుముకుంటూ.

"అసూయ పడుతున్నారా ?"

"లేదు."

"లేదేంటి, నిజంగా అసూయ పడుతుంటే."

"లేదు. ఎందుకసూయ పడాలి ?"

"అతడు నన్ను ముద్దెట్టుకున్నాడు గనుక."

"అందుకేనా ?"

"అవును. నన్నతన్ని కలుసుకోమని కోరాడు."

"ఏమి సమాధానం చెప్పావు ?"

"నే నేమీ చెప్పలేదు. నాకోసం ఎదురు చూస్తూ వుంటానన్నాడు."

"ఈ రాత్రేనా ?"

"ప్రతి రోజూ నట, రాత్రి ఎనిమిదీ తొమ్మిదింటి మధ్యనట."

"అయితే నేను ఎనిమిదింటికి సరిగ్గా ఉద్యోగం యాచించటానికి హనుమంతరావుగారిని కలిసికోటానికి వెళ్ళాలన్నమాట !"

"చాల విచిత్రంగా వుంది."

"నేను అనుమాన పడుతున్నా నని అడిగాండా ?"

"లేదు."

"నా ప్రసక్తివచ్చిందా ?"

"లేదు."

"ఒక్క తడవ కూడా ?"

"రాలే దని నా జ్ఞాపకం."

"అంతా స్పష్టం" అని కృష్ణారావు కుర్చీలోనుంచి లేచాడు."

"స్పష్టమైంది ఏంటి ?"

"అబద్దాలకోరు, దొంగ, శుంఠ ! అంతకన్నా ఏముంది ?"

"ఏంచేయ దలచారు ?"

"చేయ దలచే దేమిటి ? అతని మొఖాన అన్నేశై – దొంగవని, అబద్ధాలకోరని, ఆ రెండు మాటలుచాలు."

"ఆః ఇప్పుడు...?"

"ఏంటి ఇప్పుడు ?"

"దయ్యమని."

"అతడేనా."

"కాదు, నివ్వే ! అతణ్ణి నామీద విరుచుకు పడేట్లు చేయటానికి యత్నిస్తున్నావు. నీవు బాగుండాలి. ప్రతి వాడు నన్ను దయ్యంలాగా చూడాలి. నీవు లోకానికి ఉదార హృదయుడి లాగా కనిపించాలి. నేను ప్రతివాణ్ణి మోసగించే దానిలాగా, ప్రేమనీ, ప్రణయ హృదయాన్నీ మలినీభూతంచేసే దానిలాగా కనిపించాలి. నీవు స్వేచ్ఛా ప్రణయివి లాగా, నేను ప్రణయ కుంభంలో విషధారలాగా కనిపించాలి. అంతేకాదూ? అంతేకాదూ? నా అమాయకత్వాన్ని నీ గొప్పతనాన్ని, పోషించుకోటానికి వినియోగించుకుంటూన్నావు. అంతకంటే నా హృదయం నీకెందుకూ పనికిరాదు. ఎందుకూ పనికిరాదు"

"అలాగా ! ఎన్నిగుండెలతో చెబుతున్నావు !"

"అవును, నాకాదమ్ములున్నాయి. ఇదివరకు ఉన్నాయి; ఇప్పుడూ వున్నాయి. నే నమాయకురాల్ని కాబట్టి నన్నెలాగైనా వినియోగించు కోవచ్చు నను కుంటున్నావు. వెళ్లు. త్వరగా అతనివెంటపడు. అతన్ని నలు

గుదిలో తలవంచుకునేట్టు చెయ్యి. పో, వెంటనే పో."

"నీకు పరిపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్య మిచ్చాను. ఇంకా పుంచికూడాను."

"స్వాతంత్ర్యం !"

"అవును. పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర మిచ్చాను. కాని నాకీ విషయమంతా తెలుసునని అతనికి తెలియాలి. అతనికి చెబుతాను. వసంతా! నేను చెప్పేది నమ్ముతావా? నాకసూయ అనేది ఏకోశానా లేదు. మీా యిద్దరూ మీా యిష్టానుసారం ప్రవర్తించవచ్చును. నన్నతడు ఆస హ్యించుకోడు. నన్ను మోసగించవు కాదూ!"

"లేదు మనలో మోసగాళ్ళెవరు ?"

"అంటే నీనా మధ్యేనా ?"

"ఆ, నాకు తెలుసు. నీవు చెప్పే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మెందుకిచ్చావో నా కర్థమైంది."

"ఎందుకిచ్చానంటావ్?"

"ఆ అమ్మాయితో స్వేచ్ఛగా మెలగటానికి."

"వసంతా !...నీ కిదివరకే చెప్పాను. మేమిద్దరం బాల్య స్నేహితులము. దీన్ని నీనుండి దాయలేదే ?"

"ఆస్నేహ మెలాంటిదో యిప్పుడు తెలిసింది. అందు కనే ఆ స్వేచ్ఛను నాకు ప్రసాదించావు. అహోరాత్రాలు

ఆగదిలో కూర్చుని ఆమెనుగూర్చి గీతాలు వ్రాస్తావు. దాన్ని నీవు స్నేహమంటావు. నన్ను ఒప్పుకో మంటావు!"

"వసంతా. వసంతా! నేను నిన్ను నమ్మినట్లుగానే నన్నూ నమ్మాలి."

"నాకు తెలుసు, నాహృదయం అనుభవిస్తూవుంది. ప్రేమకాక ఏముంది మీామధ్య?"

"ఆ భావాన్ని నాతలలో కెక్కించాలని చూస్తు న్నావు. ఇతరుల భావాలు ఎప్పుడూ గ్రహించను, తెలిసిందా!"

"ప్రేమకన్నా ఏమీా లేదు! అందుకనే అతడు నాతో అలా ప్రవర్తించినా వూరుకుంటున్నావు నీకు బాధగా లేదు. నీహృదయం ఆమెమీాది ప్రేమతో కొట్టుకు లాడుతూ వుంది."

"వసంతా! నీతో వాదించలేను. నేను చెప్పేది నమ్మి."

"ఎలా వాదించ గలుగుతావు. నేను చెప్పేదంతా జనిమైనప్పుడు?......"

"అతని అర్థం ఏంటో తెలుసుకోవాలి. నేనీ రాత్రికే అతడు రమ్మన్న చోటికి పోవలసిందేనా?"

"నన్నెందు కడుగుతావ్? నీవే నిర్ణయించుకో!"

"పొమ్మంటారా ?"

"లేదు."

"పోవద్దంటారా ?"

"నేను నిషేధించను."

"పోవద్దనండి, ఒక్కమాట చాలు. నేను వెళ్ళను."

"నీవే నిర్ణయించుకో."

"నింద నామీద వేస్తారా ?"

"లేదు, నీవు స్వతంత్రురాలివి ! నిన్ను నిందించలేను"

"మిమ్మ మోసగించలేదు."

"మోసగించ లేదు ముమ్మాటికీ మోసగించలేను."

కృష్ణారావు బయటికి వెళ్లాడు.

* * * *

"A thing of beauty is a joy for ever." "The aim of life is to seek beauty, to be on sensations." అన్నారు మహాకవులు. అవును, అంతకన్నా పరమార్థమేముంది ?...ఎవరది ? వసంతా ?" అన్నాడు మెల్లగా రమణరావు.

"నేనే."

"నివ్వేనా, కృష్ణారావు? మంచి సమయానికివచ్చావు.

కాసేపున్నట్లైతే నేను ఉండేవాణ్ణికాదు. నాతో వస్తానని ముందుగా ఎందుకు చెప్పలేదు ? ఎప్పుడూ యిలాగే పూసిపడుతుంటావు. ఇదిగో నాగది చూచావుగా, ఎంత అందంగా వుందో ! ఇప్పుడే కాలంగడపక, కీట్సు పీల్దు వాక్యాలను స్మరిస్తూ వున్నాను. మీరూ, హనుమంత రావుగారూ మాట్లాడుతూ వుంటారని ఆలోచిస్తున్నా. వారి దగ్గరకు వెళ్లుతావా! టైము ఎంత అయింది ?"

"ఎవ్వరినన్నా కలిసికోవాలా ?" నవ్వుతూ.

"ఎప్పుడూ అనుమానమే నీకు !"

"అయితే కాసేపు కూర్చోవచ్చునన్న మాట."

"ఆఁ, కొంచెం సేపు కూర్చోవచ్చు. తరువాత మన మిద్దరం అక్కడకు వెళ్లాలి. ఇంతకూ టైమ్ ఎంతైంది ? ఓ, ఎనిమిదింబావుగాదూ ?"

"ఇప్పుడే కలుసుకోవా లన్నమాట !"

"ఎవరిని ?"

"వసంతన్ని."

"నీ కేమన్నా మతిపోయిందా !" అన్నాడు రమణ రావు కృష్ణరావు వంక ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ.

"నీకే కొంచెం."

"......ఎవరు చెప్పారు ?"

"ఆనే."

"అవును, నిజంగా మతి పోయింది. కృష్ణారావు, నీవు రావటంతోనే నా హృదయం తేలి కిచ్చింది. అప్పటి నుంచీ నాహృదయం పరితపిస్తూ వుంది. రావద్దని ఉత్తరం పంపుదా మనుకుంటున్నాను. నీవేవచ్చావు. ఆబరువంతా తగ్గింది. ఆఁ, ఉన్నదంతా చెప్పివేస్తాను."

"నాకంతా తెలుసు. మొదటినుంచీ వింటూనే వున్నాను."

"ఎప్పటి నుంచి ?"

"మీలో ఈ అంకురాలు మొలకెత్తినప్పటి నుంచి."

"నాకు నిజంగా పిచ్చెత్తింది. ఆమెను ఇక్కడికి రమ్మనటం పొరపాటు అంతా చెబుతా విను. నిజంగా చెప్పివేస్తాను."

"నీవు ఆమెతో చెప్పలేని మాట ఏంటి ?"

"ఆ, చెబుతాను. నీ భార్య అంటే నా కెంతో యిష్టము. అంటే, రహస్యం ఏమీ లేదు."

"అయితే యీ ప్రేమను ఎందుకు దాచావూ ?"

"ప్రేమంటే ?"

"నేను లేనప్పుడు రావటం, పువ్వులు పంపటం, మా అమ్మాయిని కాఫీహోటలుకు తీసికెళ్ళటం, ఆ చీటీ

రహస్యంగా యివ్వటం, — ఇవన్నీ ?

"ఇవన్నీ మీ కెలా తెలిసినై ?"

"వసంత చెప్పింది."

"ఇవాళ సాయంత్ర మేనా ?"

"లేదు, ఏ రోజు కా రోజునే."

"ఆమెనుంచి తెలుసుకున్నావన్న మాట. అప్పటి నుంచి మమ్మల్ని ఒక కంట చూస్తూనే ఉన్నావన్నమాట."

"నిన్ను మాత్రం చూస్తూనేఉన్నా ?"

"అదే, నన్ను సుభావంగా ఇంతకాలంనుంచి పరీక్షిస్తున్నావన్నమాట. గతించిందేంటో గతించింది. నా జీవితాని కంతకూ ఇదొక పాఠం! నీవు నన్ను అసహ్యించు కొంటున్నావు కాదూ ?"

"నేనలా చెప్పానా ?"

"అసహ్యించుకోవటం లేదా !"

"ఆమె చెప్పక పోయినా నాకు తెలిసేది."

"నీవు వచ్చి నా ముఖాన చెప్పివేసి మంచి పాఠం నేర్పావు. విపత్తునుంచి రక్షించావు. నీకుకూడ ఓవిధంగా మేలైంది. లేకపోతే —"

"ఏం జరిగేది ?"

"ఆమెను అపహరించే వాణ్ణి."

,,పిచ్చివాడా, అపహరించ గలిగితే అపహరించు. నా తలుపులు మూసిలేవు. నేను కావలి కాయటం లేదు. అదిగో తలుపులు నెట్టిన చప్పుడు వినిపిస్తూవుంది, వసంత వచ్చినట్లుంది. నేను వెళ్ళిపోతాను.''

,,కృష్ణారావు, కృష్ణారావు ! నీ వుండు, నేను వెళ్లి పోతాను.''

,,మీ సమావేశాన్ని నేను భగ్నం చేయను. వెళ్లు తాను.''

,,కాదు, ఉండాలి. నావిషమస్థితి చూచి అయినా—''

,,లేదు, వెళుతున్నా,'' అని కృష్ణారావు వెళ్లిపోయాడు.

,,దుర్భరం, దుర్భరం. ఈ ఆలుమగళ్ళని అర్థం చేసికో లేకుండా ఉన్నాను.'' అని రమణారావు నిట్టూర్పు విడిచాడు.

* * * *

,,అమ్మా, అమ్మా ! నాన్న ఏడీ ?''

,,ఎందుకూ ?''

,,పొద్దుటినుంచీ కనిపించలేదే.''

,,బయటికి వెళ్ళి ఉంటారు.''

,,అమ్మా !—''

"ఏం ?"

"మా నాన్న గొప్పవాడటగా ?"

"ఎవరన్నారు ?"

"మా పంతులుగారు ఎవరితోనో మాట్లాడుతూ చెబుతున్నారు."

"అలాగా ?"

"మరి—నీ వెప్పుడూ చెప్పలేదేం ?"

"చెబితే ?"

"మా పంతులుగారికన్న నేనే ముందు చెప్పేదాన్ని."

"నాకా సంగతి తెలియదు."

"అమ్మో ! దొంగవి. నీకు తెలియకపోవడ మేంటి, తెలుసు. నాన్న నీకంటె గొప్పవాడని నీ కసూయ."

"అసూయ అంటే ఎలా వుంటుంది ?"

"సంగనాచివే, అసూయ అంటే తెలీదు ?"

"తెలియకనే అడగటం"

"నాకంటె ఇంకో అబ్బాయికి ఎక్కువ మార్కులు వస్తాయనుకో. నాలో కలుగుతుందే అది, అదే అసూయ."

"అయితే నాన్నకు ఎక్కువ మార్కులు వచ్చాయన్న మాట ?"

„ఆఁ !” వసంత నెమ్మదిగా నవ్వింది.

ఇంట్లోనించి కృష్ణారావు వచ్చాడు. కళ్లు ఎర్రగా వున్నాయి. కోపంగూడ అతనిలో గోచరిస్తూవుంది. ఒక్కసారిగా, „వసంతా, వసంతా ! నా ఉత్తరాలు,” అన్నాడు.

„ఏమి ఉత్తరాలు ?”

„ఉత్తరాల కేమి ఉత్తరాలు ?”

„నాకు తెలీదే !”

„నీకు తెలీదు ?” అని కృష్ణారావు తీవ్రంగా చూస్తూ అన్నాడు.

కూతురు బిత్తరపోయి తల్లి పైటచెంగు ముఖానికి అడ్డంవేసుకొంది.

„అసూయా, అసూయ !” అన్నాడు.

„అవును, అసూయతో ఎవరికి నిద్రపట్టక రాత్రంతా జాగరణచేసి కళ్ళెర్రబడ్డాయో తెలుస్తూనే వుంది.”

„నా కళ్ళెర్రబడితే నీకేం—నాకు రాత్రి నిద్రపట్టక పోతే నీకేం ? నీకు మాత్రం రాత్రి సుఖంగా గడిచింది. అది చాలదూ ?” అన్నాడు కోపాన్ని అణచుకొంటూ.

„నాన్నా! ఉత్తరాలు నా దగ్గరున్నాయి. కాగితాలు అందంగావుంటే తీశాను. ఆ కాగితాల మీద పువ్వు

లున్నాయి కాదూ?" అన్నది.

"ఆఁ," అన్నాడు ఆలోచిస్తూ కృష్ణరావు.

"నేటికి బయట పడింది. ఇంత నీచుడవని నేననుకో లేదు. నన్నింత చులకనచేస్తావని అనుకోలేదు. ఇంత స్వార్థ పరుడవని, పేరుకోసం ఆశించే వాడివని తెలీదు."

"నే నేంచేశాను." అన్నాడు కృష్ణరావు.

"ఏం చేశావా! రమణరావు దగ్గరకెళ్ళి నేను చెప్పిందంతా చెప్పావు. నన్ను అతడు ఎలా అర్థం చేసికొన్నాడో తెలుసా?......అతడుకూడ మూర్ఖుడే. లేకుంటే అతని కర్థ మయ్యేది. నీ ఉబలాటం, నీ ఉదారత్వం చూపుకోటానికి పడేపాట్లు అర్థంచేసికోనేవాడు. నీకన్నా అసూయ ప్రపంచంలో ఎవరికీ లేదు. అసూయతో అతని ముందు నన్నలా అవమానపరచావు. రాత్రంతా నిద్రలేక అవస్థ పడ్డావు. ఆ అసూయగూడ నా కంటగట్టి యిలా దబాయించావు. నీ పేరుకోసం, నీ ఉదారత్వం కోసం, నన్ను, నాశీలాన్ని బలియ్యటానికి సిద్ధమయ్యావు. హృదయ సంస్కారంలేని పశుగులు దేనికో?" అని వసంత పెడముఖం పెట్టింది.

జూన్. 1939

బొమ్మరిల్లు

అమ్మా, అమ్మా! నేనే, చాత్రం చెబుతానే!
మీ నాన్నకి చెప్పు, పో, తీరిగ్గా కూర్చున్నాడు.
నాన్నగారు ఊఁ కొట్టరే!
నాకు చాల పనుంది. మీ నాన్నకు చెప్పు.
నాన్నగారికి చెప్పను, నీకే చెబుతానే.
ఐతే వినను. నేనేనా తీరిగ్గావుంది?
నువ్వే వినాలి.
నేను వినను.
అయితే ఏడుస్తా,
మీ నాన్నదగ్గరే ఏడవరాదూ?
ఉత్తుత్తి ఏడుపు నిజమౌతుందే.
నాదగ్గరకూడా అంతే జరుగుతుంది.

నన్నెందుకు కొడతావమ్మా? మంచినీళ్ళ బానలో చెంబు వెయ్యలేదు. కాగులోనీళ్ళు కెలకలేదు. నాన్నగారి కలం నేను చూడలేదు. సిరా పారబొయ్యలేదు.

బళ్లోకి ముద్దులమ్మల్లే వెళ్ళివచ్చాను. ఇంక నన్నెందుకు కొడతావు!

ఇలా మారాంచేస్తే కొడతానామరి...

నిజంగా కొట్టేట్టున్నావే ?

తప్పకుండాను.

మా అమ్మ చాల మంచిది. ఎప్పుడూ కొట్టదు. చిలిపి పన్లు చేసినా చూచి నవ్వి ఊరుకుంటుంది. అడిగిందల్లా యిస్తుంది.

మీ అమ్మ యెవరు !

పాపం. ఎంత ఆసపడ్డావు! నువ్వు కాదులే. చీటికి మాటికి సివాలేసే చిట్టితల్లివి! మా బంగారు తల్లివి! నిన్నే చెప్పాలి ?

మాకూ ఓఅబ్బాయి ఉన్నాడు. మారామే తెలీదు. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ పేలుతూ వుంటాడు. ఎప్పుడన్నా కోపంవచ్చి కొట్టినా ఇల్లెగిరి పోయేటట్టు యేడవడు.

ఏబ్బెబ్బె జిల్లాయిలే! వాడే మబ్బాయి ? మారాం చెయ్యకా, యేడవకా, ఏంచేస్తాడు! మాబళ్లోకివస్తేనా, పప్పులు బెల్లాలు పెడతాము, తెలిసిందా!

మా అబ్బాయిని మీకొంటెకోణంగులతో ఆడుకోటానికి పంపుతా మనుకున్నావా ?

అయితే మీ అబ్బాయిని కుంకంలో పెట్టి పూజించు. మీ అమ్మనుగూడా అలాగేచెయ్యి.

అమ్మో, పాపం!

నీవూ, మీ అమ్మా తప్ప లోకంలో మంచివాళ్లేలేరు.

అమ్మో, వట్టిదొంగదానివే!

ఎందుకని!

తీరికలేదు, పనుంది, పనుంది అన్నావే, ఇంతసేపు నాతో వాగుతుంది ఎవరే!

ఇంకా జ్ఞాపకమురిదీ?

నేను మరచిపోకేం.

అందుకనేనా, రెండో తరగతిలో రెండేళ్లు కూర్చు న్నావు?

అమ్మో, ఆ అబ్బాయి జుత్తు అలా వుంటుందేమే?

ఏ అబ్బాయి?

ఇదేం, ఎంకన్నగారి అబ్బాయే.

నీకూ-డా ఎంకన్న అయ్యాడూ?

నేనేమి తప్పనలేదే, పిల్లలంతా అలాగే పిలుస్తారు.

అలా పిలవగూడదు నాన్నా. వెంకయ్యబావా అనాలి.

వాళ్ళంతా ఎందుకలా పిలుస్తారు?

పాపం, వాళ్ళూ మనలాంటివాళ్లే. ఈమధ్యే చితికి పోయారు. అందుకని అందరికీ తేలిక.

ఏం చితికిపోయారే? వెంకయ్యబావ, పున్నమ్మ క్కయ్య బాగున్నారు కాదుటే?

కాదునాన్నా, అప్పులవాళ్లు డబ్బాబదస్కం పొలం పుట్ర ఎత్తుకుపోయారు.

ఎత్తుకు పోతూవుంటే వెంకయ్యబావ చూస్తూ వూరు కున్నాడూ? వాళ్ళబ్బాయి యేడవలా? నేనైతేనా?

ఏం చేస్తావు!

నాన్నతో చెప్పి తన్నించక పోయేను?

వాళ్ళనాన్న, తన్నలేక పోయాడు.

పంతులుగారితో చెప్పలా? పేము బెత్తంతో వాళ్ళ వీపులు బద్దలు చేసేవాడు.

మీా పంతుల్నే కొడతారు.

పాపం! అయితే వెంకయ్యబావగారి అబ్బాయిజుత్తు తాటిజీబల్లే వుంటుందే, వాళ్ళమ్మ దువ్వదూ?

వాళ్ళకు డబ్బులేదుగా, అందుకని వాళ్ళమ్మ వడ్ల దంపుకిపోతుంది. తల ఎవ్వరు దువ్వుతారు!

అదేనే, వాళ్ళబ్బాయి ఎండలో తిరుగుతాడు. మొఖం చూడు, ఎలా మాడుచెక్కలాగా వుంటుందో. కాసేపు

ఆడుకోవటానికి పోతే కొట్టొస్తావే, వాడిని ఎందుకు కొట్టవ్వూ మరి ?

కొడితే వూరుకుంటారా వాళ్ళు ?

అయితే తేరగావుంది నేనేనమ్మా ?

వాడు గొడ్లుకాసి డబ్బు తెచ్చుకుంటాడు. ఎండలో తిరిగి నువ్వేం తెస్తావ్ ?

పక్కవాళ్ళను గిల్లి కజ్జాలు తెస్తాను.

అలాగే వుంది.

సరేకాని, ఆ అబ్బాయికి తింటానికి ఏమీ పెట్టదు. ఆడుకోమందు. బళ్ళోకి పంపదు. పున్నమ్మక్కయ్య మంచిది కాదూ ?

మంచిదేరా. కాని డబ్బులేదుగా, డబ్బులేనప్పు డవన్నీ ఎక్కణ్ణుంచి వస్తాయి ?

డబ్బులేకపోతే యివన్నీ రావన్నమాట.

రావు నాన్నా. అందుకనే నాన్న కానీలిస్తే, పారెయ్యకుండా భద్రంగా దాచుకోవాలి.

డబ్బు ఎలా వస్తుందే ?

ఒళ్ళొంచి పనిచెయ్యాలి.

వెంకయ్యబావా, పున్నమ్మక్కయ్యా, వాళ్లబ్బాయీ పనిచేస్తున్నారుకదా. వాళ్ళకు డబ్బులేదేం ?

లేదు.

అయితే నాన్న పనిచెయ్యటం లేదుగా ? డబ్బు ఎలా వస్తుంది ?

నాన్న డబ్బు వడ్డీకిచ్చాడుగా.

పని చెయ్యకుండా తింటూవుంటే అయిపోలా ?

వడ్డీకిస్తే డబ్బు పెరుగుతుంది.

ఎలా పెరుగుతుందే ?

ఏమో, మీ నాన్న నడుగు.

అసలు డబ్బనేది లేకపోతేనేం ?

నీకు చాక్లెట్లు, కాఫీ, తిండి, చదువు ఎలా వస్తాయి ?

తిండి అంటే బియ్యం వండితేసరి. బియ్యానికి వడ్లు కావాలి. పొలం దున్ని నాటేసి పెరిగింతరువాత కోస్తే వడ్లు వస్తాయి. కాబట్టి వడ్లకు డబ్బక్కర్లేదు. పంతులు చెబితే చదువొస్తుంది. ఇంక డబ్బెందుకు కావాలి ?

అయితే ప్రజలకు డబ్బుందిగా.

డబ్బు అక్కర్లేదు చెల్లదంటాను.

చెల్లదంటే వూరుకుంటారూ ? పడేసి తంతారు.

పెద్దవాణ్ణయిం తరువాత చెల్లదంటాను. నన్నెవరు కొడతారు ? పెద్దవాడిని గనుక నేనే వాళ్ళను తంతాను.

మీ నాన్నతో చెబుతారు. అప్పుడో ?

నిజమే, ఆలోచించాలిసిందే......మరే అమ్మా, ఒకటి చెయ్యి. వాడే చక్కగా చదువుకునే ఆడుకుంటు న్నాడు, ఎందుకు కొట్టడం అనేశై. నీవు చెబితే ఊరుకుంటారు.

నాన్న నీ చేష్ట చూడకపోతే చెప్పొచ్చు. చూస్తూనే వుంటే ఎలాచెప్పేది ?

ఇన్ని చెబుతావే ! అక్కయ్యనీ నన్నూ మాయ జేస్తావే, కాసేపు నాన్నకు దాకలమూసి దండాకోరు పెట్టలేవు ?

....

ఎందుకు నవ్వుతావు ?

మీ పంతులుబెత్తాన్ని ఏం చేస్తావు ?

ముందుగానే బళ్ళోకి పోయి 'ఏవరూ' చూడకుండా విరిచేసి వస్తాను.

డబ్బు అనేదాన్ని లేకుండాచేస్తే అంతా పని చెయ్యా లిగా ?

ఆఁహాఁ.

నువ్వుకూడ ?

నేనూ, పైగా అందరికి చాక్లెట్లు, కాఫీ, బొమ్మలూ

అన్ని రకాల బొమ్మలన్లే! ఆడేవి, ఊగేవి, నడిచేవి, పరిగెత్తేవి, అరిచేవి — ప్రతివాడికి కావలసినన్ని యిస్తాను.

మరి అమ్మలూ, నాన్నలూ ఏం కావాలి

వాళ్ళను తరిమేస్తాను. ఉంటే పిల్లల్ని కొడతారు. ఏడిపిస్తారు. ఆడుకోనీరు, బొమ్మల్ని దాస్తారు. అందుకని వాళ్ళని ఉండనీను మరచిపోయాను, పంతుళ్లనీ, వాళ్ళ బెత్తాలనీ సాగనంపుతాను.

మీలో మీకు పోట్లాటవస్తే?

ఎందుకు వస్తుంది? చాక్లెట్లు బొమ్మలు అందరికీ సమానంగా ఇస్తాను. ఒక్కళ్లకి పెద్దబొమ్మా లేదు, వేరొకళ్లకి చిన్నబొమ్మా లేదు అందరూ సమానమే.

....

అదిగో, మీ బడిగంట.

పాడుగంట, రెండోదల్లే వుంది. తొందరగా వెళ్లాలి.

....

అదేమిట్రా?

ఏముంది, పలకేగా!

పెద్దపలక తీసికెళ్లుతావే? మీ అక్కయ్యకో?

అక్కయ్యలేదు, చెక్కయ్యలేదు.

ఇప్పటి దాకా ఏం చెప్పావు? పెద్దపలక అక్కడపెట్టి చిన్నపలక తీసికెళ్లు.

నేనేం చెప్పాను? అంతా ఒకటేనని చెప్పలా?
ఒరేయ్, ఒరేయ్!

ఏప్రిల్, 1941

అమాయకుడు

"అయ్యో కూతురా ! తండ్రి లేకపోయినా తల్లి చాటున బ్రతుకుతా వనుకొంటినే, కూతురా ! దేవుడింత అన్యాయం చేసేది ఎరగక పోతినే !" అని రాజరత్తమ్మ చావు బ్రతుకుల్లో ఉన్న గోవిందమ్మ మంచంపక్కన కూర్చుని ఏడుస్తూఉంది. "దేవుడనేవాడికి కనికరం లేదు. సుఖంగా తిని ఒకమూల కూర్చోవలసిన ముసలిదాని నడుంమీద తాటికాయ వేశాడు. గంపెడు దిగులువచ్చి పడ్డది," అన్నారు. ముక్కులు చీదుకుంటూ చూట్టానికి వచ్చిన ఇరుగు పొరుగు అమ్మలక్కలు. గోవిందమ్మ అన్నచీనయ్య, రోగిమంచానికి దగ్గర్లో కుర్చీలో దిగులుగా కూర్చున్నాడు. గోవిందమ్మ కొడుకు మాధవరావు మేన మామ కొడుకైన కిష్టారావుతో, వేరుసెనక్కాయల కోసం కవర్లాడుతూ యేడుస్తూ వున్నాడు.

"వీడెట్టా బతుకుతాడే కూతురా ! దిక్కుమాలిన పక్షినిచేసి పోతావంటే కూతురా! వట్టి మేదకుడే

కూతురా !" అని రాజరత్తమ్మ మళ్లీ యేడుపు సాగించింది.

వచ్చిన అమ్మలక్కల్లో ఒకావిడ మాధవరావు రెక్క పట్టుకుని చెవిలో, "మీ అమ్మ చచ్చిపోతూ వుందిరా ! దగ్గరికి పో," అంది. "చస్తావుందీ ! చావనీ, నాకు సరిగా నెయ్యేసి ఎంతకాలమైంది ?" అని వేరుసెనక్కాయల తగువుల్లో మళ్ళీ నిమగ్నుడయ్యాడు. ఆవిడ కోపంతో, ఏడుస్తున్న మాధవరావుని లాక్కెళ్ళి, తల్లిమంచం దగ్గర నిలబెట్టింది. వేరుసెనక్కాయల భాగం పోయిందని మాధవరావు బావురుమని ఏడుపు మొదలెట్టాడు. ఇంకొక ఆవిడ "అక్కయ్యా ! ఒకసారి కళ్లు తెరువు. ఆయేడుస్తుంది ఎవరు ?" అని అడిగింది. రాజరత్తమ్మ మనుమణ్ణి కావులించుకొని పెద్దపెట్టున ఏడ్చింది. చీనయ్య కుర్చీలో కూర్చోలేకపోయాడు. అతనికి కూడా కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి.

గోవిందమ్మ యీ యేడ్పునంతా సహించలే నన్నట్టుగా కళ్లువిప్పి దీనంగా అన్న చీనయ్యవేపు చూసింది. అతడు కుర్చీలోనుంచి లేచి చెల్లెలిదగ్గరకు వెళ్లాడు. ముసలమ్మ కూతురుబిడ్డను తల్లిదగ్గర్లోకి ఎవ్వరూ చూడకుండా నెట్టింది. గోవిందమ్మ కొడుకుచెయ్యి అన్నచేతిలోపెట్టి

మెల్లిగా ఓపిక చేసుకొని, "అన్నయ్యా! వీడు వట్టి పిచ్చి బాగులవాడు. ఏమీ తెలీదు...ఇది ఉంటుంది. ఇది పోతుంది అనేది లేదు. ఏమో...నీ మేనల్లుడు. ఏమి జరిగినా ఆ పేరు నీ కేఉంటుంది—నీ కాళ్ళకు చుట్టి పోతున్నా ...." ఇక మాట్లాడలేక పోయింది.

ఆ సాయంకాలమే మూట ముల్లే సర్దుకొని తయారైన దూర ప్రయాణికురాలులాగ గోవిందమ్మ మహా ప్రస్థానం చేసింది.

అంత్యకర్మలు చీనయ్య చెల్లెలికి యథావిధిగా జరిపించాడు. ఆవిడ ఆస్తి వ్యవహారాలు సింహావలోకనం చేశాడు. అతనిబావ బ్రతికి ఉన్నంతకాలం వాళ్ళ వ్యవహారాల సంగతే తెలియదు. బావ చనిపోయిన ఆరునెల్లకే చెల్లెలు మంచం ఎక్కడంవల్ల ఆవిషయాలు తెలుసుకోవటానికి అట్టే వీలులేకపోయింది. మంచంలో ఉండగా చెల్లెలు తనకు తెలిసినంతవరకు కొన్ని విషయాలు చెప్పింది.

రాజయ్య – అంటే చీనయ్యబావ – మొదట్లో స్థితిమంతుడు. అందువల్ల తక్కువలో ఉన్న బావమరిదిని ఒకమనిషిగా నన్నా చూచేవాడుకాదు. చీనయ్య తన బావమరిది అని చెప్పుకోవటానికి కూడ సిగ్గుపడేవాడు.

ఆ రోజుల్లో పసుపుకి వి ప రీ త ం గా ధర పలుకు తుండేది. రాజయ్యకు ఒక యాభై పుట్లు పండేది. పైగా ఊళ్ళో కొంత కొనికూడ నిలవచేసేవాడు. అందుల్ల బాగా సంపాయించాడు. కొంత తినివున్న రుచితో ఎక్కువ లాభాలకోసం ఆసపడ్డాడు. బ్రహ్మాండంగా పసుపు ఎచ్చిందీ పచ్చిందీ అనకుండా కొని, నిలవబోశాడు. పుట్టి 120 రూపాయలు అమ్మింది, ఆసాంతానికి 70 కి దిగి కూచ్చుంది. రాజయ్యఆస్తి అంతా పోయేస్థితికి వచ్చింది. తనకు ఆప్తులు, బంధువులు అనుకున్న వాళ్ళ యిద్దరిపేర 13 ఎకరాలు రెండు అయిటంలుగా తనఖా వ్రాసి దాగాడు. పెండ్లినాటి కట్నం బాపతు కొంత రాకపోవటం వల్ల, చీనయ్యపేర ఏమీ వ్రాయలేదు. అతడు మం చంలో వుండగానే తనఖాఆస్తిని తప్ప, తలిమ్మాదంతా అప్పులవాళ్లు ఎగతన్నుకపోయారు. ఏదో ఉన్నవాడుగదా అని బీదవాళ్లు రాజయ్యదగ్గర పత్రాలు లేకుండా దాచు కుంది అంతా పోయింది. అందువల్ల రాజయ్య అన్నా, అతని కు టు ం బ మ న్నా, ఊళ్లోవాళ్లు మండిపోతూ వుండేవాళ్లు.

మొదట్లో చీనయ్య ఇంకా భుక్తంలోఉన్న తన బావ పొలాన్ని తానే దున్నించి మొక్క వేయించేవాడు. ఇది

వరకున్న కోపంవల్లనూ, దిక్కూ-దివాణం లేకపోవటం వల్లనూ, ఊళ్లోనివాళ్ళు పైరూ పచ్చ కోసుకెళ్లుతుండే వాళ్లు. మాధవరావు ఆటల్లోపడి చేనువేపు వెళ్లేవాడు కాడు తన వ్యవసాయం, మేనల్లుడివ్యవసాయం చూచుకో వలసి వచ్చేటప్పటికి ఒంటిగాడైన చీనయ్యకు తలప్రాణం తోకకొచ్చింది. ఏదో అవస్థపడి ఋతువు వచ్చేటప్పటికి నాలుగు మొక్కలు నాటించి కోయించగలడుగాని, రెండూ ళ్ళల్లో వ్యవసాయం చూచుకోవాలంటే చీనయ్యకుగాని, మరొకరికిగాని సాధ్యపడుతుందా ?

ఒకరోజున చీనయ్య మేనల్లుణ్ణి పిలిచి, "కంది విరగ్గా సిందిగదా! పాడిబర్రెను చేనుగట్టున మేపుకుంటూ చూస్తూవుండరాదూ? దారిన పోయేవాళ్లు దూసుకు పోతున్నారు," అన్నాడు.

"కట్టేసిన గేదె కట్టేసినట్టే ఉంటున్నది. కాసేపు అటు తిప్పుకురారా. లేకపోతే పాలు, పెరుగూ తాగటాని కెలా వస్తాయి ?" అంది రాజరత్తమ్మ.

"నీతల ఒక్కేటుకు పగుల్తుంది. నేనుపోను," అన్నాడు మాధవరావు శౌర్యం ప్రకటిస్తూ.

"ఎవ్వరిపొలంరా అది ? నీ పొలాన్ని నువ్వుచూచుకో వలసింది పోయింది, ఎవరన్నా చేసిపెడతామన్నా,

చూచుకో లేవన్నమాట. ఆవరసాన వచ్చేవాళ్లు పోయే వాళ్లు కాసిన కాసినికందికాయలు దూసుకుపోతూవుంటే, ఏ కుర్రాడన్నా వూరుకుంటాడూ ఈవూళ్లో !"

"ఎవడు పోతాడు ఈ అగ్గిలో ? కావలిస్తే బర్రెను తోలుకెళ్లి చెట్టుకింద కూచుని చూస్తూవుండు."

"నిన్ను ఊరిమీదికి విడిచిపెడతాను. రేగడిచేలో పని ఎవరు చేయిస్తారనుకున్నా ? నీ బాబుగా డున్నాడా అక్కడ !"

"మానాన్నే వుంటే యీవూరిగడ్డ తొక్కేవాడివి కామాలు!" చీనయ్యకు పట్టరానికోపం వచ్చింది. చేతి కొందికీ ఒక లెంపకాయ యిచ్చేవాడే. ఇంతలోనే తల్లి ఏడుస్తూ, అయ్యో కూతురా ! ఇట్లాంటివాణ్ణి పెట్టుకుని ఎలా యీదేదే ? ఎవరేది చెప్పినా నమ్ముతాడే కూతురా ! వట్టి అమాయకుడే ! ఉంటుంది పోతుందని తెలియదే కూతురా ! అయ్యో కూతురా !" అని యేడ్చింది.

చీనయ్యకు కోపం జారిపోయి జాలికలిగింది. జేబులో నుంచి ఒక అణా తీసి మాధవరావు చేతిలో పెట్టి, "మా నాన్నగా, పో, గేదెను తోలుకెళ్ళి, కందిచేనుగట్టున మేపు. చేలోకి తోలి ఊరుకునేవ్," అని హెచ్చరించాడు.

అణాతో తాను చూడకపోతే చేను పోతుంది. గేదె పాలివ్వదని మాధవరావుకు అర్థమైంది. వెంటనే గేదెను విప్పుకెళ్ళాడు.

ఆ సాయంత్రం రేగడిచేనునుంచి వస్తూ, చీనయ్య కందిచేనువేపు వెళ్ళాడు. చేలో ఒక ప్రక్కంతా కందిచెట్లు విరిగున్నాయి. గొడ్లు విరగదొక్కిన చేను చూచేటప్పటికి అతనికి ప్రాణం ఉసూరుమంది. మేనల్లుడిమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది. దగ్గర్లో ఉంటే రక్తం కళ్ళజూసేవాడే. ఆ దూరపాలాన్నుంచి ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి కొంతకోపం జారిపోయింది. పైగా తనఖావాళ్ళ నోటీసు ఒకటి వచ్చింది. విప్పి చూచుకున్నాడు. ఒక తనఖాదారు తన తనఖాను లాల్‌చంద్ అనే మార్వాడీకి పురమాయించాడు. ఆ తనఖా లిమిటేషన్ పట్టటానికి సిద్ధంగా ఉంటం వల్ల కోర్టులో వ్యవహారం నడుపుతానని నోటీసిచ్చాడు. చీనయ్యకున్న కొంచెంకోపం తనఖాదారుమీదికి మళ్లింది.

ఆరాత్రి ఆలోచించుకుని, తల్లిని పిల్చి, "అమ్మా! తనఖాదారు కోర్టు కెక్కబోతున్నాడు. నాస్థితిగతులు ఎలా ఉన్నాయో నీకు తెలుసు. అయిదెకరాల మాగాని, కుటుంబంఖర్చు పెద్దది. పెద్దవాడి చదువుకి బోలెడంత పంపాలిసి వస్తున్నది. ఇక్కడ పొలంలో దమ్మిడీ రావటం

లేను," అన్నాడు.

"వాడేమైపోవాలిరా నాయనా! నీవే దిక్కు. వట్టి అమాయకుడు. ఎవ్వరేమాటలు చెబితే అదే నిజమని నమ్ముతాడు, అలాంటివాణ్ణి వదలి పెడుతావా!"

"కోర్టుకెక్కే తాహతు నాదగ్గర లేదు. ఒక వ్యవహారం కాదు, రెండు. నావల్లకాదు. అంతగా కాదంటే ఒక ఎకరం నాదాంట్లోది రాసిస్తాను," అన్నాడు.

రాజరత్నమ్మ మనమడి గతికి ఏడ్చింది. వాడి నోట్లో దుమ్ముకొట్టి పరులు ఆస్తిని ఎగనెత్తుకపోతూంటే చూస్తూ వూరుకుంటావా?" అని కొడుకును నిష్ఠురాలాడింది అంతగా అయితే అయ్యే ఖర్చు మాధవరావుపేర వ్రాసుకొని డబ్బు వాడమంది.

చీనయ్య తల్లిని కాదనలేకపోయాడు. చెల్లెలు చని పోతూ అతనికి చెప్పినమాటల్ని తల్లి జ్ఞప్తికి తెచ్చింది. పైగా ఇన్నిరోజుల్నుంచి మేనల్లుడి కోసం పనిచేసి, తీరా డబ్బువాడాలిసి వచ్చినప్పుడు జారుకుంటే, లోక మేమను కుంటుంది! లోకం తన్ను ఆడిపోసుకోవటానికి ఇష్టపడలేదు.

అందువల్ల చీనయ్య మేనల్లుడితరఫున కోర్టులో వ్యవహరించటానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. వాణ్ణి ఆవూళ్లోనే

వుంచితే చెప్పుడుమాటల్తో చెడిపోతాడని, తన యింటికి తీసుకుపోయాడు. తన పొలంకూడ చేసుకుంటూవుంటే కోర్టుకు వెళ్ళటానికి వీలుండదని మగతాకిచ్చాడు.

ఇల్లూవాకిలీ, పొలంపుట్రా అనేవికూడ తలవకుండ చీనయ్యా మాధవరావు వ్యవహారంలో కోర్టుచుట్టూ తిరగ మొదలెట్టాడు. నకళ్ళకనీ సాక్షులకనీ, కోర్టు ఫీజుకనీ, వకీలుకనీ, ఇంకా కాగితాలకనీ, గుమాస్తాలకనీ డబ్బు జిమ్మరందాడిగా ఖర్చవుతూవుంది. నోట్లు రాసి తెచ్చి చీనయ్యా డబ్బు వాడుతూ వచ్చాడు. బియ్యే చదువుతూ వున్న పెద్దకొడుకు అప్పారావు మాత్రం, తండ్రిని ఖర్చు పెడుతున్న దంతా లెక్క వ్రాయమని హెచ్చరిస్తూ వుండే వాడు. చీనయ్యా ఆట్టే చదువుకున్న వాడు కాకపోవటంవల్ల లెక్క రాసుకోలేదు. పెద్దకొడుకుచేత రాయించాలి. ఇంతడబ్బు మంచినీళ్ల ప్రాయంగా వాడుతున్నాడని తెలిస్తే వాడు అటకాయిస్తాడు. అయినా, మాధవరావు అమాయకుడు. తాను ఎలాచెబితే అలా వినుకుంటాడు.

మాధవరావు, కృష్ణారావూ కలసి చదువు మానేశారు. తినటం తిరగటం తప్ప అతనికి మరొక పనిలేదు. సోమరిపోతుకు కావలసిన గుణాలన్నీ పట్టుపడ్డాయి. బీడీలు కూడ అలవాటుపడ్డాయి. గూళ్లల్లోను, కుండల్లోనూ,

పెట్టెల్లోను డబ్బులు దొరకనప్పుడు గంపలోని గింజలు, పెట్టెలోని బియ్యం కోమటింట్లో పోస్తుండేవాడు. చీనయ్య భార్య ఒకరోజు గింజలు పోసికెళ్లుతుంటే పట్టుకుని,

"నువ్వు కాపరం చెయ్యవూ? ఇల్లుమీద ఎలుగేసుకు పోతావా?" అంది.

ఏమిటే, ఏమిటే," అంటూ వచ్చింది వంగిన నడుం మీద చెయ్యిపెట్టుకుని రాజరత్తమ్మ.

"మాధవాయ్ ఏంచేస్తున్నాడో చూడు! అంటే కోపాలు. ఎన్నిగింజలు! ఎన్నిగింజలు!"

"అసలు కిష్టాయి చచ్చినాడే నేర్పాడు," అంది మన మణ్ణి వెనకవేసుకొంటూ. "మా ధ వా యే వాడికి నేర్పాడు, వీడు రాకముందు వాడెన్నడన్నా గింజ మొఖం ఎరుగూ?"

"నీ కొడుకు ఏమీ ఎరుగడు, నంగనాచి. వాడు పరాయిబిడ్డ కాబట్టి యిలా అల్లరి చేస్తున్నావు. అసలు వీణ్ణి వద్దు తెమ్మని కిష్టాయే పంపి ఏసంచులోనో, ఏకోమటింట్లోనో కూర్చుని వుంటాడు. వాడి అమ్మ బ్రతికిఉంటే యిలా అల్లరిపడతాడా?" అని గొంతు జీరపుచ్చుకొంది. "ఏరా. కిష్టాయ్ తెమ్మన్నాడు? నిజం చెప్పు" అని బుగ్గ పట్టుకుంది.

"వాడే తెమ్మంది," అన్నాడు అమ్మమ్మను అందుకొని మాధవరావు.

"ఏడీ, చూపించు : చంపి పోగులెడతాను."

"ఇందాక కూర్చుంటాడా ?" అంది రాజరత్తమ్మ.

"పారిపోయాడు," అన్నాడు మాధవరావు.

"ఒకళ్ల మాటలు విని ఎంతకాలం బ్రతుకుతావురా ! ఇన్నేళ్లు ముడ్డికింద కొచ్చాయి ! అయినపనీ, కానిపనీ తెలియదేమిరా ? ఇంకా ఎన్నాళ్ల కొస్తుందిరా జ్ఞానం?" అంది రాజరత్తమ్మ.

ఒళ్లో గింజలు లాక్కొని చీనయ్యభార్య లోపలికెళ్లింది.

"ఓసే ముసిల్దానా ? ఒక్కదెబ్బతో యమలోకం ఎక్కడుందో చూసిరావాలి," అన్నాడు అత్తపోయిన ధైర్యం చూచుకొని.

"చంపరా, చంపు. ఈగోల పడలేకుండా వున్నాను. ఆ పుణ్యామే కట్టుకో !"

"అమ్మా ! నువ్వు చస్తావూ ? నీశాపనార్థాలకి హడలి పోయి యముడు, 'ఈ ముసలిపీడ నాకెందు' కని పంపెయ్యడూ ?"

"నీజిమ్మడ, నాబ్రతుకే నీకు కష్టంగావుందీ ! ఏదో నేనుంటేనే నీముఖాన యింత కూడేస్తున్నారు."

"తాతయ్య నీతో ఎలా వేగాడో! నీ శాపనార్థాలకి కుళ్లికుళ్లి చచ్చివుంటాడు కాని, దేవుడిచ్చిన ఆయువు మూడ్డి మాత్రం కాదు."

"ఉండరా దొంగవెధవ!" అని లేవబోయింది కొట్ట గల నన్నట్టుగా, ఉడికించటానికి మాధవరావు పారి పోయాడు. అతనికి అమ్మమ్మ కొట్టలేదని తెలుసు.

మాధవరావుకు డబ్బుతో అ వ స రా లు ఎక్కువ య్యాయి. బీడీలకు, చిరుతిండ్లకు, డబ్బు కావలసి వచ్చింది. ఒకటి రెండురూపాయల దాక ఊళ్లోని కోమ టిళ్లల్లో బాకీలు చేశాడు, కానీ దొరకటంలేదు. ఒక బీడి ముక్కన్నా కోమటివాళ్లు అప్పివ్వటంలేదు. అవశ్యకతను పట్టి ఏదైనా వస్తుందని పెద్దలు చెప్పినట్టుగా, అమాయకు డైన మాధవరావుకి తరుణోపాయాలు లభించేవి. ఇంట్లో మేనమామ మాటల సందర్భంలో ఆ మగతావాడు ఇంత య్యాలి, పీడించియ్యాలి, అని చెబుతూవుంటే విని, ఇంట్లో ఎవ్వరికీ చెప్పకుండా తన గ్రామానికి పారిపోయే వాడు. కోడలు తన మనుమణ్ణి రాచి రంపాన పెడితే, ఉండ లేక పారిపోయాడని రత్తమ్మ లగ్గల కెక్కేది. కోడలు కన్నీళ్ళ పర్యంత మయ్యేది. మాధవరావు ఇంటికి తిరిగి వచ్చిన పదిరోజులకు తేలేది. మగతావాడు 20 రూపా

యలు ఇయ్యవలసిఉంటే 10 రూపాయలు పుచ్చుకుని బాకీరద్దుచేసి, తనబాకీలు తీర్చుకుని, మిగతాది ఏ తిరునాళ్ళ ఖర్చుకో వాడుకునేవాడు. అత్తాకోడళ్ల మధ్య కురుక్షేత్ర సంగ్రామం,

"నీ మనుమ డెక్కడికో సన్యాసం పుచ్చుకు పోయాడంటివే ?"

"కిష్టాలు వీణ్ణి పాడుచేస్తున్నాడు. లేకపోతేనా..."

"కిష్టాయిని నీమనుమడేం పాడుచేయలా! చదువు, సంధ్యా మాధవాయివచ్చి పాడుచేశాడు, వాడురాక ముందు చక్కగా బళ్లోకివెళ్లి చదువుకునేవాడు. దొంగతనం నేర్పింది, సిగరెట్లు, బీడీలు అలవాటుచేసిందీ మాధవాయే."

"అబ్బే ! నీకొడుకు ఏమీ ఎరుగడు."

"వాడే మావాణ్ణి పాడుచేశాడు. వాడి మూలాన్నే మానిండు సంసారం గుల్లగుల్ల అవుతూవుంది."

"రేపు లెక్కగట్టి పుచ్చుకోక వదిలిపెడతావా యేమిటి? చీటికి మాటికి ఇల్లుగుల్ల, ఇల్లుగుల్ల అంటావు" అంది.

ఆరోజల్లా కొడుకూ, కోడలూ ఎన్నివిధాల బ్రతిమాలినా తిండి తినకుండా మునగదీసుకొని రాజరత్తమ్మ

పండుకొంది.

మాధవరావుకి మైనారిటీ వెళ్లిపోయింది. అందువల్ల చీనయ్య మేనల్లుణ్ణికూడ కోర్టుకు వెంటబెట్టుకుని వెళ్లాలిసి వచ్చింది. అప్పు డప్పుడు మేనల్లుడి గ్రామంనుంచి తాను, తన గ్రామంనుంచి మేనల్లుడూ దూరంగావున్న గుంటూరికి కోర్టువ్యవహారం కోసం వెళ్లవలసి వచ్చేది. ఇంకొకప్పుడు తాను గృహ వ్యవహారాల్లో ఉంటంవల్ల చీనయ్య మేనల్లుణ్ణి ఒక్కణ్ణే పంపాలిసి వచ్చేది. ఆ సమయాల్లో ఖర్చుకు కావలసింది అర్థరూపాయైతే మాధవరావు రూపాయి తెమ్మని మారాం చేసేవాడు. చీనయ్య,

“ఇది ఎవరి వ్యవహారంరా ? నీ తరహాచూస్తే ‘నా పెళ్లికి నేనూ పోవాలీ ?’ అన్నట్టుగా వుంది. పో, తొందరగా పో, లేకపోతే కోర్టువేళ కందుకోలేవు.”

“రూపాయితే వెళ్లుతా.”

“ప్రతితడవా రూపాయ నే నెక్కడ తెచ్చేది ? పాడైపోతావని బరువుభారం నెత్తినేసుకుంటే, నామీద స్వారి చెయ్యాలంటావు. పోకపోతే నీ ఆస్తే పోతుంది. నా దేమి పోతుంది ?”

“పోతే పోయిందిలే, ఎవడు నడచిపోతాడు ? రూపాయిస్తే గుఱ్ఱబ్బండి ఎక్కిపోతాను.”

"సరే రూపా యిచ్చేదాక కూర్చో."

"నీముఖాన గుడ్డుమొలవ! పోరా, ఆస్తి ఉండేదీ పోయేది ఎరగవేమిరా!" అంది ముత్తవ.

"నిన్ను పంపితే బాగుండేట్టుంది. చక్కగా దిద్ది తీర్చు కొస్తావుట," అన్నాడు మనుమడు.

ముసలమ్మ ఏడవనీ, తిట్టనీ, రూపాయి చేతులో పడ్డాకనే మాధవరావు వాయిదాకు వెళ్లేవాడు.

కాలం గడిచింది. కన్ను లొట్టపోయి చీనయ్య మారు వాడి వ్యవహారంలో కొంత నెగ్గాడు. ఆరువేల వ్యాజ్యం వెయ్యిరూపాయలకు కొట్టివేశారు. రెండో తనఖాదారు కూడ రంగంలోకి దిగాడు. వ్యవహారం జరపాలంటే చీనయ్యచేతిలో చిల్లిగవ్వ లేదు. తనఖాలో వుంటంవల్ల మేనల్లుడి పొల మమ్మటానికి వీల్లేకపోయింది, ఓడిపోయిన మారువాడీ కూడ హైకోర్టుకు పోతాడని తెలిసింది.

చీనయ్యను డబ్బుసమస్య ఎదుర్కొంది. కొడుకు లిద్దరూ మేజర్లయ్యారు. బి. యే. పరీక్షకు కట్టవలసిన 45 రూపాయలు పంపలేదని తండ్రిమీద పెద్దవాడు మండి పడుతున్నాడు. చీనయ్యకే ఆశ్చర్యం వేసింది. పెద్ద కొడుకునీ, అతని విద్యనీ పోషించుకుంటూ వస్తున్న అతనికి ఉదాసీనభావం ఎందు కేర్పడింది? చీనయ్యకు మమ

కారాలు నశించాయా? అతని భూమిని తనఖా పెడితే డబ్బిస్తారు. కాని, కొడుకులు రచ్చకీడుస్తారు.

ఇంతకాలం వ్యవహారం నడుపుతున్నందుకు మేనల్లుడికి లాభించింది. తనఖాలో ఉన్న అతని 13 ఎకరాలూ మాగాని అయింది. వెనకటి రోజుల్లో 500 అమ్మే ఎకరం ఇప్పుడు 1200 దాక వచ్చింది. తాను ఊరుకున్నట్లైతే? 500 చొప్పున బాకీదార్లు పొలం తన్నుకెళ్ళి ఉండేవాళ్లు ఈ లాభం ప్రత్యక్షంగా తాను వ్యవహారం నడపటంవల్ల జరిగినప్పుడు ఎలా ఊరుకుంటాడు?

ఎలాగైతే నేమి చీనయ్య అవస్థపడి మారువాడీ తన ఖాకు లోబడి మేనల్లుడి పొలం కొనేవాణ్ని సంపాయించాడు. కాని, చేవ్రుత్తరం మీద మాధవరావు సంతకం చేయకొచ్చాడు. బెదరించాడు చీనయ్య. ప్రాధేయపడ్డాడు, రెండుమూడు రూపాయలు వాడుకోటానికి ఇస్తానన్నాడు కూడ. కాని ఫలం లేకపోయింది.

మనమడి మంకుకి కారణం ఏమిటో చూచాయగా రాజరత్తమ్మకు తెలిసింది. నెత్తే నోరే కొట్టుకుంది. వాడి వ్యవహారం చెడిపోతుందని కాదు తన్ను కన్నుకోకుండా అమాయకుణ్ణి చేసి తన మనమడికి ముక్కు ముఖం లేని అబ్బనాకారి పిల్లను కట్టడమేనా? ఎటు లేదన్నా పది

వేల ఆస్తి ఉన్నవాడికి — అప్పులవాళ్లు తన్నుక పోకుండా వుంటే—వెయ్యిరూపాయలేనా కట్నం ? మనుమడిదగ్గర ఏడ్చింది. మేనమామ యింట్లోనుంచి తరిమి వేస్తాడని బెదిరించింది. మనుమడు వట్టి అమాయకుడు. చెప్పుడు మాటల్తోపాడై పోతున్నాడు. తను చూస్తూ చూస్తూ, పాడై పోతూవుంటే ఏలా ఊరుకుంటుంది? కొడుకు చీనయ్య దగ్గర మాధవరావు చెప్పుడుమాటల్తో చెడిపోతూన్నాడనీ, అదివాడి పుర్రెలోనే పుట్టిన బుద్ధికాదనీ, ఏడ్చింది. మీరన్నా చెప్పండని ఊళ్లో పలుకుబడి గలవాళ్లందరి దగ్గరికీ పోయి కంటతడిపెట్టింది. ఎన్నడూ బయటికిరాని రాజరత్నమ్మ, ఆవేళ బయటికి వచ్చిందంటే, అందరకీ జాలివేసింది. అందరూ మాధవరావుకు చెప్పిచూచారు.

మేనల్లుడు ఫలోన్ముఖమైఉన్న దాన్ని పాడుచేస్తున్నాడని చీనయ్య విచారపడ్డాడు. తన్ను అలక్ష్యం చేసినా ఫరవాలేదు. తేలిపోయి లాభించనున్న వ్యవహారాన్ని చెడగొడుతున్నాడేమా అని దిగులు కలిగింది.

ఊళ్ళో పెద్దలు చెప్పటంవల్ల గాని, రాజరత్నమ్మ ఏడవటంవల్ల గాని, మాధవరావు పెండ్లి ఆగిపోయింది. చేడత్తరం ఇచ్చి డబ్బుతీసుకొని కోర్టువ్యవహారం వదుపు చామంటే, మాధవరావు మూగనోము పట్టాడు. ఇంట్లో,

అంటే మేనమామ యింట్లో, తిని ముఖం తప్పించుకు తిరుగుతున్నాడు. చేతిలో డబ్బులేక చీనయ్యా ఇంట్లోనే దిగడిపోయాడు.

బి. యే. పూర్తిచేసుకొని వచ్చిన సోషలిస్టు అప్పారావు, మాధవరావు సంగతి పసిపట్టి, తన తండ్రి కియ్యవలసిం దేమిటో యిచ్చివేయమన్నాడు. మాధవరావు జవాబు చెప్పకుండా తిరిగాడు, ఊళ్లో పెద్దమనుషులు వాడ్కైన లెఖ్ఖ చూపించ మన్నారు. అప్పారావుకి తండ్రి లెక్క-రాయలేదని తెలిసింది. ముచ్చట్లే వుండి అల్లుడు కొంప గుణ్ణం చేశాడని చీనయ్యభార్య యేడ్చింది. "లోకుల మాటలు విని మనమడు పాడై పోతున్నాడు. వాడెలా బతుకుతాడా," అని రాజరత్తమ్మ అంగలార్చింది.

రెండునెల్లు గడిచేటప్పటికి బాకీదార్లు చీనయ్యపొలం వేలం వేశారు. ఇల్లుతప్ప ఏమీ మిగిల్చేట్టు కనిపించలా. చీనయ్యభార్య మాధవరావుమీద దుమ్మెత్తి పోసింది. అయినా అతనికి అన్నంపెట్టక తప్పలా. "ఇన్నాళ్లు పెట్టి పోషించి యివ్వాళ తరిమేస్తే, లోకమేమంటుంది!" అన్నాడు చీనయ్యా.

చీనయ్యపొలం వేలంలో కొట్టేయించుకుంది మాధవ

రావేనని తేలింది. రాజరత్తమ్మ తన మనమడు నేనమా మని అన్యాయం చెయ్యడు, వట్టి అమాయకుడు అంది. అప్పారావు, మాధవరావు సంగతి ఆరాతీసి, తండ్రితో వాడు తనఖాదార్ల యిద్దరికీ చెరి రెండువేలు ఇచ్చి రాజీపడి పొలమంతా అమ్మి తమపొలం కొన్నాడని చెప్పాడు.

ఋతువులో నేనల్లునిచేను, అంటే పూర్వం తనచేను, వాడు సాగుచేయించుకోలేని అమాయకుడని చీనయ్య దున్నించబోయాడు. మాధవరావు, "నేను దున్నించుకో గలను. నీవు చేలోకి దిగ నవసరం లేదు" అన్నాడు.

చీనయ్యభార్య మళ్లీ తిట్టింది. "వాడు వట్టి అమాయ కుడు. లోకులు వాడికి చెప్పి పాడుచేస్తున్నారు. వాడు ఇక ఎలా బ్రతుకుతాడా దేవుడా!" అని రాజరత్తమ్మ యేడ్చింది. "13 ఎకరాలు పాడుచేసి 5 ఎకరాలే నిలబెట్టు కున్నాడే!" అని చీనయ్య కించపడ్డాడు. సోషలిస్టు అయిన అప్పారావు, దీని కంతకూ బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య వాదనే కారణమని కారాలు మిరియాలు నూరాడు.

ఏప్రిల్, 1941.

అ వ తా రి క

బీజం : బృహత్కథనుంచి

దోహదం : థామస్‌మాన్‌వల్ల

చిత్రణ, దృక్పథం రచయితవి

జఘన సుందరి

"ఎంతసేపు ?"

"ఇంకా ఎంతసేపు ?" నిట్టూర్పు గాజుల గలగలలు

"ఏమి చేస్తున్నాడో !"

"నా కెలా తెలుస్తుంది నందా?" అన్నది సుందరి—పులకలు మొలకలెత్తించే కలకంఠంతో.

నందుడు బండితొట్లో కూర్చుని ఎడ్ల కొమ్ముల సందు గుండా చూస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ చూడనట్టుగా చూస్తు వున్న సుందరి చూపులు నందుని వీపుమీద, కండలు తీరి ఉన్న బుజాలమీద గిలిగింతలు పెడుతున్నాయి, అతడు భయపడుతున్నది కాస్తా జరిగింది. ఆవిడ పేరున పిలిచి "నా కెలా తెలుస్తుంది ?" అన్నది. "అతడేం చేస్తూ న్నాడు" అంటే సరిపోయేది. అలా అనలేదు. "కృష్ణశర్మ ఏంచేస్తున్నాడు !" అని అడిగింది. "నాకూ విడ్డూరం గానే ఉంది. నావైపు తిరిగి నువ్వు అడగకపోతే నేనే నిన్ను అడిగేదాన్ని."

నందుడికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. కృష్ణశర్మ ఆలస్యం చేయటమేకాదు. అతని భార్య వ్యర్థపదాలు కూడ వాడుతూ ఉంది. "అనవసర ప్రసంగంలోకి దిగుతానేమో? నోరుజారి పేరున పిలుస్తానేమో. ఈ కంఠంలో ఏమి మ్రోగుతుందో?" ఈ భావాలు అతనిని మాట్లాడనీ లేదు.

కొంతసేపటికి ఆవిడే ప్రారంభించింది.

"ఇదిగో నువ్వు పోయి ఆయనగారు ఎక్కడున్నారో చూచిరా. తపస్సమాధిలో ఉంటే ఆచేతులలో ఒక్కసారి కుదిలించి మత్తువదలిపి మరి లాక్కొని రావాలి. ఇక్కడెంతసేపు కూర్చునేటట్లు? ఆయనకు క్రిందు మీదులు తెలియటంలేదు. ఎంత పొద్దెక్కింది? ఎంత పొద్దెక్కింది? అసలు దారి తప్పటంతోనే బోలెడు ఆలస్యమైంది, పైగా ఇదొకటి. మా అమ్మా నాన్నావాళ్లు నాకోసం ఎంతగా కాళ్ళు తొక్కుకుంటున్నారో! ఆ దేవాలయంలో కూచొని యీ ప్రపంచాన్నే మరచి పోయినట్లుంది. కాస్త మందలించి తీసుకురా, అతనికన్నా నీవు బలవంతుడివి కదా!"

"ఓ, ఇప్పుడే తీసుకొస్తాను. కానీ, బలంతో అవసరమేముంటుందిలే. ప్రొద్దెక్కుతున్న సంగతిని ఒకసారి జ్ఞాపకం చేస్తే చాలు. అతడే త్వరపడి వస్తాడు. అసలు

దానితప్పడానికి నేనే కారణమనుకో. నేనేవెళ్ళి తీసికొద్దా మనుకొంటున్నా. కాని, ఒకతేవే యీ బండిలో కూచో టం కష్టమేమోనని సందేహించా. అయినా ఎంతసేపు పడుతుందిలే." అని నంపుడు పగ్గాలు తొట్లో పడేసి కిందికి దిగి దేవాలయంవైపు బయలు దేరాడు.

దారిపక్కనే చిన్న కొండఉంది. పైకి వెళ్ళిపోవటానికి మెట్లున్నాయి, అతడు చరచరా ఒక అయిదు నిమిషాలు మెట్లెక్కేటప్పటికి చదునైన ప్రదేశం కనిపించింది. ముందు కొయ్యధ్వజస్తంభం. దాని కెదురుగా ఆ కొండలో మలిచిన దేవాలయం. ద్వారానికి ఇరుప్రక్కలా రాతిలో చెక్కిన సింహాలు కరవవస్తూ ఉన్నాయి. అతడు లోపలికి వెళ్ళాడు.

ఆ ప్రదేశ వైశాల్యం ప్రశాంతత అతనిని ఒకసారి చుట్టూ కలామెలా చూచేటట్టు చేశాయి. ఏ శిల్పుల ఉలులు ఎన్నేళ్ళు తపస్సు చేశాయో! గోడలమీద ప్రతి మలు ఒకటా రెండా! మానవుల శల్యాలు, కంకాళాలు, స్వేదబిందువులు, అశ్రుకణాలు, రక్తస్రవంతులు, కామ క్రోధ మద మాత్సర్యాలు, నైరాశ్యం, కామినీ కాము కుల వియోగం, రసాభాస, దారిద్ర్యం, జఠరాగ్ని, వార్థ క్యం, రోగం, మృత్యువు ఒకటేమిటి జీవితమంతా అక్కడ

ఒక్కసారి ప్రత్యక్షమౌతూ వుంది. సంమనిగుండె ఒక్కసారి జల్లుమంది. ఎన్నడూ అతడు జీవితాన్ని గూర్చి సమగ్రంగా ఆలోచించలేదు. కలలో కూడ అతనికి కనిపించలేదు.

అతడు గర్భగుడివైపు సాగాడు. అతనికి పాతాళలోకానికి వెళ్లుతున్నట్లయింది. మళ్ళీ అతడు మెట్లు దిగుతున్నాడు. కాలు జారింది. అతని చేతులు అతనికి తెలియకుండానే ముందున్న విగ్రహాన్ని ఆనుకొన్నాయి. నెత్తురు వాసనలతో అతని తల దిమ్మెమంది. దిగాలుపడి ముందుకు చూచాడు.

రెండు నిలువుల భీకర విగ్రహం. దేవాలయంలోకి వచ్చే వెలుగునంతా లాగుకొని ప్రకాశిస్తూఉంది. కాళి! ఆ నాలుక — వేలాడుతున్న ఆ నాలుక — ఎంత భయంకరంగా ఉంది! పీల్చిన పచ్చినెత్తురు బొట్లు ఆ నాలుక నుంచి జారుతున్నాయా? వక్షస్సు అంతా రక్తమే. తొడలంతా రక్తమే. ఆ పాదాలు — ఆ అరుణారుణ పాదాలు — అదంతా పారాణా? ఆ రక్తంపారాణి ఆ మృదుపాదాలకు? ఎంత క్రౌర్యం! ఎంత కాఠిన్యం! ఎన్నిశిరస్సులు నుజ్జునుజ్జైమేదో మాంసాలను వెళ్ళగ్రక్కాయో! ఆ శిరస్సులలోని కనులు దేవీ పాదస్పర్శకు

పారవశ్యంపొంది ముకుళించాయా ?

అదేమిటి ? ఎముకలు – పుర్రెలు – తెగిన కాళ్లు చేతులు అలంకారాలా ? ఢమరుకం, శంఖం, చక్రం, ఖడ్గం, కుంతం, ధనస్సు, ఒకటి, రెండు, నాలుగు, ఎని మిది, పది, ఇరవై, ముప్పై, వేయికి పైగా ఉన్నాయి. ఆ చేతిలోనిది కపాలపాత్రేనా ? ఘోరం !

అతనికళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. ప్రక్కకు తిరిగాడు. తెగిఉన్న మేకల తలలు రక్తాన్ని ఇంకా ఓడుస్తూనే వున్నాయా ? అతని హృదయం దడ దడా కొట్టకోసా గింది. కళ్ళు భయంతో వెదికాయి. ఎవరికోసం ?

ఒక్కసారిగా వెర్రికేక పెట్టాడు. రెండుచేతులతో విగ్రహాన్ని గట్టిగా కావులించుకొన్నాడు. అతని స్నేహి తుని మొండె మొకచోట, తల మరొకచోట పడి వున్నాయి. అతని కన్నులు గట్టిగా మూసుకుపోయాయి. అతిప్రయత్నం మీద మళ్ళీ కన్నులు తెరుచుకొన్నాయి. శరీరం ఒక్కసారి కంపించిపోయింది. పెదవులు మాత్రం మిత్రుని కోసం అస్పష్టంగా పలవరించాయి. మిత్రుని కళే బరం దగ్గరకు వెళ్ళటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని, కాళ్లు సాగితేనా ? మిత్రుని తలదగ్గరకు పోవాలో మొండెందగ్గ రకు పోవాలో అతనికి తోచలేదు. దేన్ని కౌగిలించుకొని

పడవాలో తెలియని అయోమయ స్థితిలో పడ్డాడు. చిట్ట చివరకు తలదగ్గర చతికిలపడ్డాడు. అతని కన్నీళ్ళు మిత్రుని శిరస్సును తడుపుతూ ఉన్నాయి. అతని చేతులు మొండాన్ని స్పృశించాయి. కాసేపు తలవైపు. కాసేపు మొండెంవైపు చూచాడు.

"ఎంతపని కొడిగట్టావు! చేతులార నిండు ప్రాణా లను తీసుకోటానికి ఎలా సాహసించావు! ఎంతపని చేశావు? ఈ కర్మ నీ కెందుకువచ్చింది? నిన్నెవరూ ప్రోత్సహించలేదే? ఎంత చులకనగా ఎంత తేలిగ్గా ప్రాణాలు తీసుకొన్నావు? ఇంతవరకు నీ ప్రతిభకు మెచ్చు కుంటూ వచ్చాను. ఇప్పుడు నీ శరీరాన్నికూడ మెచ్చు కోవాలి. ఇలాంటి కార్యాన్ని ఎవరు చేయగలరు?

"ఇంతపనికి తలపడ్డావంటే. నీ హృదయంలో ఎంతటి దారుణ సంగ్రామం జరిగిందో! ఔదార్య నైరాశ్యాలు హృదయంలో ఎంతటి ప్రళయ తాండవం చెయ్యకపోతే. యీ పనికి పూనుకుంటావు! ఘోరం. ఘోరం!

"నిజంచెప్పు: – నా వల్ల దోషమేమన్నా ఉందా? నా చేతలేకాక, నా బ్రతుకే నీ మృతికి కారణమైందా? నీవు ఆలోచించినట్లే ఆలోచిస్తే ముఖ్యంగా నేను సజీ వంగా ఉండటమే దోషమేమో ననిపిస్తూఉంది. మాన

వుడు తనచర్యలను మానుకోవచ్చు. అంతకన్న ఆతడు ఏమిచేయగలడు ?

"సాధ్యమైనంతవరకు మాట్లాడకుండానే ఊరుకొన్నాను. అనవసరంగా ఒక్క మాటకూడా మాట్లాడలేదు, ఆమెతో మాట్లాడినప్పుడుకూడ పేరెత్తి మాట్లాడలేదే ! నాకు నా అంతరాత్మే సాక్షి. మరెవ్వరూలేరు. నీయందు ఆమెకు అసంతృప్తి, కోపం కలిగినప్పుడుకూడా ఆ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని ఆమె మనస్సు విరచటానికి ప్రయత్నించలేదు. అసలు నేను జీవించడమే దోషమైనప్పుడు నేనెన్ని చెప్తే మాత్రం ప్రయోజన మేముంది ? ఆనాడే అరణ్యానికి వెళ్లి తపస్సు చేసుకోవలసింది. నీతో చెప్పకుండానే వెళ్ళిపోవలసింది. ఇలా తపస్సుకు వెళ్ళిపోకుండా ఉండటం తప్పే. నేను ఒప్పుకుంటాను, కాని నీవు మాట మాత్రం అని ఉండగూడదా ? నేను తప్పకుండా అరణ్యానికి వెళ్ళిపోయేవాణ్ణి కదా ! ఇలా చేతులారా తలను ఖండించుకోకముందు నాతో చూచాయగా నన్నా ఎందుకనలేదు ? మనం పరస్పరం ఎన్నిసార్లు హృదయాలను విప్పుకొని మాట్లాడలేదు ? ఒకసారి కాకపోతే ఒకసారైనా హెచ్చరించి ఉండగూడదా ? ఇప్పుడంతా మించిపోయింది. చడిచప్పుడు

లేకుండా ఘోరంగా చెయ్యవలసినంత పనీ చేశావు. నువ్వుచూపినదారి ఉండనేవుంది. సత్తువలేని నీచేతులు చేసిన పనిని బలిష్టమైన నాచేతులు చెయ్యలేవా? నా చేతులు చెయ్యలేవని నీవు అనుకొని ఉండవు. నిన్ను విడిచి బ్రతుకలేననికూడా నేను చాలా సార్లు నీకు చెప్పాను.

"తెలిసితెలిసి ఇంత దారుణకృత్యానికి తలపడ్డావు. నేనేమి తప్పుచేశాను? ఆనాడు వివిక్త ప్రదేశంలో ఆ నదిఒడ్డున ఉన్న దేవాలయం దగ్గర ఆమె నగ్న శరీరాన్ని చూచాను. అది తప్పా? ఆ పని నువ్వూ చేశావు. నాకు వికారం కలిగినమాట నిజమే. నీవు మందలించావు కూడ. అయితే నువ్వు మాత్రం—నీ మందలింపులోనే నీ హృదయం ఖంగున మోగింది.

మళ్ళీ ఆమెముఖాన్ని చూచాను. చప్పున జ్ఞప్తికి వచ్చింది. నగ్నంగా ఉండటంవల్ల ఆమెను వెంటనే గుర్తించలేకపోయాను. ఆమె పేరు సుందరి. చంద్రవర్మ కూతురు. పెళ్ళికాలేదు. మా మేనమామల ఊరే. అప్పుడే నీతో చెప్పాను. ఒక నోముకు ఆమె ఉయ్యాల ఊగవలసి వచ్చింది. అప్పుడు నేను ఆ ఊళ్ళోనేవున్నా. ఆమెకు వరసైన వాళ్ళంతా ఆమెను ఆకాశాన్ని తన్నేట్లు

ఊపాలని నన్ను పట్టుపట్టారు. ఈ చేతులతోనే రెండు తాళ్ళకు వేసిన ఆమె ఉయ్యాలను గట్టిగా ఊపాను. ఎంత ఎత్తుపోయింది! కెవ్వుమని అరిచింది. నిజంగా భయపడిం దేమో లేక నన్ను ఉలికించాలనుకుందో! మరి నేను వినిపించుకోలేదు. ప్రక్కవాళ్లు నన్ను ఊరుకోమన్నా, నేను ఊపు ఎక్కువచేశాను. నాలుగయిదు ఊపు లయ్యాయి. ఐదో ఊపుకు ఉసి తెచ్చుకోటానికి కాలు ముడిచి రంయ్యని వెనక్కి వచ్చినప్పుడు ఆ అందె కాలుతో ఘల్లున ఒక్క తన్ను తన్నింది. ఆ తన్నుతో నేను చతికిలబడ్డాను. కథంతా నీతో చెప్పాను. నీలో నాపట్ల ఈర్ష్య, అసూయ క్రమక్రమంగా అభివృద్ధి చెందాయి కామాలు. నాకెలా తెలుస్తుంది? ఈ సంగ తంతా నాకు తోచనేలేదు. స్నేహితుడవని దాచకుండా చెప్పాను. అవును, ఆ అమ్మాయిని నీవు పెళ్ళిచేసు కొంటావని నేను కలగన్నానా? ఆనాడు ఆ నగ్నశరీరాన్ని చూసి నేను వికృతి పొందితే తప్పని నన్ను మందలించావు. సౌందర్యాన్ని నిర్లిప్తతతో ఆస్వాదించాలన్నావు. దానిని బట్టి నీవు ఈర్ష్యపడుతున్నావని ఎలా అనుకోను?

"తరువాత కొన్నిరోజులకు వచ్చి ఈతపన భరించలేను. నాకు చితిని పేర్చిపెట్టు. ఆ అగ్నిజ్వాలలో ప్రాణాలు

విడుస్తాను. ఈ తపనకంటే అగ్నిజ్వాలలే చల్లగా ఉం టాయి" అన్నావు, నిన్ను అనేక విధాల బుజ్జగించాను. ప్రాధేయపడ్డాను. ఎన్నో చెప్పాను. అప్పుడు బయట పెట్టావు. ఈ సుందరి నాకు కావాలన్నావు.

"నేను నిన్నేమీ అనలేను. నా ఈర్ష్యను, నా ప్రేమను నా అహంతను—సర్వం నీకోసం త్యాగంచేసాను. నా ముక్కును పగలవన్నిన ఆ సుందరిని నీకు పెండ్లి చేశాను. ఇవంతా నీకు తెలిసిందే. నామీద నీకు ఈర్ష్యదేనికి? కోపందేనికి ? నాతప్పు ఏముంది ?

"ఆమెను ప్రేమించానంటావా ? నీవు ఆమెను ఎరు గక ముందు. నీవు పెళ్లి చేసుకోకముందు నేను ఆమెను ప్రేమించి ఉండవచ్చును. కాని మీ కు దాంపత్య మేర్పడింతరువాత నేనామెను కాంక్షింపలేను. నాకోర్కె లన్నిటినీ ఒక్కసారి చంపుకున్నాను. నీ శిరస్సుతోడు, కలలోకూడ మీకు పెళ్లి అయిన తరువాత ఆమెను తలవ లేను. ముమ్మాటికీ తలవలేను. ఇక నాతప్పు ఏమిటి ?

"ఈమెతో ఊళ్ళోకి వెళ్ళితే లోకం ఏమంటుంది ? సుందరి కోసం నేను నిన్ను చంపానంటుంది. ఇలాంటి లోకానికి నా మొగమెలా చూపించేది ? అసలు హృద యంలో ఏమూలనైనా ఇలాంటి కోర్కె లవలేశమైనా

ఉంటే యిలాంటి నిందను భరించవచ్చును. నాకే యిది దుర్భరమైనప్పుడు నేనెలా భరించేది ? అసలు నీకోసం, నీ సాన్నిధ్యంకోసం కదా నేనింత చేసింది ? నీవులేక నేను బ్రతకలేను. బ్రతకలేనని నీతో చెప్పాను. సరే, నీవు చూపించిన దారి నాకు ఉండనేఉంది, నేనూ నీతోనే వస్తాను."

నందుడు అప్పుడే బిగుసుకుపోతున్న కృష్ణశర్మ చేతిలోనుంచి కత్తి తీసుకొని తల నరుకుకున్నాడు. మొండెం మిత్రుని మొండెం మీదపడింది. తల ఎగిరి దూరంగా పడి కొట్టుకుంటూవుంది. చిమ్మన గొట్టంతో చిమ్మినట్టుగా రక్తం ఎగజిమ్మి వడియలు కట్టసాగింది.

బండిలో కూర్చున్న సుందరికి నిమిష నిమిషమూ దుర్భరమౌతూ వచ్చింది. అంతకు ముందు నందుని వీపన్నా చూస్తూఉండేది. ఇప్పుడు అదికూడ లేదు. అందువల్ల నిమిషాలు యుగాలుగా కనిపించసాగాయి. మామూలు ప్రమాదాలలో ఏదైనా ఒకటి జరిగివుంటుందేమోనని ఆమె అనుకున్నదికాని, కంఠాలు తెగి ఉంటా

యన్న ఊహే ఆమెకు తట్టలేదు. అసలు ఆభావనే ఆమె భావనకు అతీతం. విసుగుదలతో సుందరి బండి ఒసికర్రను ఒక తన్ను తన్నింది. అవి ఎడ్లు కాబట్టి నెమరు వేస్తూ చెట్టునీడను కాలు కదలించకుండా అలాగే నుంచున్నాయి.

"అబ్బబ్బ! యీ మగవాళ్ళంతా ఒకటే. ఒకటేమచ్చు. ఎవరినీ నమ్మటానికి వీలులేదు. ఒకాయన దేనికి వెళ్ళాడో తెలీదు. ఇంతవరకూ అంతులేదు. ఆయనకోసం మరొకరిని పంపితే, అతని అయిపే లేదు. ఈ చెట్లమధ్య యిలా ఒంటరిగా తగలడాలి. ఎండ చుర్రుమంటూ ఉంది. ఇంత ఆలస్యం దేనికయినట్టు? నాకు ఒక కారణంకూడ కనిపించటం లేదు. ఇద్దరూ పోయినచోటే కట్టగట్టుకుని కూర్చున్నారు. వాళ్ళిద్దరూ కవుర్లాడుకుంటున్నారేమో! అతగాడు ప్రార్థనచేసుకోవాలని ఉంటాడు. "కాదు. నువ్వు బయలుదేరితేనేకాని వీలులేదు." అని నందుడు పట్టుపట్టి ఉండాలి. ఆయన కూర్చున్న చోటునుంచి కదలిఉండడు. గట్టిగా పట్టుకుంటే, ఎక్కడ ఎముకలు ఊడి వస్తాయోనన్న భయంతో నందుడు బుజ్జగిస్తూ ఉండి ఉండాలి. లేకపోతే, ఆ యినుపముక్కల అతడు ఆయన్ని ఒక్కసారిగా యీ బండిలో కుదేసి ఉండడూ? నిజంగా ఆలా చేసిఉంటే, ఎంత బాగుండేది ?

"మీ యిద్దరిరోగం కుదర్చాలంటే, యీ బండిని నేను తోలుకెళ్ళొచ్చు, మొగుడుకాని, బంధువు కాని వెంటలేకుండా వెళ్ళితే, అంతా ఏడుస్తారు. ఊరంతా గొల్లుమంటుంది తనపుట్టి మునిగినట్టు, లేకపోతే ఆపనే చేసేదాన్ని. ఇక చేసేదేముంది ? బిక్కు బిక్కు మంటూ ఇక్కడ కూర్చునే దానికంటే వాళ్లేమి చేస్తున్నారో చూచిరావటం మేలు. బహుశా ఇద్దరి మధ్య తగాదా ఏదో వచ్చిఉంటుంది ? అందువల్లనే అక్కడ పోట్లాడు కొంటూ ఉండాలి. నేను పోయి యిద్దరినీ సర్ది తీసుకురావ టమే మెరుగుగా కనిపిస్తూ ఉంది."

సుందరి బండిదిగి దేవాలయంవైపు సాగింది. సెల యేరు క్రిందికి ప్రవహించినట్లు ఆమె కొండపై కెక్కింది. పదిహేను నిమషాలలో భయానక దృశ్యం ఆ విశాల నేత్రాలకు ఒక్కసారిగా పొడకట్టింది.

కన్నులు తిరిగిపోయాయి. దిక్కులు కనిపించలేదు. అసలు ఏమీ కనుపించకా లేదు. ఒక్కసారి కూలి పోయింది. కూలపడినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఆ ఘోరదృశ్యం ఆమెకోసం అలాగే ఉంది. ఆమెకు స్పృహ వచ్చింది. మళ్లీ స్పృహతప్పి పడిపోవటానికి ప్రయత్నిం చింది. కాని, ఆమె శరీరం ఎంత అందమైనదో అంత

ఆరోగ్యవంతమైనది. అందువల్ల, స్పృహతప్పి పడిపోవటా
నికి వీలులేకపోయింది. అలాగే పడి ముంగురులను రెండు
చేతులతో లాగుకొంటూ ఆ రెండు కళేబరాలనీ, రక్తపు
మడుగుల్నీ స్తంభించిపోయి చూస్తూఉంది.

"భగవాన్, ఇద్దరూ చనిపోయారు ! ఇంకేముంది ?
సర్వనాశనం ! నా భర్త — అగ్ని సాక్షిగా నన్ను స్వీక
రించిన ఆ శిరస్సు, మొండెం - నా కృష్ణశర్మ మరణిం
చాడు అతని మొండెం ప్రధానం కాకపోవచ్చు. కాని
నా హృదయంలో కామబీజాన్ని నాకు జ్ఞప్తి ఉన్నంత
నాటింది ఆ శరీరమే, అతడు అంతరించాడు. నా భర్త
అంతరించాడు. అడుగో నందుడు ! ఆనాడు నా ఉయ్యా
లను ఎంత గట్టిగా ఊపాడు ? నాటి సంగతి తలుచు
కొంటే గుండె జల్లుమంటుంది. ఎంత గట్టిచేతులు !
చేతులు కావు; ఇనపముక్కలు, ఆ నాడు నిర్దాక్షిణ్యంగా
ముక్క బద్దలయ్యేట్లు తన్నాను, మానవుడు, కిక్కురు
మనలేదు. అప్పుడు కాకపోతే తరువాతనైనా ... ఇప్పు
డతని చేతుల బలాన్ని, సౌందర్యాన్నీ తడవి చూడ
గలను. కాని అతడు బ్రతికి ఉండగా తాకటానికి వీలు
లేక పోయింది. ఇప్పుడు ఈ రక్తము, మృత్యువు
స్పృశించనీకుండా చేస్తున్నాయి. ఒక కారణంవల్ల వీరు

ఒకరి నొకరు పొడుచుకొని చచ్చిఉంటారు...అయితే, కత్తి ఒకటే కనిపిస్తూఉందే! ఒక కత్తితో ఇద్దరు ఎలా పోరాడి చస్తారు? కృష్ణశర్మ తన ఒళ్ళు తానే మరచిన కోపంతో నందుడి తల నరికిఉంటాడు. తరువాత నందుడు ...లేదు అలా జరగదు. నందుడే ముందు మిత్రుని పొడిచిన తరువాత...కాదు, కాదు ఆలోచించి కూడ ప్రయోజనంలేదు. ఇద్దరూ పశుప్రాయులుగా ప్రవర్తించారు. ఒకరికీ నేనున్నానన్న సంగతికూడ తోచలేదు. కాక...నా వల్లనే! నాకోసమే యిలాంటి ఘోరానికి తలపడ్డారేమో! ఈ మాట అనుకుంటేనే నా శరీరం కంపించి పోతూఉంది. తమకోసమై నన్నుగూర్చి పొడుచుకు చచ్చారు కాని, నాకోసమై వీరు పొడుచుకు చావలేదు. నే నేమైపోతానో, నాగతి యేమవుతుందో కాస్త కాక పోతే కాస్తయినా ఆలోచించారా? లేదు. ఒకరికి కాక పోతే ఒకరికైనా ఆలోచనపోలేదు. ఇప్పుడువేమిచెయ్యను? విధవనై నా జీవితాన్నంతా ఎలా గడిపేది? ప్రతి అడ్డమైన ముండా సరిగా చూడకపోతే, అతడు చచ్చి పోయాడంటుంది కామాలే? ఈ సూటీపోటీలన్నీ నే నెలా భరాయించేది? ఒక వేళ వీటి నన్నిటినీ భరాయింతామన్నా, నే నొక్కతెనే అటు పుట్టింటికిగాని,

ఇటు అత్తవారింటికిగాని పోతే ఏమంటారు ? ఉన్నది ఒక కత్తి. చచ్చింది ఇద్దరు. తప్పకుండా మూడోమనిషి ఉంటేగాని, ఇద్దరు ఒక కత్తితో చావటానికి వీలులేదు. ఆ మూడోమనిషిని నేనే అవుతాను. మొగుణ్నీ, మిత్రుణ్నీ నేనే చంపానంటారు. నిజంగా నేనే చంపక పోయినా, అలాగే కనిపిస్తూ ఉంది. ఏపాపం ఎరగక పోయినా యీ నిందను మొయ్యాలి. కాని అబద్ధాలాడితే...వీలుంది, అయితే మాత్రం...ఉట్టికి నాలుగు నేళ్లు తెగించిన తరువాత నేను జీవించి ఏమి చేసేటట్లు ? అన్నీ అయినతరువాత యీ ప్రాణాలు దేనికి ? లాభం లేదు. వీళ్లు చూపించే మార్గం. అయితే, యీ కత్తిని యీ వణుకుతున్న చేతులతో ఎలా పట్టుకొనేది ? ఈ అందమైన శరీరాన్ని చేతులారా ఎలా నాశనం చేసుకొనేది ! లేదు, లేదు. అభ్యంతరంలేదు. మళ్లీ ఈ హృదయంలో బీజాలు మొలకెత్తి బాధపడకుండా తప్పుతుంది."

సుందరి గుండెనిబ్బరంతో గబగబా మెట్లెక్కి గుడి వెలుపలికి వచ్చింది. దేవాలయం ముందర చెట్టు కనిపించింది. దాని కల్లుకొని ప్రాకుతున్న తీగలను ఒక్కటొక్కటిగా తెంపి వాటి నన్నిటినీ కలిపి ఉచ్చువేసి ఆ చెట్టు

కొమ్మకు వేలాడదీసింది. ఆ ఉచ్చులో తల దూర్చి బిగించుకొని ఆ మీదట సుందరి వేలాడబడింది.

ఇంతలో కఠోరంగా కాళీకంఠం సుందరి చెవుల్లో గింగురుమంది.

"ఓసి కోతీ! నా చేతులమీదుగా యిచ్చిన యీ మనోహర దేహాన్ని నాశనం చెయ్యటానికి నీ కేమి అధికారముంది? వారిద్దరూ నాకోసం తమ దేహాలను బలి యిచ్చారు. నువ్వేమి చేస్తున్నావ్? వట్టి వృథియంగా నిండు ప్రాణాలను తీసుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నావు. ఇలా మూడు శరీరాలు ఇక్కడ జెర్రిపోతుల్లాగా చచ్చి పడిఉంటే, ప్రాకృతలోకం ఏమను కొంటుంది? ఈ సృష్టి సాగటం ఇష్టంలేదనీ, అందరూ మరణించాలని నేను కోరుతున్నానని భావిస్తుంది. కొంతమంది మూర్ఖులు బ్రతుకనేది తరతరాలనుంచి వస్తున్న అంటురోగ మంటున్నారు. చచ్చి విముక్తి పొందటం మంచిదన్న దుష్ప్రచారం సాగిస్తున్నారు దీనిని ఏమాత్రం సహించను. ఉచ్చులోనుంచి తలను తీస్తావా లేక ఒళ్లు ఊనం చెయ్యమంటావా?"

సుందరి ఏడ్చింది.

" తల్లీ! నీ యాజ్ఞ శిరసావహిస్తాను. నిన్ను కాదన

టానికి ఎవరికి సాధ్యపడుతుంది ? అయినా ఒకటి మనవి చేసుకొంటాను. నా దుస్థితి సర్వజ్ఞురాలవైన నీకు తెలిసే ఉంటుంది. మళ్లీ చెప్పాలా ? ఈ యిద్దరు చనిపోయిన తరువాత నే నెలా బ్రతికేది ? లోకాన్ని ఎలా చూసేది ! విధవనై బ్రతకలేను. నిద్ర లేవగానే నా ముఖం చూచే ప్రతివాడు ప్రతి ఆడదీ (అదికూడ ఒక రోజుకి నాలాగే కావచ్చు. అయినా పెళపెళా తిట్టి పోస్తుందే) అటు ఏడు తరాలు, ఇటు ఏడు తరాలు చెడ తిడుతుంది. నిజంగా ఆ తిట్లే తగిలితే ఇక నీ సృష్టి ఏముంటుంది ?"

"వాళ్ళిద్దరూ ఎందుకు చచ్చారు ? నిజం చెప్పు. నా కన్నీ తెలుసు. ఈ సంగతి మాత్రం మరచిపోకు"

"నాకోసం యిద్దరూ పోట్లాడుకొని ఒక కత్తితో పొడుచుకొని చచ్చారు. చచ్చినవాళ్లు చావక నన్నిలా చేసిపొయ్యారు."

"ఇలా ఒక్క అడదిమాత్రమే మాట్లాడ గలుగుతుంది తమ పవిత్ర హృదయాలను వారు నాకు సమర్పించారు. ఇంతకూ వారు నాకు ఎందుకు బలి అయ్యారు ?"

సుందరి ఏడుపు ఆపుకోలేక పోయింది. వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూనే యిలా ప్రారంభించింది:—

"తల్లీ, నా తప్పును ఒప్పుకుంటాను. అయితే ఆ తప్పును నేను అనివార్యంగా చెయ్యవలసి వచ్చింది. చెయ్యకుండా ఉండటానికి వీల్లేకుండా పోయింది. ప్రతి ఆడదీ అలా చెయ్యక తప్పదేమో ? నా తప్పును సమర్థించుకోటానికి నా దోషాన్ని స్త్రీ జాతి కంతకూ అంటగట్టటానికి ప్రయత్నించటంలేదు. అయినా నేను ప్రత్యేకంగా చెప్పటం దేనికి ? సర్వజ్ఞురాలవు. నీకు తెలియని దేముంది ?

"నా తండ్రియింట్లో నేను మల్లెమొగ్గలాగా ఎదిగాను. అప్పుడు నాకే పాపాలు తెలియవు. పెండ్లి అయింది. నా హృదయంలో ఒక కొత్త ఉద్వేగం బయలుదేరింది. నా నాళ నాళంలోను, నరనరంలోను అవ్యక్త అనిర్వచనీయ సుఖాకాంక్ష. ఆతురత కలిగింది. అనిర్వచనీయమైన ఒక నూతన స్పర్శసుఖానికి నా త్వగింద్రియం అలవాటు పడింది. అప్పటి ఉద్వేగంతో ఎప్పుడూ తాను ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతూ ఉండాలని నా హృదయం కొట్టుకుంటూ ఉంటుంది. ఇప్పుడు మళ్ళీ పూర్వపు అమాయిక జీవనం గడపాలంటే, ఒకసారి రుచిచూచి మానుకోవటమంటే ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది ? తల్లీ ! మానవ దౌర్బల్యం నీకు తెలియదా ?

"మొదట్లో నాకు స్త్రీ పురుష ప్రకృతిభేదం తెలీదు. మగవాళ్ళంటే దోవతులు కట్టుకొంటారనీ, ఆడవాళ్ళ యితే లంగాలు తొడుక్కుంటారనీ మాత్రం తెలుసు. అంతకన్నా నా మనస్సు మరొక వికారాన్ని ఎరుగదు. ఈ సంగతి నీకు తెలిసేఉంటుంది. విశాలవక్షాలనుకాని, అందమైన మీసకట్టుల్నికాని చూడాలన్న కోర్కె నాకు కలుగలేదు. వాటిల్లో నా బొమ్మ పొత్తికలలో నాకు కనుపించిన సగ మందమైనా అప్పుడు నాకు కనిపించలేదు. వాటిని చూచినప్పుడు సిగ్గుపడటం తెలీదు. అసలు సిగ్గంటే ఎలా ఉంటుందో నా కర్థమయ్యేదికాదు. అప్పుడు నా మనస్సు పసి మల్లెమొగ్గలాగా ఉండేది.

"ఒకరోజున నేను చేసిన వ్రతానికి ఉయ్యాల ఊగ వలసి వచ్చింది. మా బంధువులలో వరసైనవాళ్లు ఒక యువకుణ్ని లాక్కువచ్చి నన్ను ఊపమన్నారు. అతడు వచ్చి నా ఉయ్యాల త్రాళ్ళను పట్టుకుని పోతవిగ్రహం లాగా నిలబడ్డాడు. అతడే నందుడు. ఇనపముక్కలలాంటి చేతులతో సత్తువకొలదీ నన్ను ఊపాడు. నా ప్రాణాల్లో ప్రాణాలు లేవు. ఆకాశాన్ని తన్నేటంత ఎత్తుకి పోయాను. కళ్లు మూసుకొని ఉయ్యాల త్రాళ్ళను గట్టిగా పట్టుకొన్నాను. రెండు ఊపులు అయ్యేటప్పటికి నాకు భయం

తీరింది. నందుడిమీద కోపం వచ్చింది. వాళ్లు ఎంత హుషారుచేస్తే మాత్రం ! అంత గట్టిగా ఊపుతాడా ? పడితే యేమైపోయేదాన్ని ? మళ్ళీ నా ఉయ్యాల వెనుకకు వచ్చినప్పుడు కాలికొందికీ తన్నాను. అతడు కాబట్టి చతికిలబడ్డాడు. మరొకడైతేనా ? పాపం, రక్తం కాలువలు కట్టింది. ఎంతదెబ్బ తగలకపోతే నా అందె ఘల్లుమంటుంది ?

"అతని రక్తం చూచేప్పటికి నాకు జాలివేసింది. వేళాకోళానికి పెద్ద ఊపు వేస్తేమాత్రం తన్నాలా ? అందులో అలా రక్తం కారేటట్లు ? నాకు బాధకలిగింది. నాలో నేను పశ్చాత్తాపపడ్డాను. అతని ముఖం మళ్ళీ చూట్టానికి సిగ్గేసింది. అసలు సిగ్గుపడటానికి అదే మొదలేమో ? నాకు జ్ఞాపకం లేదు. "పొరపాటున కాలు తగిలింది; క్షమించు." అని అతన్ని అడుగుదామనుకొన్నాను. కాని అడగలేకపోయాను. ఆ రోజునుంచీ అతడంటే జాలి భయం కలిగాయి. అతడి ముక్కు ఎలావుందో తెలుసుకోవాలని ఉండేది. కాని సాహసించి అడగలేకపోయేదాన్ని.

"ఆనాటిరాత్రినుంచి నాకు కొత్తకలలు వచ్చేవి. నీకు తెలియని దేముంది ? ఈ మానవప్రకృతికి అతీతురాలివి.

ఒకసారిపొడుగాటి దుడ్డుకర్రతీసుకుని నందుడు నాఒళ్ళంతా మొక్కజొన్నకండెల్ని కొట్టినట్లుగా ఊనంచేసినట్లు కల వచ్చేది. అదేమిచిత్రమో, నాశరీరం గగుర్పొడిచేది. మరొక రోజున తన రెండుపాదాలతో నా ఒళ్ళంతా కసి బిసి తొక్కినట్లయ్యేది. నాకు బాధఉండేదికాదు. నేను గొంతుదాటి బయటకురాని నవ్వు నవ్వేదాన్ని. నాశరీర మంతా చెమటముద్ద అయ్యేది. నా చేతుల్ని తొడల సందున బిగుచుకుని పండుకొనేదాన్ని. అప్పటి సౌఖ్యం అనిర్వాచ్యంగా, అనూహ్యంగా, అవ్యక్తంగా ఉండేది.

"ఆ స్వప్నసుఖానికి నేనెంతో ఆశించేదాన్ని. మళ్ళీ నిద్రపోతే, అలాంటి స్వప్నం వస్తుందేమోనని అవస్థ పడేదాన్ని. అసలు నిద్రపట్టేదేకాదు, పట్టినా, అలాంటి కలలు వచ్చేవేకావు. అలాంటి అనుభూతి కలిగేదేకాదు.

"ఇలా ఒకటి రెండు సంవత్సరాలు గడిచాయి. నందుడు మళ్లా ఒకసారి మా ఇంటికివచ్చి, నన్ను తన మిత్రునికిచ్చి పెండ్లి చేయవలసిందని మానాన్నను అడిగాడు. మానాన్న కూడ ఒప్పుకొన్నాడు. నాతో నా పెండ్లిసంగతి కూడ ఎవరూ చెప్పలేదు. ఆరోజు వచ్చింది. పెండ్లి జరుగుతూ ఉంది. నా భర్త నాతో అగ్నికి ప్రదక్షిణంచేసి నన్ను తన అర్ధాంగిగా స్వీకరిస్తూ ఉన్నాడు. నందుడు అక్కడే

కూర్చుని ఆనందిస్తూ ఉన్నాడు.

"పెండ్లయి అత్తవారింటికి వెళ్ళుతున్నప్పుడు కూడ అతడు మా వెంట వచ్చాడు. తరువాత ప్రతిరోజు అతడు కనిపిస్తూ ఉండేవాడు.

"దేవీ, నీవు త్రిలోకశాసనివి. సృష్టిస్థితిలయాలు నీవల్ల సాగుతూ ఉంటాయి. ఏజీవి హృదయంలో ఎప్పుడెప్పుడు ఏయేభావాలు వస్తూ పోతూ ఉంటాయో, ప్రాణుల తత్వమేమిటో నీకు కూలంకషంగా తెలుసు. అలాంటప్పుడు మానవ ప్రకృతి సమగ్రంగా నీకు తెలియటంలో ఆశ్చర్యమేముంది ? అందులో అత్యల్పురాలినైన నా హృదయ వేదనలు తెలిసేఉంటాయి. నీకు తెలిసి ఉన్నప్పటికి యథార్థాన్ని చెప్పమన్నావు.

"నా సంగతి పూర్ణంగా తెలిసి ఉన్నవాళ్ళకైనా నా హృదయాంతర భావాలను చెప్పలేను. ఎప్పటికీ చెప్పలేను. దీనికి సిగ్గు ఒకకారణం. సిగ్గువిడిచి నేను చెబుతాననుకో. మానవుడికి ఎంత విశాలభావమున్నా, ఎంత సానుభూతివున్నా, ఎంత దమనశక్తివున్నా నిర్వికారంగా ఉండలేడు. మానవసహజాలైన వాసనలు అతని తీర్పును మలినీభూతం చేస్తాయి. నాకు న్యాయం కలగదు.

"నీ వంటేనో అలాకాదు. నిర్గుణవు, సృష్టి స్థితిలయ

కారకురాలవు. నీకడ సిగ్గుపడవలసిన పనిలేదు. ఎందు కంటే, నీకడ చెప్పుకోవటమంటే, నా హృదయానికి నేను చెప్పుకున్నట్టుగా ఉంటుంది. పైగా మానవత్వాన్ని సృష్టించింది నీవే. అందువల్ల, నాపట్ల సానుభూతి కలిగి నిర్వికారంగా తీర్పు చెప్పగలవు. మరొకటికూడ ఉంది. నా హృదయభావాన్ని ఎవరికో ఒకరికి చెప్పుకుంటేనేగాని కొంత ఆత్మశాంతి లభించదు.

"ఈ కారణా లన్నిటివల్లా జరిగిన కథంతా కొంచెం కూడ దాచకుండా చెప్పుకుంటున్నాను. అసలు నీకు తెలియకుండా నే నెలా దాచగలను ?

"కృష్ణశర్మతో నాకు దాంపత్యం ప్రారంభమైంది. నిరంతరం అతని ముఖంచూడాలనిపిస్తూ ఉండేది. సన్నగా, పొడుగ్గా, కోటేరులాగా ఉండే ఆ ముక్కు, బ్రహ్మవర్చస మొలికే ఆ ఫాలం. ప్రశాంతి గాంభీర్యాలను వెదజల్లే ఆ కళ్లు, స్వచ్ఛంగా ఉచ్చరించే ఆ ఎర్రని పెదవులు. ఎంతసేపు చూచినా తనివితీరేదికాదు. ఆ ముఖం నిరంత రం నా దగ్గరనే ఉండాలనిపించేది. సాయంకాలం స్నానం చేసి అద్దం ఏమూలనోదాచి, వీధి అరుగుమీద నందునితో పిచ్చాపాటిగా మాట్లాడుతూవుండే నా నాథుణ్ణి లోనికి పిలిచేదాన్ని. ఆయన గదిలోపలికివచ్చి "పిలిచావా ?

దేనికి?" అని, అడిగేవాడు. "అద్దమేమున్నా చూచారా?" అని అడిగేదాన్ని. "నాకు కనిపించలేదే" అని ఆయన అనేవారు. "బొట్టు పెట్టుకోవాలి" అనేదాన్ని. ఆయన అద్దంకోసం వెతికేవారు. నేను ఎక్కడో దాచిన అద్దం ఆయనకెలా కనిపిస్తుంది? "కనిపించకపోతే కనిపించక పోయింది? ఎలాగో ఓలాగ బొట్టు పెట్టుకొంటాను. మీరు దిద్దండి" అనేదాన్ని. ఆయన దిద్దటానికి పూను కొనేవారు. ఆయన దృష్టి బొట్టుమీద ఉండేది. ఆయన దాన్ని దిద్దుతున్నంతకాలం ఆయన ముఖంలోకి కన్నార్పకుండా చూస్తూ ఉండేదాన్ని, ఆయన సరిగాదిద్ది ఊఁ అనబోయేసరికి, నేను కదిలేదాన్ని. బొట్టులో వంకరపోయేది. "వట్టి పసిపిల్లవై పోతున్నావు. కాస్త కదలకుండా నుంచోలేవూ" అని ఆయన నన్ను అనుకొని ఒకచేత్తో నా గడ్డం కదలకుండా పట్టుకొని బొట్టును మళ్ళీ దిద్దుతూ వుండేవారు. అంతసేపు నేను రెప్పవేయకుండా ఆయన ముఖంలోకి చూచేదాన్ని. నా శరీరం పులకరించేది.

"ఆ ముఖమంటే అంత ప్రాణప్రదంగా ఉండేది."

"ఆయన నాలో నిద్రాణమైఉన్న యౌవనజ్వాలను ప్రజ్వలింపజేశారు. నేను దీనిని కాదనలేను. ఈ నూతన

అనుభూతి ప్రపంచంలోకి ఆయనే నాకు మార్గం చూపించారు. కాని, ప్రజ్వరిల్లిన కాంక్షకు సంతృప్తి కలగలేదో. లేక అవధిఅంటూ లేకపోయిందో నేను చెప్పలేను. ఆయన నా రొమ్ములపై తలపెట్టుకొని నిద్రపోతూవుంటే, నా హృదయం బావురు మంటూవుండేది. ఆ సన్నని ఎర్ర పెదవుల్ని ముద్దుపెట్టుకోనేదాన్ని, కాని ఆయన దుర్బల శరీరాన్నిచూస్తే నాకు జాలి కలిగేది. నా పశుకాంక్ష చూస్తే నాకే అసహ్యం వేసేది. ఆయనకు నేను తగనేమో ననిపించేది. కాని నంద డప్పుడెందుకో జ్ఞప్తికి వచ్చేవాడు.

"కాని నేనూ సామాన్యస్త్రీనే. అసలు యీ సౌఖ్యం నా అనుభవంలోకి రాకుండాఉంటే బాగుండేది. కాని ఒకసారి చవిచూచి మరచిపోమ్మంటే. ఎలా సాధ్యమౌతుంది ? ఏ కొలది రోజులంటేనో భరించవచ్చును. కాని నెలలపర్యంతంగా భరించాలంటే ?"

"ఇలా అవస్థపడే నాకు బలిష్ఠ బాహువులతో విశాల వక్షంతో నందుడు ప్రతిరోజు మాయింట్లో ప్రత్యక్షమౌతూ ఉండేవాడు. అతన్ని చూస్తే నా హృదయం ఆత్రులుచాచేది. నా కోర్కెలు పందిళ్లెక్కేవి. నా శరీరం మంచమెక్కేది. దాంపత్య ధర్మానికి నా హృదయం

ద్రోహం తలపెట్టింది. నందుడే నా భర్తఅయితే, నా కాంక్షా శిఖరాలకు నన్ను చేర్చడా ? అని నా మనస్సు, శరీరం ఉవ్విళ్ళూరేవి."

"నందుడు నాకు కనిపించకుండా వున్నా బాగుండేది.. కాని నా భర్త కతడూ, అతనికి నా భర్తా కావాలి, ఒక క్షణంకూడ వారు ఒకరి నొకరు విడిచివుండరు. నేను పగ లంతా నందుని చూట్టం రాత్రంతా అతన్నిగూర్చి కలలుగనటం జరిగేది. ఎంత మనస్సు మార్చుకొందా మన్నా నందునిగూర్చి కలలు గంటూవుండేదాన్ని, ఎంత తీవ్రంగా అతన్నిగూర్చి తలవనైనా తలవగూడదని పగ లనుకొంటానో, అతన్నిగూర్చి రాత్రి అంత అధికంగా కలలువస్తూ వుండేవి. అసలు నిద్రఅనేది లేకుండా చేసి ఉన్నట్లయితే నామనః ప్రవృత్తిలో వికృతికలిగేది కాదేమో ?"

"నిద్రను ఆసాకరంచేసుకుని నా మనోవికృతి విజృం భించి జాగ్రదవస్థలోకూడ వెన్నాడసాగింది. వద్దనుకొన్నా నందుని విశాలవక్షాన్ని చూచేదాన్ని. నా మనస్సు అతని కటీతటాన్ని నాజఘనంతో పోల్చేది. నా శరీరం గగుర్పొడిచేది. అతని చేయి పొరపాటున తగిలితే నా ఒళ్ళు పారవశ్యం పొందేది. రోజు రోజుకీ నా కన్నులు

నంపున్నిలో క్రొత్త అందాన్ని కనిపెట్టి వాడుతూవచ్చేవి."

"రాత్రింతలు నా భర్త కౌగిలించుకొంటే లోలోపల దుఃఖంతో కొంత వెలవెల పోయేదాన్ని, "సంపుడైతే ఎంత బాగుండేది !" అని అనుకొనేదాన్ని. అతన్ని చూడాలన్న కోర్కెలో కళ్ళుమూసుకొనేదాన్ని. నాలో ఉద్రేకం పెచ్చుపెరిగిపోయినప్పుడు నేను కాంక్షిస్తున్న సంపుని పేరు ఉచ్చరించకుండా ఉండలేకపోయాను. తన చేతుల్లో ఉండిదాంపత్య ధర్మాలను విచ్ఛిన్నం చేస్తున్నానని నా భర్త గుర్తించాడేమో ! నిద్రలో తరచు కలవరిస్తూ వచ్చాను. అలా కలవరించినప్పుడు ఎప్పుడో ఒకసారి నా హృదయంలోనిదంతా వెళ్ళగ్రక్కి ఉంటాను. నా భర్త విచారాన్నిబట్టి యిలా జరిగిఉంటుందని ఊహించాను. పైగా అలా కలవరించినప్పటినుంచి నా భర్త నాదగ్గరకు రావటంలేదు. అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకూ ఒకసారికూడా నన్ను స్పృశించలేదు. నంపుడయినా నన్ను ఒకసారికూడ తాకలేదు. అంతమాత్రంచేతనే అతనిలో కామం రేకెత్తలేదనటానికి వీలులేదు. తప్పకుండా అతనికి కామోద్వేగం కలిగిఉంటుంది. కాని, స్నేహితుని కోసం అతడు కామాన్ని చంపుకొని ఉంటాడు. నేనైనా లొంగేదాన్నికాను. అంతశ్శత్రువులకు లొంగి నంపుడు

నన్ను సమీపించి ఉన్నట్లయితే, నా నాథునికోసం నేను తప్పకుండా అతన్ని తిరస్కరించేదాన్ని. ఇందులో ఏ మాత్రం సందేహంలేదు."

"ఇలాంటి పరిస్థితిలో మేము ముగ్గురం మా నాన్న గారింటికి బయలు దేరాం. క్రిందటిరాత్రి కటికచీకట్లో దారితప్పాము. ఇవ్వాళ ఉదయాన మళ్లీ దారి కనుక్కొని వస్తూఉన్నాం దారిలో నీ ఆలయం కనిపించింది. నా నాథుడు నిన్ను దర్శించి పూజచేసుకొని త్వరలో వస్తానని వచ్చాడు. నీ ఆలయంలోకి వచ్చి యింతపని చేశాడు. నైరాశ్యంతో నేను సుఖపడిపోతానని యింతటి ఘోరానికి దిగాడు. తలకీ మొండానికీ వియోగం కలిపించాడు. ద్రోహి. ఇదంతా యదార్థం. నిజం చెప్ప టానికి సాహసించినందుకు దేవీ ! క్షమించు. అతడు నీకోసం బలికాలేదు. కేవలం నాకోసం, అతని మిత్రుని కోసం తాను బలిఅయ్యాడు. నందుడూ నేనూ సంసార సుఖం పొందాలని అతడు ఆశించాడు. తరువాత అతని కోసం నందుడు వెతుకుకొంటూవచ్చాడు. అతనికి ఈ దృశ్యం కనిపించింది. ఇలాంటి త్యాగఫలాన్ని స్వీకరించ టానికి అతడు ఆమోదించలేదు. అసలు ఏ మాత్రం సహించలేకపోయాడు. కన్నుల పండువైన తన దేహాన్ని

తలనుండి వేరుచేసి నిరుపయోగం చేసి వేశాడు. తల నుండి విడిపడ్డ అతని మొండెం ఎంత నిరుపయోగమై పోయిందో, తలతో ఉన్న నాశరీరం, నా బ్రతుకూ అంత నిరుపయోగమైపోయింది. అవును, నా నాథుడూ. ఆయన మిత్రుడూ, ఇద్దరూ గతించిన తరువాత నా కీ జీవిత మెందుకు ? ఇలాంటి దుర్గతి నా కెందుకు పట్టాలి ? ఇదంతా పూర్వజన్మ సంచితంకాబోలు ! ఇలాంటప్పుడు నేను దేనికి బ్రతకాలి ?"

కాళీకంఠం గర్జించింది. ఆ గర్జన క్రోధ పూర్వకమో జుగుప్సాపూర్వకమో అందులో ఏ భావమున్నదో తెలీదు. సుందరికి మాత్రం కోపిస్తూఉన్నట్లు కనిపించింది.

"నిజంగా కోతివి. ఇంకొకళ్ళయితే నిన్నుచూచి నవ్వటమో అసహ్యించుకోవటమో కోపించటమో ఇంకా ఏమన్నాచేయటమో జరిగేది. నేను నిర్గుణను. కాబట్టి నేనేమీ చెయ్యను—చెయ్యగూడదు. నీలో నిరంతరం ప్రజ్వలిస్తూఉన్న కామం నీ కళ్లకు నందునిలో అతని అవయవాల్లో వైఖరిలో అనంత సౌందర్యాన్ని చూపెట్టింది. నా సృష్టిలో అలాంటి నందులు అతని తలదన్నినవాళ్లు ఎన్ని కోట్లమంది లేరు ? అయితే పైత్యించిన నీకళ్లకు మాత్రం కనిపించదు."

"ఈ ప్రకృతి నా సృష్టి. చిత్రాతిచిత్రంగా గంభీరంగా ఉంటుంది. మానవుడు నిజంగా ఆలోచిస్తే, అగమ్యగోచరంగా ఉంటుంది. మానవుణ్ణి చూస్తే, ఎన్నో వికారాలు కలుగుతాయి. నాకు మాత్రం ఎలాంటివీ కలుగదనుకో, నీ మట్టుకు నీకు నందుని జబ్బలలో, పుస్తీలలో, వక్షంలో, తొడలలో, పాదాలలో ఎంత పైత్యం కనిపించింది ? సాలీడు తనచుట్టూ గూడల్లుకొన్నట్లు నీవు—నీవేకాదు—ప్రాణికోటిఅంతా ఊహాతంతువులను అల్లుకొని పోతుంది. ఈ అల్లికే నీవు నిజమంటావు. అందరినీ నమ్మమంటావు. అంతటితో ఊరుకొంటే నయమే. నన్నుకూడ – ఈ సృష్టి స్థితిలయ కారణభూతురాలైన నన్ను కూడ – నమ్మమంటావు. త్రుటిలో నశించే ఈ యెముకలు మాంసం చర్మం అందాల కుప్ప అనీ ఇంకా ఏవేవో పేర్లుపెట్టి ఆత్మవంచన చేసుకుంటావు.

"ఇంతటితో ఊరుకుంటే నయమే. పైగా ధర్మపన్నాలు కూడ చెప్పవస్తున్నావు. ఈ ధర్మపన్నాలు నీకెవరు చెప్పారు ? మానవుడు చెప్పేది. నా కంట గట్టేది. నేనే వాడికి ప్రత్యక్షమై చెప్పానట ! ఎప్పుడో ? నా సృష్టి వీడికి బోధిస్తుందట ! వీడికి శాస్త్రం

చెబుతున్నదట! వీడి అహంకారం అజ్ఞానం చూస్తే మరొకజీవి నవ్వుతాడు. సర్వజ్ఞురాలను నిర్గుణను ఐన నేను నిర్వికారంగా ఉంటాను. వీడిని తికమకలు పెట్టటానికి గుడ్డివెలుగులాంటి అల్పజ్ఞానాన్ని యిచ్చాను. దీన్ని చూచి వీడు పొందే అహంకారం ఇంతా అంతా కాదు. ఆ గుడ్డివెలుగు భ్రాంతిని పెంపొందించటానికి పనికి వస్తున్నదే కాని జ్ఞానానికి ఎలా వినియోగపడుతున్నదో వీడికే అర్థం కావాలి.

"ఏమన్నావు? నీ భర్త నా కోసం ఆత్మార్పణం చెయ్యలేదూ! కేవలం నీ సుఖంకోసం ప్రాణత్యాగం చేశాడూ! నీ సుఖంకోసమే ఉద్దేశించి చేసినవాడైతే నా గుళ్లోకి వచ్చి వాడెందుకు చావాలి? అంతకుముందే ఎందుకు చావలేడు? నిన్ను తృప్తిపరచటానికన్నా బలం లేని, మనస్థైర్యంలేని శర్మ, ఆత్మహత్య మహాపాపమని తెలిసిన విజ్ఞుడు, చేతులారా తన తలను ఎలా ఖండించుకొన్నాడు? అతన్నికోసం నందుడు తన ప్రాణాలను సమర్పించాడూ? నీకు ఎంత అహంకారముంది! నా సృష్టి రహస్యమంతా నీకర్థమై పోయినట్లుందే! తానెందుకు చనిపోయాడో నీ మగనికే తెలీదే! ఇకముందు ఇలాంటి పిచ్చిమాటలు నా దగ్గర నేవు? అనేక కారణాలుంటాయి.

నా చర్యలు అంత తేలికగా అర్థంకావు.

"నా సృష్టి అంతా కార్యకారణభావానికి అతీతం. నేనూ అంతే. అందువల్ల ఒక క్రమమంటూ ఉండా లంటాను. అందులో వివాహమనేది అవిచ్ఛిన్నంగా సాగాలి. నా ప్రకృతిలో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుగ్రహిస్తే, నా సృష్టే తలక్రిందు లవుతుంది."

"ఇంతకూ నీ నాథుని ప్రాణాలను, అతని మిత్రుని ప్రాణాలను స్వీకరించటం నాకాట్టే యిష్టంలేదు. వాళ్ళను బ్రతికిస్తే, ఇక ముందైనా సరిగా వ్యవహరిస్తావా?"

కన్నీళ్ళగుండా నవ్వుతూ సుందరి ఆతురతతో అంది! "దేవీ, త్రిలోకజననీ! నిజంగా నీవు అలా చేయగలిగితే, నా నాథుణ్ణి, మిత్రుణ్ణి మళ్ళీ యథాప్రకారంగా బ్రతికించ గలిగితే నిన్ను ఎంతగా చెప్పుకొంటాను! ఎంతగా కీర్తిస్తాను! నిజంగా నా కలల్ని పూర్తిగామరచిపోతాను. నా నాథునికి ఇకముందు ఎలాంటి కష్టాన్ని కలిగించను. నీ చరణాలుబట్టి శపథంచేసి చెప్పుతున్నాను. నిజంగా నీవు మళ్ళీ వారిని యథాప్రకారంగా చేయగలిగితే, నా యావ జ్జీవం, త్రికరణశుద్ధిగా నీకు కృతజ్ఞురాలి నౌతాను. ముప్పూట నీకు—నిజంగా నీవు ఆరగిస్తే — నైవేద్యం నివేదనచేస్తాను. ఇంతకుముందు నీ ఆలయంలో నిలుచు

న్నప్పుడు మృత్యువుకన్నా మరొకటి నీ సాన్నిధ్యాన నిలవ లేదనుకున్నా, కాని, నిజంగా ఇకమీదట సుఖతరంగా జీవించటానికి వారిని పునరుజ్జీవింపజేయగలిగిన శక్తి నీ కుంటే, ఎంత బాగుంటుంది ?"

కాళీ కంఠం గర్జించింది. "ఏమన్నావు ? నాకు శక్తి ఉంటే! నిజంగా నేను చేయగలిగితే చేసేదా ? సృష్టి స్థితి లయకారకురాలైన నాకు శక్తిలేదూ ! ఇలాంటి శక్తిని అనేక పర్యాయాలు ప్రకటించాను. నీ ముఖం చూచి యీ శక్తిని ఇప్పుడు ప్రకటించబోవటంలేదు. ఆ యిద్దరి యందున్న జాలివల్ల వాళ్లను బ్రతికిస్తున్నా. నేను చెప్పే మాటలను జాగ్రత్తగా విను. ఆ ఉరి తీసివేసుకొని నా గర్భగుళ్లోకి వెళ్లు. అక్కడ మూర్ఛపోవటంగాని, యేడవటంకాని, ఏ మాత్రం పనికిరాదు. జుట్టుపట్టుకొని తలలను మొండాల కంటించు. అక్కడున్న కత్తితో రెండుసార్లు తెగినచోట స్పృశించి, మూడుసార్లు నాపేరు జపించు. యువకులిద్దరూ మళ్లీ బ్రతుకుతారు. తెలి సిందా? తలలను మొండాల కంటించాలని నీకు ఆతురతా ఎక్కువౌతుంది. కాని, తొందరపడి వెంటనే తలలను మొండాలకు చేర్చకు. కారిన రక్తం మళ్లీ శరీరాలలోనికి వెళ్లాలి. త్వరగా పో ! జాగ్రత్తగా విన్నావా ? తొందర్లో

ముఖాలను వీపులవైపు ఉండేట్లు అంటించి వాళ్లను నగుబాటు పాలుచేసేవు, జాగ్రత్త! రేపటి ఉదయందాకా ఊరుకున్నావా, ప్రయోజనం లేదు పో! త్వరగా పో!"

సుందరి ఉరి తీసివేసుకొని మాట్లాడనుకూడా మాట్లాడ లేదు. ఆఖరికి దేవికి నమస్కారంకూడ చెయ్యలేదు. ఆ అనంత సంతోషావేశంతో ఆ చీరకట్టుతో ఎంత వేగంగా పరుగెత్తటానికి వీలుందో అంతవేగంగా దేవి గర్భగుళ్లోకి పరుగెత్తింది. భయంకర కాళీ విగ్రహంముందు నెమ్మదిగా రెండుతలలను రెండు మొండాల దగ్గరకు చేర్చింది. పాము బుసకొట్టినట్లుగా రక్తం రెండు మొండాలలోకి తిరిగి బుస్సుమంటూ ప్రవహించింది. కత్తితో ఒక్కొక్క శవాన్ని రెండుసార్లు స్పృశించి మూడుసార్లు "కాళికి జై" అని సుందరి సంతోషంవల్ల కలిగిన గాద్గద్యంతో అరిచింది. ఇద్దరు యువకులు ఎలాంటి మచ్చా లేకుండ బ్రతికిలేచారు, ఇద్దరు ఆమెను చూచిన తరువాత తమ్మో తాము చూచు కున్నారు. ఇలా తమ్మో తాము చూచుకునేటప్పుడు ఒకళ్ళ నొకళ్లు చూచుకున్నారు. తమ్మో తాము చూచుకోటానికి అసలు ఒకళ్ల నొకళ్లును చూచుకోవలసి వచ్చింది,

సుందరీ, ఏం చేశావు! ఏమి జరిగింది? నీ ఆతురతతో ఏం జరిగేట్లు చేశావు! నీ ఆతురతతో ఒకరి తల మరొ

కరికి అంటించావు. నంముని మొండాన్నే కృష్ణశర్మ అనటానికి వీలుంటే, కృష్ణశర్మ కంటించావు. కృష్ణశర్మ తలను నంమునికి అంటించావు. అంటే, నీ ముందు ఇప్పుడున్నది. నీనాథుడు. మిత్రుడుకాదు; నాథమిత్రుడు మిత్రనాథుడు.

ఆతురతవల్ల ఎంతమార్పు జరిగింది. భర్త మొండెం మీద నంముని శిరస్సు; నంముని మొండెం మీద భర్త శిరస్సు. ఉత్సాహ ఆ వేగంతో వేసిన కేకతో దేవాలయం మారుమ్రోగింది. నంముడు (తలనుబట్టి నిర్ణయింపవలసి వస్తే) తన పూర్వ బలిష్ఠదేహానికి బదులుగా వచ్చిన దుర్బలదేహాన్ని తడువుకున్నాడు. కృష్ణశర్మ కొత్తగా లభించిన బలిష్ఠదేహాన్ని చూసుకొని గుర్తించలేక, కొంత తబ్బిబ్బయ్యాడు. సుందరి నంముని దగ్గరనుంచి కృష్ణశర్మ దగ్గరకు. కృష్ణశర్మ దగ్గరనుంచి, నంముని దగ్గరకు వెళ్ళింది. ఇరువురూ బ్రతికినందుకు సంతోషం. తలలు మారినందుకు దుఃఖం కలిగాయి. కృష్ణశర్మను కావులించుకో బోయింది. కాని, అతని దేహం క్రొత్తగా కనిపించటంవల్లా. ప్రక్కన నంమ డుండటంవల్లా ఆగింది. నంమునివైపు వెళ్ళింది. ముఖం కొత్త అయి ఆగింది. ఇరువురి మధ్య చతికిల బడింది.

"క్షమించు శర్మా! క్షమించు." అంది సుందరి. ఆమె

కన్నులు మళ్ళీ నందునివైపు తిరిగాయి. "నందా, క్షమించాలి, మీరు క్షమించలేకపోతే" సుందరి గాద్గద్యంవల్ల మాట్లాడలేక పోయింది. వ్యక్తికి తలా మొండేమూ ముఖ్యమైనప్పటికి ఆమె తలకే ప్రాముఖ్యమిచ్చింది. తలలనుబట్టే పేరుపెట్టి పిలిచింది. "మీరిద్దరు నన్ను క్షమించాలి. నన్నెలాంటి దుర్దశలోపెట్టారో మరొకసారి ఊహించుకోండి. రెండుతలలు తెగి పడిఉన్నాయి. నా కళ్ళకు ఒక్కసారిగా బయర్లుకమ్మాయి. బహిః ప్రపంచమే కనిపించలేదు, నా సంగతే నాకు గోచరించలేదు. ఆ దుఃఖావేగంలో నా కుత్తుకను నేనే నులిమివేసుకుంటున్నాను. ఆ సమయంలో కాళీ గర్జనం వినిపించింది. ఇంద్రియాలు సంపూర్ణంగా నా స్వాధీనం తప్పిపోయాయి. నేను నిజంగా దేవి ఆజ్ఞను సరిగా నిర్వహించే స్థితిలో కూడా లేను. నా కన్నుల ముందట మూడులోకాలు తిరుగుతున్నట్టున్నాయి. ఏ చేతిలో ఏ తలఉందో నాకు తెలీదు, నిజంగా నాకు తెలీదు. ప్రమాద పడకుండా ఉంటానికి ఎంత అవకాశముందో ప్రమాదపడటానికి కూడా అంత అవకాశంఉంది. తుదకు ఇలా పరిణమించింది. మీరు ఇలా దక్కారు. దేవి చెప్పేటప్పుడు కూడ "మొగాలు వెనకకు తిప్పి చేర్చేవు సుమా" అని.

హెచ్చరించిందేకాని, ఇలాంటి తప్పు చేసేవు సుమా అని హెచ్చరించలేను. అలా చెప్పివుంటే యిలాంటిది జరిగి ఉండేది కాదు. దీంట్లో దేవి దోషంకూడ వుంది. ఏమంటారు ? పలకరేం ? ఇలా తారుమారై మళ్లా బ్రతకటం మీకిష్టంలేదా ? నిజం చెప్పండి. నేను చేసింది తప్పని కోపమా ? చెప్పరేం ? అలా అయితే ఇదివరకున్న మార్గమే శరణ్యం. ఉరిపెట్టుకుంటే క్షణంలో తేలిపో తుంది. ఎవరికీ పనికిరాక దేనికి బ్రతకటం ?... నన్ను క్షమిస్తారా ? విధివల్ల జరిగిన దీనికి తృప్తిపడి ఏర్పడిన నూతన స్థితిగతులకు అనుగుణంగా మన ముగ్గురిమధ్యఉన్న సంబంధాలను మళ్లీ చక్కబరచుకుందా మంటారా ? పూర్వజీవితం కంటే మారిపోయిన ఇప్పటి జీవితం బాగుండదా ? పూర్వం అసంతృప్తికరంగావున్న సంబం ధాలనే మళ్లా అనుభవించాలని కోరుతున్నారా ? మాట్లాడవేం శర్మా ? నీవుకూడ మూకీభావం వహి స్తావా నందా ?"

ఇద్దరు యువకులూ వంగి తమ కాళ్ళకు చుట్టుకొని వున్న సుందరిని చెరొకరెక్కపట్టుకొని లేవనెత్తారు. ముగ్గురూ కొంతసేపు విస్తుపోయి ఒకళ్ళనొకళ్ళు చూచు కున్నారు. తలలనుబట్టి సుందరి ఎవరు ఎవరైనదీ నిర్ణ

యించింది. ఇదిమాత్రం సమజసంగా ఉంది. ఎందుకంటే "నేను నీవు" అనేభావాలు తలనుబట్టి ఉంటాయి కాని, మొండాలను బట్టి ఉండవు. దుర్బలమైన కృష్ణశర్మ మొండెంమీద ఉన్న సందుని శిరస్సు తాను నందుడని భావించింది. కృష్ణశర్మ శిరస్సుకూడ అలాగే ఎంచింది. రెండో విషయం — ఇరువురూ సుందరిని కోపగించుకోలేదు. ఆమె పిలిచినట్టుగనే పలికారు. ఇరువురూ తమ తమకు కలిగిన మార్పులకు సంతోషించారు.

శర్మ యిలా అన్నాడు! "తనకిప్పుడు ప్రాప్తించిన దుర్బలదేహాన్ని గూర్చి నందుడు బాధపడకపోతే మాత్రం ప్రపంచంలో అందరికంటే నేను అదృష్టవంతుణ్ణి. నేను ఎప్పుడూ చక్కని బలిష్ఠదేహం ఉంటే ఎంతబాగుంటుంది అని వాపోయేవాణ్ణి. ఇన్నాళ్ళకు నా కోరిక నెరవేరింది. ఇప్పుడు నా దండచేతుల్ని నా భుజాలను తడువుకుని నా కాళ్ళ వంకకు చూచుకుంటూవుంటే నాకు అపార సంతోషం కలుగుతూఉంది. నా యీ నూతన దేహాన్ని బలాన్ని చూచుకొంటే మునుపటిలాగా తల వంచుకోవాలన్నా వంగటంలేదు. ఇప్పుడు ఎంతో ఆత్మసంతృప్తి, విశ్వాసం కలుగుతున్నాయి. ఇలాంటి బలిష్ఠ దేహంకోసం. సుందర విగ్రహం కోసం నా హృదయం వెదికేది. ఆరా

టపడేవి. ఇప్పుడో అలాంటికాంక్ష, జిగీష, కలవరింతఒక్క సారిగా ఎగిరిపోయాయి. నా హృదయం అంతర్ముఖమై నా చేతులు నా దేహాన్ని తడివి చూచుకుంటే చాలు. ఎంత ఆనందం కలుగుతుంది ? అందులో నా కెంత సంతృప్తి కలుగుతుంది ? ఇదివరకు దేన్నికైతే పరితపించే వాణ్ణో అది నాకు లభించింది. సుందరీ! పూర్వం కంటే ఇకముందు నీ కెక్కువ సుఖంచేకూర్చగలుగ బోతున్నం దుకు ఎంతో సంతోషిస్తున్నాను. ఈ విచిత్ర సంఘటనకు నా హృదయం గంతులువేస్తూ వుంది."

"ఇదివరకు నాదైన ఆ దేహాన్ని యిప్పుడు నీదేనన టానికి నా కేమీ అభ్యంతరంలేదు. నాకు ఆ దేహం చా లా కా లం ఉం ది. ఇలా మార్చినందుకు నిన్ను (సుందరితో) ఏ మాత్రం కోపించను. పైగా నాకు మేలు చేకూర్చావు. పూర్వం అలాంటి సువ్వలాంటి దేహం కావాలని ఉవ్విళ్లూరుతూ ఉండేవాణ్ణి అందుకనే శర్మ అంటె ఆదరం. అభిమానం, గౌరవం, ఎప్పుడూ అతని సన్నిధిలో ఉండాలని కోరుతూ ఉండేవాణి, నా మొద్దు శరీరం తనపాలిట పడిందే అని శర్మ అసహ్యించుకోక పోవటం నాకు ఉత్సాహకరంగా వుంది. ఈ సంఘటనవల్ల మా యిరువురి స్నేహం భగ్నం కానందుకు సంతోషిస్తు

న్నాను. కాని మనభవిష్యత్తును. యింత తేలిగ్గా తేల్చి వేస్తున్నందుకు నా హృదయం త్రొక్కిసలాడుతూవుంది. ఆశ్చర్యం నిరుత్సాహం కలుగుతున్నాయి. ఇప్పుడు మిగిలింది ఒకటే పెద్ద సమస్య. అతడొకవిధంగా ఊహిస్తున్నాడు. నేను ఇంకొవిధంగా భావిస్తున్నాను." అన్నాడు నందుడు.

"ఏమిటి, ఏమిటి ?" అని అడిగాడు ఒకసారిగా సుందరీ శర్మలు.

"ఏమిటా, నాకు శరీరం ముఖ్యం. పెండ్లిలో శరీరం ముఖ్యం. ఎందుకంటే పిల్లలు శరీరంవల్ల కలుగుతారు కాని తలవల్ల కలగరు. అందుకనే సంతానాన్ని తనూజ తనూభవ ఔరస మొదలైన శబ్దాలతో పిలుస్తారు. సుందరీ గర్భస్థపిండానికి నేనే తండ్రిని. ఇలాంటి విషయాన్ని ఎవరు ఎలా కాదనగలరు ?" అన్నాడు నందుడు.

"ఆ ! ఏమి మాట్లాడుతున్నావో కొంచెం వొళ్ళు దగ్గరుంచుకుని మరి మాట్లాడు. నీవు నిజంగా నందుడివేనా ?" అన్నాడు శర్మ. అతనికి తెలియకుండానే చెయ్యి లేచింది. పూర్వ దేహమైతే శాంతంతో ఆ చేతులు తొడల ప్రక్కన వ్రేలాడుతుండేవి.

"నేను నందుణ్నే. ఈ పరిణీత దేహం నాదని చెప్పుకో

టానికి, నేను నందుణ్నేనని చెప్పుకోటానికీ ఎంత అధికార ముందో, యీ జగదేక సుందరి నా భార్య అనీ, ఆమె గర్భస్థపిండానికి నేనే తండ్రిననీ చెప్పుకోటానికి అంత అధి కారముంది." అన్నాడు.

"అలాగా ? యిప్పటి నీ దేహం నాదై, సుందరి కౌగి లింతలో నేను ఉన్నప్పుడుకూడ నేనంత గట్టిగా చెప్పుకో లేకపోయానే. నిజానికి సుందరి ప్రేమించింది యిప్పటి నీ దేహాన్ని కాదు. కేవలం యీ నా దేహాన్నే నిద్రలో కలవరించినప్పుడు యీ సంగతి నాకు తెలిసింది. ఇలాటి విషయాలనుగూర్చి నా చేత మాట్లాడించటం ఏమాత్రం భావ్యంకాదు. నీ శరీరాన్ని చూచుకొని నీవే నేనైనట్లుగా యింతగట్టిగా మాట్లాడుతున్నావంటే ఆశ్చర్యం కలు గుతూవుంది. నిజంగా నీవు చెపుతున్నట్లు నీవు సుందరి భర్తవైన శర్మవైతే, నేను నందుణ్నైతే పూర్వంలాగా ఉండేదేకాని మార్పు ఏమి వచ్చేదికాదు. సుందరి చేతుల మీదుగా తలలు మొదట మారటమే విచిత్ర సంగటన. దీనికి మన తలలు సంతోషిస్తున్నాయి. వీటనన్నిటికంటే కూడ సుందరికి కలుగనున్న మహత్తర సుఖాన్ని ఎంచి మనం యింత అధికంగా సంతోషిస్తున్నాము. నీవు మాత్రం నీ పరిణీత దేహాన్ని పురస్కరించుకొని నీవే

సుందరి భర్తవనీ, నేను కేవలం స్నేహితుడను మాత్రమే నని చెబుతున్నావు. నీకువెంత అహంకారముంది ? ఆమె సౌఖ్యాన్ని గూర్చి కించిత్తు కూడ ఆలోచించడంలేదు." అన్నాడు శర్మ.

"నీవు చెప్పినట్టుగా ఆవిడ ఎంత సుఖపడుతుంది ! అవును. నీ నూతన దేహంతో అపార సుఖం పొందుతుంది. కాదు ? నిజమే. నేను అహంకారినని నిందించావు. నిజానికి ఎవరు అహంకారులో తెలుస్తూనేవుంది. సుందరికి తెలియటంలేదా ? అసలు నే నొకటి చెబుతూవుంటే, నీ వొకటి కల్పించుకుంటున్నావు. ఇప్పుడు నాకున్న యీ వివాహిత దేహాన్నిగూర్చి మాట్లాడటంలేదు. మనిషిని నిర్ణయించేది ఏదని నీవు చెబుతున్నావో ఆ తలను గూర్చే, నన్ను నందుని చేస్తున్న యీ తలను గూర్చే చెబుతున్నాను. పైగా, సుందరియందు నీకున్న ఆసక్తీ, ఆమె సుఖాన్నికోరేబుద్ధీ నాకు లేవనుకోవటం చాల పొరపాటు, నీవు గుళ్ళోకి వెళ్ళిన తరువాత తన మధుర కంఠంతో, సిగ్గిల్లుతూవున్న ఆ జగన్మోహన కంఠంతో నన్ను పలకరించింది. నా గొంతుకూడ ఆమెలాగానే అసహజమార్దవంతో పలుకుతుందేమోనని భయపడ్డాను. ఆమె నీ ముఖాన్ని, నీ కన్నుల్ని తనివితీరని చూపు

లతో చూచింది. పోదాం నందా అని పిలిచింది
అప్పుడు నా కిదంతా అనవసరంగా కనిపించింది.
దీనిలో ఎంత అంతరార్థముందో యిప్పుడు బోధపడు
తూవుంది. దీనివల్ల సుందరి ప్రేమించింది నాతలనే
కాని; ఎందుకూ పనికిరాని నా పూర్వశరీరాన్ని కాదు.
అప్పుడు ఆవిడతో చాల ముక్తసరిగా జవాబు ఇచ్చాను.
ఆమెను పేరున పిలువలేను. నా కన్నులు నాహృదయాన్ని
ఆమెకు తెలియజేయకుండా చేయటానికి నా చూపుల్ని
క్రిందకి ప్రసరింపజేశాను. ఇదంతా నీ స్నేహం కోసం——
నీ వివాహితస్థితికోసం చేశాను. ఎప్పుడు నాకు సుందరి
అంత ఆప్యాయనంగా అంత ఆకలితో చూచిన కన్నులూ
ముఖమేకాక, భర్తృదేహంకూడ నాకు ప్రాప్తించింది.
నా స్థితి గతులన్నీ సంపూర్ణంగా సుందరికి అనుకూలంగా
పరిణమించాయి. ముఖ్యంగా సుందరి కోరుకుంటున్నట్లుగా
జరిగింది. అన్నిటికంటె సుందరి సుఖమే మనకు ముఖ్య
మైతే నేను చెప్పుతున్న దానికంటే మరొక గత్యం
తరం లేదు.”

శర్మ నిష్ఠురంగా అనుకొన్నాడు! “కలలోనైనా నీవిలా
మాట్లాడుతావని అనుకోలేదు. నా శరీరం నీకు వచ్చి
నందుకు సిగ్గుపడుతావనుకున్నాను. కాని ఇలా కాసేపు

తల ముఖ్యమనీ, కాసేపు శరీరం ముఖ్యమనీ చెబుతావను కోలేను. ఇదివరకు ఎంతఅణకువగా, వినయంగాఉండేవాడివి! ఇంతలో ఎంత మార్పువచ్చింది! ఎంత గీర్వాణం పోతున్నావు! ఒక్కసారిగా సుందరికి సుఖమియ్య కలిగింది నేనేనంటున్నావు. నిజానికి నేను మాత్రమే సుఖమియ్య గలను. ఎవ్వరు ఎలా మాట్లాడినా ప్రయోజన మేముంది! వ్యర్థ ప్రసంగం తప్ప. సుందరి ఇక్కడే ఉందిగా, తనభర్త ఎవరో, తనకుఎవరివల్ల సుఖందక్కుతుందో అదేనిర్ణయించుకుంటుంది."

సుందరి ఆశ్చర్యచకితయై వారిద్దరి ముఖాలుచూచింది. నిర్ణయించుకోలేక, తన నిర్ణయాన్ని చెప్పలేక, తన ముఖాన్ని చేతులతో కప్పుకొని ఏడ్చింది.

"నేను నిర్ణయించలేను. నేను కేవలం అబలను. నేను నిర్ణయించలేను. ఈ దుర్ఘట విషయాన్ని నా మీద ఎందుకు వేస్తారు? నేను చేసిన తప్పుకు చాలసిగ్గుపడ్డాను, మొదట్లో ఇదంతా చాలా స్వల్పంగా కనిపించింది. మొదట్లో మీరూ సంతోషించారు. అందువల్ల నేను కూడ సంతోషించాను, మీ మాటలతో నా మనస్సు స్తంభించి పోయింది. నా హృదయం ముక్కలుముక్కలై పోయింది. శర్మా! నీవు చెప్పిన మాటల్లో అర్థం లేక

పోలేను. అసలు సందేహింపవలసిన పనికూడా లేదు. నీ ముఖలక్షణాలున్న భర్తతోగాని నేను యింటికి పోవటానికి వీల్లేదు. నందుడు చెప్పిన దానిమీదకూడ నాకు సానుభూతి లేకపోలేదు. అతని శరీరం అతని తల లేకుండా ఎంత శోచనీయంగా ఉందో ఇప్పటికీ నా కన్నులకు కట్టినట్టుగానేవుంది. నేను ప్రేమ పూర్వకంగా పిలిచింది అతని తలే అయిఉంటుంది. తలే నా భర్తో, మొండెమే నా భర్తో నేను తేల్చుకోలేను. నిజానికి అది నాశక్తికి మించిన విషయం. అలాంటప్పుడు ఈ రెంటిలో ఏదినాకు సుఖప్రదమో నేనెలా చెప్పుకోగలను? నన్ను బాధించకండి. ఈ సమస్యను నేను పరిష్కరించలేను. మీలో ఎవరు నా భర్తో నేను తీర్పు చెప్పలేను."

రెండు నిమిషాలు ఎవరూ మాట్లాడలేకపోయారు. కొంతసేపటికి నందుడు ఇలా ప్రారంభించాడు. "స్థితిగతులు ఇలా వున్నప్పుడు, సుందరితనభర్త ఎవరో చెప్పలేనప్పుడు మధ్యవర్తి తప్ప మరొకరు ఈ విషయాన్ని తేల్చటానికి వీల్లేదు. ఇక్కడకి దగ్గరలో దమనమహర్షి ఉన్నాడు. తన సర్వం సన్యసించి ఇంద్రియాలనన్నిటినీ సంపూర్ణంగా స్వాధీనం చేసుకొని తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. ఆయనకు ఇహలోకచింత ఏదీలేదు. ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళితే తప్ప

కుంటా న్యాయం జరుగుతుంది. సుందరి సౌఖ్యవిషయమై అతన్ని తీర్పు చెప్పమందాము. మీరు ఇద్దరూ ఒప్పు కుంటే అతడు తీర్పు చెబుతాడు. ఆ తీర్పునుబట్టి నడుచు కుందాము. మీా కిష్టమేనా ?"

"నిజమే, నందుడు చెప్పినది బాగున్నది. మనం వెంటనే బయలుదేరి అక్కడకు వెళ్లుదాము." అంది సుందరి— తాను నిర్ణయించవలసిన బాధ తప్పినదన్న సంతోషంతో.

"నిజమే, ఇది మన అంతరాత్మలు తేల్చుకోవలసిన సమస్యకాదు బయటివారు నిర్ణయించాలి. ఆ మహర్షి వాక్యాన్ని నేను శిరసావహిస్తాను." అన్నాడు శర్మ.

వెంటనే ముగ్గురూ దేవాలయంనుంచి బయలుదేరి బండిదగ్గరకు వచ్చారు. అయితే, బండి ఎవ్వరు తోలా లన్న సమస్య వచ్చింది. నిజానికి దారి ఎరిగివున్నవాడు నందుడు. కాని, అతనిచేతులు పూర్వంలాగ బలిష్ఠంగా లేవు. ఎడ్లు ఎటుపడితే అటు లాక్కొని పోవచ్చును. అందువల్ల, శర్మ తొట్లోకూర్చొని పగ్గాలు పట్టుకున్నాడు. నందుడు సుందరిదగ్గర కూర్చొని స్నేహితుడికి దారి చూపిస్తూ ఉన్నాడు.

శర్మ; — "ఎంత దూరమో!"

సుందరి:— అసలు ఈ ఆశ్రమానికి అవతల అరణ్యాం

తప్ప, మరెవ్వరూ లేరన్నాడే ఆ ఋషి.

నందుడు:— ఆ ఋషికిముందు కనిపించిన ఋషి కూడ అలాగే అన్నాడు. అయినా, మరొక ఋషి మనకు ఎలా కనిపించాడు ?

శర్మ:-ఇలా అబద్ధాలు చెబితే, వీరికి ఒరిగేదేముంది ?

సుందరి:-ఏమో ఈ ఋషిపత్నులు లేకపోతే, మనం ఎప్పుడో వెనక్కు తిరిగిపోవలసివచ్చేది. ఇంత ఘోరతపస్సు చేస్తున్నా, ఈర్ష్య వదలనట్లు కనిపిస్తూఉంది. ప్రపంచంలో తమకన్న ఘోరతపస్సు చేస్తున్నవారే లేరనీ, తాము లోకోత్తరులమనీ భావిస్తున్నట్లుంది. ఎంత తపస్సుచేసినా మగవాళ్ళకున్న స్వార్థం ఎక్కడకుపోతుంది ? ఇంకొక ఋషి ఉన్నాడంటే ఇంతకంటగింపు దేనికి ? వారి గొప్ప తనాన్ని ఎవరు పంచుకోబోతున్నారు ?

నందుడు:-మహాత్ములకు ఇలాంటి దోషాలను అంట గట్టటం తప్పు. ఇంద్రియదమనంకోసం వారహోరాత్రాలు తపస్సు చేస్తూవుంటారు. అందువల్ల ఇరుగుపొరుగున ఇతరులు ఉన్నదీ, లేనిదీ ఎలా తెలుస్తుంది ? ఈ సంగతి తెలియదంటేనే వారు ఎంత తీవ్రతపస్సు చేస్తూఉన్నారో స్పష్టమవుతూ వుంది.

శర్మ:-ఇప్పుడు ఆ గొడవంతా దేనికి ? ఇదివరకు

ఇక్కడికి వచ్చానన్నావుగదా, దమనమహర్షి ఆశ్రమం ఎక్కడుందో నీకు తెలీదా ?

నందుడు:- నేనువచ్చి చాలకాలమైంది. పైగా అప్పటి ఋతువు వేరు, అందువల్ల చెట్లు, తీగలు గుర్తుపట్టటానికి వీల్లేకుండా ఉన్నాయి. పైగా దేహం కూడా మారింది. అందువల్ల మరీ గుర్తుపట్టలేకుండాఉన్నా.

ముగ్గురూ కాలినడకను వెళ్ళుతున్నారు. ఆచెట్ల మధ్యగా బండిపోదు. పైగా ఆశ్రమపథాలలో బండిమీద ప్రయాణం అపచారంగా కనిపించింది. అందువల్ల బండిని ఆశ్రమాలకు వెలుపల వదలేసి బయలుదేరారు. మూడు రోజులనుంచీ ప్రయాణం సాగుతూఉంది.

"ఆ తెల్లపీచు ఏమిటి ?" అంది సుందరి.

మిగతా యిద్దరూ తేరిపార చూచారు. ఇంకా సూర్యోదయం కాలేదు. చలిగాలి వీస్తూఉంది. "పుష్ప విశేషం, ఒకదినుసు పువ్వు అయిఉంటుంది." అన్నాడు తెలుగు నిఘంటువులాగా శర్మ.

నందుడు (తేరిపార జూచి) మహర్షి, మహర్షి !

సుందరి:—ఈ చలికాలంలో అందులో తలబంటి నీళ్ళలో మహర్షి ఏం చేస్తూ ఉంటాడు ?

నందుడు:- తపస్సు,

సుందరి:- అదేమి తపస్సు? పుండువంటి చన్నీళ్ళలోనా?

శర్మ:- అలా చెయ్యకపోతే తపస్సు ఎలా అవుతుంది?

"దమన మహర్షి దమనమహర్షి!" అన్నాడు జాగ్రత్తగా చూస్తున్న నందుడు.

"అమ్మయ్య! ఎన్నిరోజులకు చేరుకున్నాము." అంటూ సుందరి నిట్టూర్చింది.

"ఈ సరస్సు ఒడ్డున కూచుందాము. తపస్సు ముగించుకొని ఆయన ఇలాగే వస్తాడు." అంటూ నందుడు తన అలవాటుప్రకారం గొంతుకు కూర్చోబోయాడు, కాని అతని కొత్తకాళ్లు పద్మాసనం వేశాయి. దీనినంతా చూస్తూఉన్న సుందరికళ్లు నవ్వాయి. శర్మ బాసీపెట్టు వెయ్యాలనుకున్నాడు. కాని అతనికాళ్లు గొంతుకు కూర్చున్నాయి.

"ఆయన తపస్సునుంచి యెప్పుడు లేస్తాడో!" అంది సుందరి.

"ఎప్పుడు లేచినాతప్పే దేముంది?" అన్నాడు నందుడు.

దమన మహర్షి ఆ పుండువంటి నీళ్ళలో అలాగే కదలకుండా నిల్చున్నాడు. వచ్చినవారిని చూడటం వల్లనో, చూడకపోవటంవల్లనో మహర్షి కదలలేదు. ఒక గంటసేపు

ముగ్గురూ అలాగే కూర్చున్నారు. తరువాత కొంతసేపటికి దమనమహర్షి తపస్సు చాలించి నీటిమీద అటూ యిటూ పోతూఉన్న విడి తామరాకు ఒకటి పుచ్చుకొని ఒడ్డుకు చేరుకున్నాడు.

బిత్తరపోయి కళ్ళుప్పగించి చూస్తున్న సుందరి "అదేమిటి అలా ఊడుస్తూఉంది! తామరాకుతో ఊడిస్తే ఎక్కడన్నా పాచివస్తుందా? ఆ మాత్రమన్నా తెలియదేం?" అన్నది.

నందుడు! - అలా అంటావేమిటి? వారే దమన మహర్షులు. అరిషడ్వర్గాలను స్వాధీనపరచుకొన్న లోకోత్తర పురుషులు.

సుందరి :- అన్నట్లు మా ఊరి వైద్యుడు జ్ఞాపకం వస్తూన్నాడు.

నందుడు :- దేనికి ?

సుందరి :- ప్రాణంపోయినా జ్వరం కట్టిందన్నాడు.

నందుడు :- (కొరకొర చూస్తూ) ఆతనికీ, ఈ ఋషికీ పోలికేమిటి ?

సుందరి :- లేకేం, అది ఎముకలగూడో మనిషో నువ్వు చెప్పేదాకా తెలియకపోయె. ఇంద్రియాలన్నీ వాడి వత్తలై ఉడిగిపోయిన తరువాత ఇంద్రియాలను

దమించట మేమిటి ?

శర్మ :- ఎందుకలా తామరపాకుతో ఊడుస్తాడు ?

నందుడు :- ఆత్మవత్సర్వ భూతాని యః పశ్యతిసపండితః" అనే వాక్యాన్ని మరచిపోయావా ? తన కాళ్ళ క్రింద క్రిమికీటకాదులు నలిగి చస్తాయన్న భయంతో వాటికి నొప్పి తగలకుండా తామరపాకుతో ఊడుస్తున్నాడు.

సంస్కృత వాక్యమెన్నడూ ముఖతః వెడలని నందుడు ఇప్పుడు సంస్కృత వాక్యాన్ని ఉదాహరించాడు. ఇది సుందరికి ఆశ్చర్యం కలిగించింది. ఆమె మనస్సులో ఏమి భావాలు పరుగెత్తాయో ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. ఇంత విపరీత ప్రకృతిగల ఋషులు తనకు న్యాయం కలిగిస్తారా అన్న సందేహం కలిగిందేమో !

"ఎవరక్కడ ? నరవాసన ! పొండి దూరంగా వెళ్ళి పొండి ! ఈ నిర్జరారణ్యంలో మీకేమిపని ? మా తపస్సు చెడగొట్టటానికి వచ్చారా ? పొండి. పొండి !" అన్నాడు దమనుడు.

ఆపాదమస్తకం అతడు దిగంబరి. చర్మం. ఎముకలూ తప్ప మరేమీలేదు. ఆతనిదేహం సుందరికి వికృతం కలిగించక పోయినా భయం కలిగించింది.

"మహాత్మా, క్షమించాలి. మీ గొప్పతనాన్ని విని స్వయంగా చూచి జన్మతరింప జేసుకొందామని వచ్చాము. మాంసకలుషితమైన యీ శరీరం సాగిస్తున్న జీవయాత్రలో కొన్ని చిక్కులు వచ్చాయి. ఇంద్రియాలను జయించిన మీరు మా సమస్య పరిష్కరించ గలరని కొండంత ఆశపెట్టుకొని వచ్చాము. మీ తపస్సుకు విఘ్నం కలిగించాలని రాలేదు. దయఉంచి ఒకసారి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకోండి. ఒకసారి మీ ఆశ్రమానికి వచ్చి మీ దర్శనం చేసుకొని వెళ్ళాను." అన్నాడు నందుడు. సుందరీ శర్మలు పక్కన నిలబడ్డారు.

"ఆఁ. ఎక్కడో చూచినట్లుంది. నీముఖం మాత్రం గుర్తుకువస్తూఉంది. నీ శరీరం చాల సున్నితంగా మారినట్లుంది. మా ఆశ్రమానికి వచ్చిన ఫలితం ఊరికినే పోతుందా ?"

"మీ ఆశ్రమానికి రావటంవల్ల ఎంతో పుణ్యం లభించింది. కాని ఈ శరీరం మాత్రం ఇలా మారటానికి వేరే కారణముంది. అందువల్లనే మేము ముగ్గురం ఇక్కడికి రావలసివచ్చింది. మా కిప్పుడు ఒక సమస్య ఏర్పడ్డది. ఇది మాకు తేలలేదు. మీ వంటి తపస్సంపన్నులు, ఇంద్రియాతీతులు మా చిక్కును తీరుస్తారని వచ్చాము.

దయతో మా కథంతా విని మీరు తీర్పు చెప్పండి. మీ నిర్ణయాన్ని శిరసావహిస్తాము" అన్నాడు నందుడు.

"తథాస్తు! మొదట్లో మిమ్మల్ని ఇక్కడనుంచి తరిమి వెయ్యాలన్న భావం మాకు కలిగింది. కాని ఆలోచించగా అదికూడ ఒక విఘ్నమైన కామంగా తోచింది. కామాన్ని జయించటం మా ఆదర్శం. అందువల్ల మిమ్మల్ని తరిమి వెయ్యటం మంచిదికాదని తరువాత పొడకట్టింది. అసలు జీవితానికి భయపడి ఇలా చేస్తున్నానేమో అనికూడ తోస్తూఉంది. ఇలాంటిది కేవలం పిరికితనమౌతుంది. పైగా కామాన్ని సంపూర్ణంగాజయించడంకూడా కాదు. పైగా మీలో ఒక స్త్రీ కూడ ఉన్నట్లుంది. అవునా? మా యింద్రియాలకు, మాకు మాత్రం కాదుసుమా? విశాల నేత్రాలు. సన్నని పెదవులు, పీన స్తనాలు, విశాల జఘనం. కనిపిస్తూఉన్నాయి. పాపపంకిలమైన మానవజీవితం మాకు తెలియనిదికాదు. మానవదౌర్బల్యాన్ని మేము గుర్తించక పోలేదు ఆ పెదవులను ముద్దుపెట్టుకోటానికి ఆ చన్నులను పుణకటానికీ. ఇంకా ఇంకా ఏదేదోచేయటానికి నీచమానవుడు ఎంత ఆలమటించిపోతాడు? దాన్ని ఆనందమంటాడు. ఆనందానికీ, తుచ్ఛసుఖానికీ ఎంతభేదముందో ఆ అవివేకికి ఏమి తెలుసు! మూర్ఖుడు!

సుందరి లజ్జా క్రోధాలతో క్రుంగిపోయింది.

దమనమహర్షి మళ్ళీ ప్రారంభించాడు—

"మీరు మగవాళ్లు ఇద్దరేవచ్చి ఉన్నట్లయితే, మాఆశ్రమ వాటినుంచి మిమ్మల్ని తరిమివేసి ఉండేవాళ్ళం. కాని మీతో ఒక స్త్రీ వచ్చింది. అందువల్ల మిమ్మల్ని మేము తరిమివేయ దలచుకోలేదు. దీనినిబట్టి మా మనస్సు ఆడ దాన్ని చూచి మెత్తబడిందని అనుకోగూడదు. మానవుడికి ఆడదాన్ని చూస్తే మనస్సు చలిస్తుంది. చూడకుండా ఉన్నప్పుడు మనస్సును కట్టివేసుకోవటం అంత పెద్ద విషయంకాదు. తొడమీద స్త్రీ ఉన్నప్పుడే మనస్సు చిక్కబట్టుకోవటం గొప్ప, అందుకోసమె మిమ్మల్నందర్నీ మా ఆశ్రమానికి పిలుస్తూఉన్నాము."

మహర్షి ముగ్గురి ముఖాలు చూచాడు. సుందరి ముఖంలో అతని కేమి కనిపించిందో చటుక్కున అన్నాడు:-

"ఓసి పిచ్చిపిల్లా ! భయపడకు. వాయుభక్షణకే సంకోచించే మేము నిన్ను భక్షించములే ! రా ఎందుకలా జంకుతావు ? ఇదిగో కుటీరం."

నలుగురూ కుటీరంవైపు బయలుదేరారు. మళ్ళీమహర్షి సాగించాడు:—

"ఈకుటీరాన్ని కూడ ఈ తుచ్ఛమైనశరీరాన్ని రక్షించు

కోటా కి నిర్మించుకోలేము. మేము ఆరుగాలము ఆరు బయట పండుకుంటాము. అయితే కుటీరం దేనికి అన్న ప్రశ్న వస్తుంది. దాన్ని కేవలం కంద మూలాదులను ఉంచటానికి నిర్మించాము. వీటినికూడ తినము. కంద మూలాదులు లేనప్పుడు వాయుభక్షణ చేయక ఏమి చేస్తాడు? అది జఠరాగ్నిని జయించటంకాదు. కంద మూల ఫలాదులు అందుబాటులో ఉన్నప్పుడుకూడ వాటిని విసర్జించి వాయుభక్షణ చెయ్యాలి. అప్పుడే కామాన్ని జయించినట్లవుతుంది. కుటీరానికి పదండి. ఫలాలిస్తాను. తిందురు కాని. మేము వాయుభక్షణ చేస్తూ ఉంటాము."

సుందరి ఎందువల్లనో నిట్టూర్పు విడిచింది, నంద, శర్మలు చెవులు దోరబెట్టుకుని వింటున్నారు.

"తరువాత మీరు చెప్పేకథను సావధానంగా వింటాము. మాకు తినే దమ్ములు లేవని అంటానికి ఎవరికీ వీలుండదు. కామ దూరులమైన మేము, కామాలను అనుభవించక పోయినా, ఆ విషయు జిజ్ఞాస, అంటే కామం, మాకు కలుగవచ్చును. అందువల్ల ఆ భావాన్ని, ఆ జిజ్ఞాసను పూర్తిగా త్రుంచివెయ్యాలి.

"అయితే మా ధైర్య మేమయ్యేట్లు? అన్న ప్రశ్న

రావచ్చు. కందమూల ఫలాదులపట్ల ఎలా వ్యవహరిస్తు న్నామో, యీ విషయాలలోగూడా అంతే. అయితే కందమూల ఫలాదులను తినకపోయినా, వాటి కమ్మని వాసనపీల్చి సంతృప్తి పడటంకోసం వాటిని సంపాదిస్తున్నా మన్న సందేహం మాకు కలుగకపోలేదు. అయిన దానికి మా సమాధానం లేకపోలేదు. వాటిని చూడటంవల్ల తినాలన్న తీవ్రకామం కలుగుతూ ఉంటుంది. ఇలాంటి తీవ్రకామాన్నే మేము జయిస్తూ ఉన్నాము. అందువల్ల ఉన్న సందేహం తీరింది.

"కామోద్రేకం కలిగించే యీమెను కుటీరానికి తీసుకు వెళ్లుతున్నామంటే, యీమె అందం చూచి ఆనందించా లన్న కామమైనా కలగటంలేదా అని అనవచ్చు. నిజమే. ఈమె అందాన్ని చూట్టంవల్ల తన దానిని చేసుకోవాలన్న కామం బయలుదేరుతుంది. అలాంటి దానిని జయిస్తు న్నాము. అలాంటి అవకాశం కోసమే మిమ్మల్ని ఆశ్ర మానికి పిలుస్తూఉన్నాము. ఫలాదులు మీ కివ్వ దలచాము. అయితే మీరు తింటూఉంటే, మేము ఆనందించటం లేదా ? అదికూడా కామంకాదా ? అంటే, నిజమే. మీరు భుజిస్తూఉంటే, మేము ఆనందించటం జరుగుతుంది. ఇక్కడ ధర్మసూక్ష్మమొకటి ఉంది. మీరు

యోగ్యులుగా కనిపిస్తూఉన్నారు. కాబట్టి మిమ్మల్ని మా శిష్యకోటిగా భావించి చెబుతూఉన్నాము. అహంకారాదులను వదలి ఋషులు బ్రహ్మైక్యం పొందాలి. మీరు భుజిస్తూఉంటే, మాకు ఎలా ఆనందం కలుగుతూఉందో తెలుసుకోవాలి. తింటున్న మీ భావాన్ని మేము పొందాలి. అంటే మమత్వం పోయి, అంటే అహంకారాదులు పోయి మీలో ఐక్యమౌతున్నామన్నమాట. అంటే ఆత్మను తెలుసుకో గలుగుతున్నాము. ఇలాంటి శక్తిని పెంపొందించుకొని అద్వైతసిద్ధిని పొందుతున్నామన్నమాట.

"ఇదంతా మీకు అగమ్యగోచరంగా ఉంటుంది. అసలు తత్త్వస్వరూపమే అలాంటిది. శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక కామ ఇచ్ఛాదులు తిలతండుల న్యాయంగా కలిసిఉంటాయి. ఎలాంటివారికైనా విభజించటమనేది చాల కష్టసాధ్యం.

"ఏది ఎలాఉన్నా, ధైర్యముండాలి. మీ ముగ్గురూ మా కుటీరానికి రండి. మీ కథంతా సావధానంగా విని తీర్పుచెబుతాము. ఈ నిర్ణయం మాత్రం నిష్పాక్షికంగా చెబుతాము. ఇలా చెప్పటం కూడ కుతూహలంకొండి కాదుసుమా !"

నందుడు "నేను చెప్పలేదా ?" అన్నట్టు శర్మ వైపు చూచాడు. నిజమేనన్నట్లు శర్మ నందున్నివైపు చూచాడు. సుందరి సిగ్గు దొంతరతోనే తలవంచుకొని వారి వెంట నడిచింది.

రెండు నిమిషాల్లో నలుగురూ ఒక వృద్ధ కదంబ తరువు దగ్గరకు వచ్చారు. ఆ చెట్టు మొదట్లో పెద్దతొర్రవుంది. ఆ తొర్రే దమనుడి కుటీరం. తామరపాకుతో ఊడ్చి ముగ్గుర్నీ ముంగిట కూర్చోబెట్టి లోపలికి వెళ్లి ఫలాలు తెచ్చి యిచ్చి పద్మాసనం వేసుకుని కూర్చున్నాడు. నడచిన కథంతా పూసగుచ్చినట్టు చెప్పవలసిన బాధ్యత శర్మమీద పడింది.

కాళీ ఆలయంలో జరిగిన ఘట్టాన్ని ఎత్తుకొని చెప్పితే సరిపోయేదేకాని, కృష్ణశర్మ తన బాల్యం నుంచీ జరిగిన కథంతా చెప్పాడు. ఆతడు చెబుతున్నంతకాలం సిగ్గుతో సుందరి తలవంచుకొన్నది. శర్మ తమ కథను చక్కగా చెప్పటంవల్ల సుందరీ నందులకు ఆనందం కలిగింది. వెనకటి ఘట్టాలన్నీ మళ్లీ కన్నులకు కట్టినట్లు కనిపించాయి. దమన మహర్షికి ఏమనిపించిందో చెప్పటం కష్టం. అతడు జితేంద్రియుడు కదా !

"ఇదీ జరిగిన కథ. సుందరి ఎవరి భార్య ? తాము

సెలవివ్వాలి. మీ తీర్పును బట్టి నడుచుకొంటాము." అన్నాడు శర్మ.

"చిత్తం. సెలవివ్వండి." అన్నాడు నందుడు. దమనుడి నిర్ణయంకోసం క్రీగంట చూస్తూఉంది సుందరి.

దమనుడు నిట్టూర్చి ఇలా అన్నాడు:—"మీ కథంతా వింటూఉంటే, మాకు పంచాగ్నుల మధ్య తపస్సు చేసుకోటమే తేలికనిపిస్తూఉంది. కథ వింటున్నంతకాలం మా మనస్సు చీకాకు పడింది. గంగామృత్తిక ఆపాదమస్తకం ఒత్తుగా పూసుకొన్నాం కాబట్టి మా వికారం మీకు తెలియటంలేదు. కాని, మిమ్మల్ని చూస్తే జాలికలుగుతూ ఉంది. తుచ్ఛఇంద్రియాలకు లోబడి గానుగ ఎద్దులాగ ఎలా తిరుగుతున్నారో ఆలోచించారా ? ఈ ఇంద్రియ సుఖాలను వదలుకోలేరా ? ఎంతకాలం ఇలా ఎండమావి వంటి సుఖం కోసం ప్రాకులాడుతారు ? ఆ సుఖం మా కష్టంకానిదికాదు. కామం కళ్ళకెగదట్టి—ఆ ఎఱ్ఱ పెదవుల్లో ఏ ముందనో-ఆ చక్రస్తనాలలో, ఆ చుబుకాలలో ఏముంది ? ఆ జఘనం విశాలంగా ఉంటే ఏ మొరిగింది ? అని తతనితంబాలంటారు కాబోలు! ఎన్ని పాట్లు పడతారు? ఆ అల్పకాల సుఖంకోసం పరస్పరోద్రేకాలను పెంపొందించుకొంటూ ఉంటారు. ఇదంతా నే నెరుగకపోలేదు."

సుందరి చప్పున పెడముఖం పెట్టుకొంది. శపిస్తా డన్న భయంకూడా ఆమెకు కలుగలేదు.

"ఈ విషయం మాకూ తెలుసు. దయవుంచి మీ నిర్ణయాన్ని చెప్పండి! సుందరి ఎవరి భార్య ?" అని అడి గాడు నందుడు. "నేను చెప్పిన దానిని బట్టి నా నిర్ణయ మేమిటో తేలిపోయింది. తేలిపోయిన విషయాన్ని గూర్చి తీర్పు చెప్పమనటం నాకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూఉంది. స్నేహితుని మస్తకం ఎవరి భుజాలమీద ఉందో సుందరి వారిది. పాణిగ్రహణం కరగ్రహణంతో జరుగుతుంది. అంటే సుందరీ కరగ్రహణం చేసిన చేయికలవారిదే సుందరి." అన్నాడు దమనుడు.

కూర్చున్న నందుడు ఉత్సాహంతో ఒక్కసారిగా నిల బడ్డాడు. సుందరీ శర్మలు తలలు వంచుకొని అలాగే ఉన్నారు.

"కాని. నా నిర్ణయం అప్పుడే తేలలేదు. ఈమె చెప్పిన దంతా ఉపక్రమణికే. కాసేపు ఆగు." అంటూ దమనుడు లోపలికివెళ్ళి పారుటాకులతో నిర్మించిన పొడుగాడి చొక్కాను తీసుకొచ్చాడు. ఈ చొక్కా నే నొతానా?" అలాగే అవయవాలన్నీ వివాహితాలు కావచ్చుకాని అన్నిటిలో శిరస్సు ప్రధానం. అందుకనే దీన్ని ఉత్త

మాంగం అన్నారు. అందువల్ల భర్తృ శిరస్కుడైన వానిదే సుందరి" అన్నాడు దమనుడు.

సుందరీ శర్మలు సంతోషంతో ఒకరిముఖం ఒకరు చూచుకొన్నారు.

"మీరు మొదట్లో ఇంకోవిధంగా చెప్పారే?" అన్నాడు నందుడు నిరుత్సాహంతో.

"నేను తేల్చి తుదికి చెప్పినదే నా నిర్ణయం."

దమనమహర్షి చెప్పినట్లు నడుచుకొంటామని చెప్పింది తానే కనుక నందుడు నోరెత్తలేక పోయాడు. పైగా, అతడుచెప్పిన కారణాన్ని కాదనలేక పోయాడు. ముగ్గురూ దమనమహర్షికి నమస్కరించి సెలవు తీసుకొని బయలు దేరారు. ముగ్గురు కొంతదూరం కలసిపోయారు. ఈ లోగా ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు, కొంతదూరం పోయిన తరువాత "ఇక సెలవు తీసుకొంటాను. నిర్జనారణ్యానికి వెళ్ళి తపస్సు చేసుకొంటాను. ఇలా తపస్సుకు వెళ్లాలని చిన్నప్పటినుంచీ ఎంతో ఉవ్విళ్లూరుతూ ఉండేవాణ్ణి." అన్నాడు నందుడు నెమ్మదిగా. దీనికి సుందరీ శర్మ లిద్దరూ కాదని మందలించలేక పోయారు. మొదట్లో కొంతకష్టం కలిగినా, చివరికి ఒప్పుకున్నారు. శర్మ నందుని భుజంతట్టి "ఈ శరీరాన్ని అతిగా తపింపజేసేవు. శరీరముంటేగదా

తపస్సు సాగటం." అని శర్మ కొంత జాలిగా అన్నాడు.

"నా సంగతి నాకు తెలుసులే." అని విదిలించుకొన్నాడు నందుడు.

సుందరి అతన్ని అనునయించబోయింది. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. శర్మ కొంత వెనక ఉండగా నందునితో మెల్లగా అంది:— నీవు విచార పడవద్దు. పూర్వం నీదైనశరీరాన్ని ఆ కంఠపాదం చాల జాగ్రత్తగా చూచుకొంటాను. ఎంతో ఆప్యాయనంగా చూచుకొంటాను. పూజిస్తాను. నీ సంతోషానికి కృతజ్ఞత తెలుపుతా.

"ఆ సత్కారాలన్నీ నాకే చేసుతాయిగదూ?" అని ఫుల్లవిసుపుమాట అన్నాడు.

"అప్పుడప్పుడూ నీ తలనుగూర్చి కూడ కలలుకంటూ ఉంటాను." అని కూడ అని చూచింది.

"అవన్నీ నా అనుభవానికి అతీతం." అన్నాడు నిరుత్సాహంగా నందుడు.

ఇరుపక్షాలు చీలిపోయాయి. ఇద్దరొకప్రక్కగాను, ఒకరు మరొక ప్రక్కగాను బయలుదేరారు. నందుడు కొంచెందూరం పోయింతరువాత సుందరి అతని దగ్గరకు పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి "ఏద ఎలాఉన్నా, యిప్పటి యీ నా శరీరమే నాకు తెలిసినంతట్లో. మొట్టమొదటిసారి

ప్రేమంటే, ఏమిటో బోధించింది. ఆ ఏములగూడు ఏమి తీర్పు చెప్పినా, నీ వల్లనే నాకు గర్భమేర్పడింది.” అన్న మూడు ముక్కలు అతని చెవిన వేసి తిరిగి శర్మ దగ్గరకు వెళ్ళింది.

సుందరి శర్మతో పుట్టింటికి వచ్చింది. వారితో పాటు నందుడుకూడ వచ్చిఉన్నట్లయితే ఊళ్ళోవాళ్ళు విడ్డూర పడి ఉండేవాళ్లు, ఎన్నో ప్రశ్నలువేసి ఉండేవాళ్లు. ఎన్నో గుసగుసలు బయలుదేరి ఉండేవి. కాని, నందుడుమాత్రం వారి వెంటరాలేదు. అందువల్ల శర్మలో వచ్చిన మార్పు అతని బంధువులకు కాని, ఊళ్లోవాళ్లకు కాని పట్టివ్వలేదు. అలాంటప్పుడు అసలు అతడు శర్మ కాడన్న సందేహం ఎలా కలుగుతుంది ?

మనమిత్రుడో, బంధువో, లేక చిరపరిచితుడో పూర్వ శిరస్సుతో మన గదిలోకి వస్తాడనుకోండి. అతని శరీరంలో ఎన్ని మార్పులున్నా, అతని గొంతులో ఎంత వ్యత్యాస మున్నా అతన్ని మనం వెంటనేగుర్తిస్తాము, పలుకరిస్తాము. మనకు ఆశ్చర్యం కలిగినా, వచ్చిన మార్పులనుగూర్చి ప్రశ్నించినా, అతనితో మనం పూర్వంలాగానే మెలగు తాము.

శర్మవిషయంలో కూడ ఇంతే జరిగింది.

ఇక్కడ మరొకవిషయాన్ని మరచిపోగూడదు. శర్మను ఆ ఊరివారు పెండ్లి సందర్భంలోనే చూచారు. పెండ్లి ఆయిన తరువాత 18 మాసాలకుగాను మళ్లీ అతన్ని చూడటానికి ఇదే మొదలు. పెండ్లికి ముందు సన్నగా, గాలికి పడిపోయేట్లుండే వ్యక్తులు పెండ్లి అయింతరువాత అంటే పునస్సంధానం జరిగిం తరువాత చప్పున తేలటం కద్దు. త్వరగా గుర్తు పట్టరానంత లావు కావటం కొత్త కాదు.

శర్మలోని మార్పుకుకూడ ఇదే కారణమని ఊళ్లోవాళ్లు అనుకొని ఉండవచ్చును.

ఏది ఎలావున్నా శర్మను గుర్తు పట్టకపోవటం కాని, జరిగిన కథను తెలుసుకోవాలన్నంత కుతూహలం రేకెత్తటం కాని జరగలేదు.

సుందరీ శర్మలు ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి మసక చీకటి పడింది. ఎన్నాళ్ళకోవచ్చిన అల్లుని, కన్న కుతుర్నీ చూచుకొని అత్తమామలు ఎంతో సంతోషించారు. ఎన్నో కుశలప్రశ్నలు వెయ్యటం మొదలెట్టారు. శర్మ తల్లిదండ్రుల ఆరోగ్యం దగ్గరనుంచి పెండ్లినాడు అరణ మిచ్చిన ఆవుసంగతి వరకు అడిగారు. శర్మ అన్నిటికీ సమాధానమిచ్చాడు. సంభాషణ జరిగి జరిగి అరణపు

ఆవుమీద సాగుతూఉంది. సుందరీ, అత్తవింటూఉన్నారు. మామఅన్నాడు—

"అది ఎంతకులం గలదనుకొన్నావు ?"

"అందుకు సందేహమా ? ఎంతో సాధువులే." అన్నాడు శర్మ.

"సరిగా అమ్మాయి గుణాలే దాని" వని అత్త కూతురు ముఖం చూసుకొని మురిసిపోయింది.

"ఏమో ! ఆ సంగతి మీ అమ్మా కూతుళ్ళకే తెలియాలి."

"పోట్లమారిదైతే అయ్యగారి సంగతి తెలిసివుండేది." అని సుందరి చిరునవ్వు నవ్వింది.

"పోట్లమారిదా ? పసిపిల్లలు దగ్గరకు వెళ్ళినా ఏమ నదు. మంచి జీరగలది. ఎంత డబ్బుపోసినా మళ్ళీ ఆలాంటిది దొరుకుతుందా ?" అన్నాడు మామ.

"నిజమే. పాలు ఎంత బాగా ఇచ్చేదనుకున్నావు ! ఒకనాడు కూడ కాలు కదిపిన పాపానపోలేదు. ఈ మధ్యనే కట్టింది" అని శర్మ భార్యవైపు చూచాడు. సుందరి కన్నులు సిగ్గు తొరిగాయి,

"అమ్మా ! పొద్దుపోలా ? ఆయన ఎంతో దూరం నుంచి నడిచివచ్చారు. ఆకలి అవుతూవుండాలి."

"నన్ను వంకపెట్టుకోటం దేనికి ? నీకే ఆకలి అవుతుందని చెప్పరాదు ?" అన్నాడు శర్మ.

"నాయనా ! లే. ప్రొద్దుపోయింది. పట్టుబట్టకట్టుకో" అంటూ అత్త లోపలికి పోయింది.

"స్నానం చెయ్యాలి" అంటూ శర్మ భార్య వెనుక ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు, మామమాత్రం అరుగుతో సహా అలాగే దిగబడ్డాడు.

అంగవస్త్రం కట్టుకొని శర్మ బావి దగ్గరకు వెళ్లాడు. అతడు గిలకమీద తాడువేసి పెద్దచెంబు బావిలోకి వదలి మునిగిం తరువాత లాగాడు. ఒక్కసారిగా వచ్చి చెంబు గిలకకు కొట్టుకొని నీళ్ళన్నీ చిందిపోయాయి. బరువుగా ఉందనుకొని తేలిక పెట్టెను ఎత్తితే ఏమి జరుగుతుందో శర్మకుకూడ ఆదేవని జరిగింది. అంతే, నడుముమాత్రము పట్టుకుపోలేదన్నమాటేగాని అంత అవస్థా జరిగింది. అతనికే ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఏలాగైతేనేం అతడు స్నానం చేశాడు.

సుందరి ఏదో సాకుచెప్పి తానే స్వయంగా భర్తకు వేరుగా వడ్డనకు పూనుకొన్నది. శర్మవచ్చి కూర్చున్నాడు. అన్నం వడ్డించిన సుందరి భర్తవంక చూచి మెల్లగా నవ్వింది.

"ఎందుకు నవ్వుతున్నావు ?"

"ఆఁ, ఏమీలేదు."

శర్మ అటూ, యిటూ చూచాడు. ఏమీ కనిపించలా, తన్నుతాను చూచుకొన్నాడు. ఏమీ కనపడలేదు. "ఎందుకు నవ్వుతున్నావు ?" అని భార్యను మళ్ళీ అడిగాడు.

"శూద్రుడిలాగా అలా గొంతుక కూర్చుంటే నవ్వొచ్చింది."

"ఓహో, ఇంతేకదా," అని బాసిపెట్టు వేసుకొని ఆపోశనపట్టి భోజనం చేస్తూఉన్నాడు. సుందరి భర్తవంక చూస్తూఉంది.

"మజ్జిగ"

"అన్నం తెమ్మంటారా ?"

"అక్కర్లేదు"

ఆమె పాలువడ్డించి పెరట్లోకి వెళ్ళింది. శర్మ భోజనం చేసి భార్యను పిలిచాడు. ఉత్తరాపోశనకు నీళ్ళు లేవు కామాలనుకుని మంచినీళ్లు తెచ్చి చెంబులో పొయ్యబోయింది. చెంబునిండా నీళ్లున్నాయి.

"ఎందుకు పిలిచారు ?"

"అన్నం కావాలి."

"ఇందాక వడ్డిస్తావంటే వద్దంటిరే." అని ఆమె నవ్వింది.

"ఇందాక సరిపోతుందనుకున్నాను, చాలలేదు. నవ్వటం దేనికి? ఆకలి దాచుకుంటారా? నాకు తెలియదులే." అని సిగ్గుతో ముఖం వంచుకున్నాడు.

సుందరి మళ్ళీ అన్నం పాలు వడ్డించింది. అతడు భోజనంచేసి, లేచాడు.

తరువాత ఇంట్లో భోజనాలు ముగిశాయి. సుందరి తల్లికి అత్తవారింటి సంగతులు, తన ఇరుగు పొరుగున ఉన్న బ్రాహ్మణ్యాం సంగతి చెప్పింది. తన స్నేహితురాండ్రు ఎవరెవరు ఎలాఉండేది, ఎవరెవరు అత్తవారింటికి వెళ్ళినది. కాన్పుకు ఎవరెవరు పుట్టింటికి వచ్చిందీ, ఎవరెవరికి మనుములు వస్తున్నదీ. పూస గుచ్చినట్లు చెబుతూ తల్లికి తన అత్తవారిఊరు ఒకసారి కన్నులకు పొడకట్టేటట్లు వర్ణించింది. ఇంతలో గదిలో చదువుకుంటున్న భర్త మంచి నీళ్ళని పిలిచాడు.

"సరే, ప్రొద్దుపోయింది. ఆయనకు మంచి నీరు తీసుకెళ్లు" అని తల్లి లేచి వంట యిల్లువద్ద సాగింది. సుందరి మాత్రం లేవకుండానే ఇంకా కబుర్లు చెబుతూ కూర్చుంది." ఎప్పుడున్న సంగతులే కదా, ఆయనకు మంచినీళ్లు తీసు

కెళ్లుదూ" అని తల్లి మరొకసారి హెచ్చరించింది.

సుందరి బద్ధకంగా, తల్లి మాటలను తీసివేయలేని దానికి మళ్లీ లేచి మంచినీళ్ళ చెంబుతో భర్తగదిలోకి వెళ్ళింది. అతడు ముసుగుపెట్టుకొని నిద్రపోతూ ఉన్నాడు.

"ఇప్పుడేకదా, మంచినీళ్ళన్నది. అంతలోనే నిద్ర పోయారా!" అంటూ ఆమె చెంబు మంచం క్రింద పెట్టింది. భర్త ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాల అసమత చూచి.

"ఈ దొంగ నిద్రలు ఎప్పటినుంచో ?" అంది.

అతడు మాట్లాడలేదు. సుందరి బల్లమీద కూర్చొని వెండి పళ్ళెంలోఉన్న తమలపాకులను తీసుకొని కవటాకు లను ఏరి వాటిని శుభ్రంగా మంచి గుడ్డతో తుడిచింది. ఒక్కొక్క ఆకే తీసుకొని జాగ్రత్తగా వెనుక భాగంలోని తెల్లపొరను అత్యంత సూక్ష్మమైన ఈనెలతో సహా తీసివేసింది. ప్రతిదానికి సరిపోయిన మంచి సున్నంరాసి వక్కపొడి పోసి చిలుకలుచుట్టి "ఇదిగోనండి తాంబూలం" అంది. అతడు మాట్లాడలేదు. "పాపం! ఎంత మంచి నిద్ర పట్టింది." అంటూ సుందరి ఎడమచేత్తో శర్మ ముక్కు గట్టిగా పట్టుకుంది. అతడు నోరు తెరవక తప్ప లేదు. ఆ అవకాశం తీసుకుని కుడిచేతిలోని ఆకు మడుపు లను నోటిలో కుక్కింది. అతడు సుందరి వేళ్ళు

పట్టుకొన్నాడు.

"అబ్బబ్బ, ఏమిటండి ?" సుందరి ఒక్కసారి మంచం ప్రక్కన చతికిలబడింది.

"ఏమిటేమిటి ?" అంటూ శర్మ పండుకున్న వాడల్లా ఒక్కసారిగా లేచికూర్చున్నాడు. ఈ మాత్రానికే తన భార్య ఎన్నడూ ఇంతబాధ పడలేదు.

"వదలండి పుణ్యముంటుంది."

"ఈ మాత్రానికేనా?" భార్య ముఖంలోకి చూచాడు. సుందరి కన్నులు దాదాపు చెమ్మగిల్లాయి.

"మీ కలాగే ఉంటుంది."

ఆతడు చెయ్యివదిలాడు. ఆమె లేచి వేళ్ళను ఊదుకొంటూ సవరించుకోసాగింది.

"పాపం, ఎంత నొప్పెత్తాయి ! నే నూదుతాను ఇలా యివ్వు."

"వద్దులెండి. మనసంగతి ఎవరెరుగనిదిలే." అంటూ చెయ్యి వెనకదాచుకొంది.

"అబ్బే ! నేనేమీ చెయ్యను" అంటూ శర్మ ఆమె చేతిని తీసుకొని చూచాడు. ఆ సన్నని మేలిమి శలాకలు కొలిమిలో పెట్టి ఎర్రగా కాల్చినట్లుగా ఉన్నాయి.

"నిజంగానే కందిపోయాయే,"

"లేదు పాపం ! చాల సుతిమెత్తన వారైతిరి."

"నేను మొరటువాణ్ణా ?"

"లేదు, ఈ ముక్కు ఎంత సన్నమో, మీరు అంతే." నంటూ ముక్కు పట్టుకులాగింది.

"నా ముక్కుకేం ?"

"పెండ్లప్పుడే ఈ ముక్కు చూచి ఉండాలిసింది."

"ఏమిచేసేదానివి ?"

"ఎవతె పెండ్లిచేసుకొనేది ? అందులో ఈముక్కు చూచింతరువాతన్నా?" అంటూ మళ్ళీ సుందరి అతని ముక్కు పట్టుకొంది. శర్మ ఆమె చెయ్యిపట్టుకొని మెల్లగా లాగాడు. అమాంతంగా సుందరి మంచం మీదికి వచ్చి పడింది.

"మోటు సరసాలను పోనియ్యరుగా?" అంటూ అతని కంఠానికి చేతులు పెనవేసి "ఇక నన్నేం చేస్తారు?" అంది.

"ఏమిచేస్తానా, ఈతడవ నెడితే ఒకమ్మాయి వాకిలి దగ్గరకుపోయి పడుతుంది.

"అబ్బే, ఆ అబ్బాయికి సాధ్యంకాదు." అంటూ సుందరి గట్టిగా కావులించుకుంది.

శర్మ పొడుగాటిచేయి తలమీదనుంచి మెల్లగా జడ మీదుగా వెళ్ళింది. అతని వేళ్ళు పిరుదులమీదికి

ప్రాకాయి. జడకొన తగలలేదు.

సుందరి తన జడకొనను అతని చేతికి అందించింది. చెక్కిలికి గిలగింతలు పెడుతున్న ఎదురు రొమ్ము రోమాల గుండా ఆ మెత్తని సన్నటి వ్రేళ్ళు ప్రాకుతూవున్నాయి.

"విచిత్రం." అని సుందరి ఆకస్మికంగా అంది.

"ఏమిటి ?"

"మీ ఒళ్ళు."

"ఏం ? చేతులు అలా వణుకుతున్నాయేమిటి ?"

"అబ్బే లేదు...కాని మీ శరీరం......"

"ఎలా వుంది ?"

"...ఏదోగా...పోనిద్దురూ"

"ఎలావుంది ! చెప్పవూ ?" ముద్దుతో ప్రాధేయ పడుతూ అడిగాడు.

"ఆ !...ఏమిలేదు...కొత్తగావుంది."

''మీ అమ్మా నాన్నావాళ్ళుకూడ అలాగే అను కున్నారా ?"

''మీకు కాస్త వాళ్ళు వచ్చిందనుకున్నారు''

''అంతేనా''

''అంతే''

'' పాపం సంపదు యీ చీకట్లో అధ్వానపు అడవిలో

ఏమి చేస్తున్నాడో ?"

"నువ్వేగా అతన్ని అడవికి పంపించింది ?"

"నేనా ?"

"మరెవ్వరంటా ?"

"ఆ కాళికాదేవి సంకల్పమే"

"ఆ జగజ్జనని నిన్ను తలలు మార్చమందా ఏమిటి ?

"మార్చమందని నేనంటున్నానా ? ఆ తొందరలో పొరపాటు జరిగింది."

"నందునికి చెప్పినట్లు చెబుతావే ? ఈ దేహం కావాలని నీవు కోరలేదు ?"

"ఛీ, మాట్లాడకండి. ఎవరన్నా వింటే నిజమనుకొనేరు"

"ఈ దేహాన్ని గూర్చి నువ్వు ఎన్నిసార్లు నిద్రలో కలవరించలేదు ? నీకు నువ్వు చెయ్యాలనుకొనే చేశావు ?"

సుందరి ముఖం ఎర్రబడింది. దీపపు వెలుగులో అతనికీ మార్పు కనిపించలేదు.

"దేవిపాదాలు సాక్షిగా చెబుతున్నా, నేను చెయ్యాలని చెయ్యలేదు." ఆమె గొంతులో గాద్గద్యం కనిపించింది.

ఇంత నిష్ఠురంగా అన్నందుకు శర్మ నొచ్చుకొన్నాడు. ఆమెనుచూచి జాలిపడ్డాడు. ఆమె ముఖాన్ని తనచేతుల్లోకి తీసుకొని ముద్దెట్టుకున్నాడు.

"కేవలం నువ్వు చేశావని చెప్పటానికి వీల్లేదు. దీనికి దేవికూడ బాధ్యురాలే. తలలు మార్చేవు సుమా. అని ఒకమాట అనిఉంటే సరిపోయేది."

"అయితే ఈమార్పు మీకు ఇష్టంలేదన్నమాట." అన్నది ముక్కు చీదుకుంటూ.

"లేకేం, కాని ఆ మహర్షి అంత నిష్కామంగా తీర్పు చెప్పబట్టి సరిపోయింది. లేకపోతే యీ అమృతపు ముద్దు నాకు దక్కేదా ?"

ఫణాఫలకం భూధరాన్ని నులిమివెయ్యాలని చూచింది.

"ఆ ఋషి నిష్కాముడనీ, స్వార్థరహితుడనీ మీ మగవాళ్లు మురుసుకోవలసిందే" ఆవరిస్తూఉన్న చేతిని మెల్లగా తీసివేసింది.

"అతనికి కామమూ, స్వార్థమూనా ?"

"మీకు కనిపించలా ?"

"తప్పు, అలా అనకూడదు." ఫణాఫలకం తిరిగి భూధర శిఖరాన్ని అధిరోహించింది.

"అయితే మొదట్లో ఒక విధంగాను, తరువాత మరొక విధంగాను ఎందుకు తీర్పు చెప్పాలి ?"

"రెండు తీర్పులు చెప్పలేదే ?"

"మీకు అంతా ఒకటిగానే కనిపిస్తుంది. ఉండండి

చెప్పనియ్యరేం ?"

"నాకేమీ తెలియటంలేదు."

"ఎదుటి మనిషిని నలిపివెయ్యటం తప్ప మరొకటి తెలుస్తుందా ? అతని మాటలన్నీ మీకు జ్ఞాపకమున్నా యనుకొంటాను. స్త్రీలను చూస్తే కామం కలుగుతుం దనీ, అలా తీవ్రంగా కలిగే కామాన్ని అణచుకోవటమే గొప్పనీ అన్నాడు. నన్ను చూచినప్పుడు కలిగిన వికా రాన్ని అణచుకోవటంకోసం పాణిగ్రహణం చేసిన చెయ్యి ఉన్నవారికే నేను భార్య నౌతానన్నాడు కావి, వెంటనే తన వికారాన్ని గుర్తించి అసలు తీర్పు చెప్పాడు. అప్పుడుకూడ అతడు నేనుగా భావించుకొని మరి తీర్పు చెప్పాడు. ఇదంబా నిష్కామమే కాదూ ?"

"ఇంతకూ ఆయన నందునికి అన్యాయం చేసే ఉంటాడా ?"

"అన్యాయం చేశాడని చెప్పనా ?"

"సకామకర్మం ఏమవుతుంది. అన్యాయం కాక ?"

"అయితే మీ రిప్పుడు అన్యాం చేస్తున్నారు. పసి పిల్లనుచేసి ఇలా చేస్తారా ? అబ్బబ్బ ! వదలండి. ఎము కలు కూడ దక్కేటట్లు లేవు."

"నిజంగా అన్యాయమే"

"సకామంగా చేసినా, నిష్కామంగా చేసినా సమాజానికి అనర్థకం కలిగించనిపని అన్యాయం కాదు. అబ్బా, ఉండండి...వినిపించుకోరేం? కాస్తగాలి పీల్చుకోనీండి."

"అన్యాయం కాదుగా"

"మీ వేళాకోళాలు మానుతారా లేక..." గాజులు గల్లు మన్నాయి.

భూమి గుండ్రంగా లేదనీ, తామర మొగ్గలు చిన్ననీ. కాదంబిని పువ్వులు వర్షించదనీ, వాసంతీలత చెమరదనీ, శర్మకప్పుడే తోచింది. విశ్వవిశ్వంభరను విలయం ఎలా తనలో లీనంచేసుకో గలుగుతూ ఉంటుందో అతనికి అవగతం కాలేదు.

త్రియామతారకలు అర్థనిమీలతా లయ్యాయి. మేఘాలు చిక్కచీరయ్యాయి. నిశ్వాసపవనాలు స్వైరికి వెడలాయి. ముకుళిత కమలదళాల మీద హేమబిందువులు మెరుస్తూవున్నాయి.

ప్రతిరేయీ ఇలాగే గాఢంగా విశ్వసించినా, విశ్వసించకపోయినా నాకు ఈ సుందరికథ వ్రాసేబాధ కాని, మీకు వినేబాధకాని వుండేదికాదు. కాని అలా జరగలేదు.

తరువాత జరిగిన సంఘటనలు అర్థం చేసుకోవాలంటే

చాల చిక్కులున్నాయి. ఎందుకంటే ఈ సంఘటనలు ఎప్పుడు జరిగాయంటే నేనూ చెప్పలేను. ఆ సుందరికాని, శర్మకాని మరొకరుకాని అంతకన్నా చెప్పలేరు. పైగా వీటిని అర్థంచేసుకోవటంలో పెద్ద చిక్కువుంది. ఒక్క సంఘటన ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధంగా అర్థమౌతూ ఉంటుంది. వాటినిబట్టి ఒక్కొక్కరి భావాలు, ప్రవర్తనలు మారుతూ ఉంటాయి. ఇలా జరిగినప్పుడు స్థితిగతులు మరీ క్లిష్టాలవుతాయి. వీటిని అర్థమయ్యేటట్లు చెయ్యాలంటే ఎవరికి సాధ్యపడుతుంది ?

శర్మకు నందుని దేహం లభించింది. దమనమహర్షి శిరస్సే ప్రధానమని చెప్పినా, "నేను" "నా" అన్న భావాలలో మార్పు లేకపోయినా, అసలు మార్పు ఉండదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఆ రోగ్య స్థితిలో ఉన్నప్పటి భావాలకూ, జబ్బుస్థితిలో ఉన్నప్పటి భావాలకూ, ఎంత తేడా ఉంటుందో మనకు తెలిసిందే. అంటే మనస్సుకూ శరీరానికి పరస్పర సంబంధంవుంది. మనస్సుకు శరీరం మీద పెత్తనం లేకపోలేదు. కాని శరీరం మన పోలీసుల లాఠీచార్జి లాగా, బ్రిటిష్ రాజకీయతంత్రంలాగా పైకి కనిపించకుండానే తనపని కాస్త చేసుకుపోతుంది. జితేంద్రియుల మని గప్పాలు కొట్టుకొనే వారు, దానిని మెచ్చు

కొనేవారు, తమ తమ హృదయ చరిత్రలను చదువుకొంటే సత్యం బోధపడకపోదు. అప్పటికీకాదు పట్టిదేనని ఆత్మ వంచన చేసుకొంటే ఎవరేమి చెబుతారు ?

ఇంతకూ శర్మకు దక్కిన నూతన దేహంవల్ల ఆతనిలో మార్పువచ్చి తీరాలి. వచ్చితీరిందికూడ. అతని పూర్వ శిరస్సునుబట్టి దేహంలోను దేహస్థితినిబట్టి ముఖంలోను, భావాలలోను మార్పువచ్చింది. ఈ మార్పునుబట్టి ఆతని అర్థాంగిఅయిన సుందరిచిత్తవృత్తిలోను మార్పువచ్చింది.

అయితే మనకు సుందరికథ ప్రధానం, అందువల్ల ఆమె లోని మార్పుకు కారణభూతమైన శర్మలోని మార్పులను పరిశీలించాము. యీ మార్పులు ఎప్పుడు ప్రారంభ మయ్యాయో, సుందరి ఆనందానికి ఎప్పుడు విఘ్నాలు తొలకరించాయో చెప్పలేము.

ఏ వ్యక్తికైనా అనురాగంగాని, ద్వేషంకాని ఒక్క సారిగా ఊడిపడదు. ఆ వ్యక్తికి తెలియకుండానే అల్పాతి అల్పాలైన కారణాలెన్నో ఆ అనురాగం మొదలైన వాటికి దోహదమిచ్చి పోషిస్తాయి. సుందరిలో కూడా ఇలాగే జరిగింది.

సుందరి శర్మ ముఖాన్ని సంపుని దృఢమైన మొండాన్ని ఎంతో కాంక్షించింది. ఈ రెండూ తన కెంతో బాగుం

టాయి అనుకొంది. కాని రెండూ కలిసేటప్పటికి నంద శర్మలకంటె భిన్నమైన ప్రత్యేకదేహం ఏర్పడింది. సుందరి ఇలా జరుగుతుందని కలలోకూడ అనుకోలేదు. అయితే తాను నంద శర్మలకు భిన్నమైన నూతనదేహాన్ని అనుభవిస్తున్న సంగతి ఎప్పుడు ఆ మె కు తోచింది ? శర్మ కౌగిలిలోకరగి ప్రపంచాన్నే విస్మరించిన మొదటి రోజుల్లో ఈ స్ఫురణకలిగిఉండదు. మరెప్పుడు ఈ స్ఫురణ కలిగింది? ఈ స్ఫురణ కలగటానికి కావలసిన పర్యాదశకూడ ఆమెలో ఏర్పడి ఉండాలి.

పైగా శర్మ తన పూర్వపు అలవాటునుపట్టి ముందూ వెనకా బిళ్లగోచీతో ధోవతి కట్టేవాడు. నందుడంటేనో పంచెను మోకాళ్లక్రిందికి దిగ నిచ్చేవాడు కాడు. తన దేహంనిండా నందుడు నువ్వుల నూనె పూసుకొని, ఆతైలం ఇంకేటంతవరకూ కసరత్తుచేసి, స్నానం చేసేవాడు. బారెడు దూరంలో ఉన్నప్పటికీ ఆవాసన సుందరిలో ఏవో భావాలను రేపేది. శర్మ శిరస్సు ఆలాంటి వాసనను సహించలేదు. అందువల్ల అతడు తన నూతనదేహాన్ని తైలంతో మర్దించేవాడు కాడు. అందువల్ల సుందరి కిష్టమైన ఆవాసన లభించేదికాదు.

ఇంకొకటి గూడావుంది. ఒకవ్యక్తి యెడల మనకు

నిర్వ్యాజానురాగం కలుగుతూ ఉందంటే మన బుద్ధికి అందక మన అవ్యక్తానికిష్టమైన ఎన్నో అలవాట్లు, తీరులు, వాలకాలు ఆ వ్యక్తిలో ఉండిఉండాలి. శూద్ర అలవాట్లన్నీ పైకి సుందరి ఎంత వెక్కిరించినా, గొంతుకు కూర్చునే నందుని శరీరం ఆమెకిష్టం. శర్మ కాళ్లు మొదట్లో అలవాటు చొప్పున గొంతుకు కూర్చునేవి. కాని తరువాత క్రమక్రమంగా శరీరంలో వచ్చిన మార్పువల్ల నైతేనేమి, బుద్ధి బోధకత్వం వల్లనైతేనేమి, శర్మ పద్మాశనం వేసికొని కూర్చునేవాడు. ఇదికూడ సుందరికి కొంత నిరుత్సాహం కలిగించి ఉంటుంది.

దేహం ముప్పాతిక మూడుపాళ్ళు జీవనవృత్తి మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. నందుడెప్పుడూ కాయకష్టం చేసేవాడు. ప్రతినిత్యం కసరత్తు చేసేవాడు. శర్మ అంటేనో అలాకాదు. కాయకష్టం లేదు. కేవలంవిద్యార్థులకు పాఠం చెప్పుకోవటం. లెక్కాడొక్కా చూచుకోవటం చేస్తూ ఉండేవాడు. అందువల్ల శర్మకు నందుని బలిష్ఠదేహం లభించినప్పటికీ, సన్నగిల్లటానికి ప్రారంభించింది. కండలు తిరిగిన దండచేతులు, విశాలవక్షంసన్నగిల్లుతూ వచ్చాయి బుజ్జ కూడ నేనున్నానంటూ పొడసూపసాగింది. చేతులు పాదాలు చిన్నవై స్త్రీకి వలే పరిణమించ సాగాయి.

దేహచ్ఛాయ కూడ పాలిపో సాగింది.

శిరస్సును బట్టి దేహంలో మార్పు వచ్చినప్పుడు దేహాన్ని బట్టి శిరస్సులోను, మనస్సులోను కూడ మార్పులు వస్తాయి. అంతకుముందు సన్నగా, కోమలంగా వున్న పెదవులు కొంత లావు పారాయి. సన్నగా కోసు రులాగా ఉండే ముక్కు లావెక్కి దాదాపు బుర్రముక్కు లాగా తయారు కావటం మొదలెట్టింది. అంతకు ముందు కళ్ళు గంభీరంగా దేనికోసమో ఉరుకుతూ ఉన్నట్లు ఉండేవి. మొత్తం మీద బ్రహ్మవర్చసం ఒలుకుతూ ఉండేది. ఇప్పుడంటేనో ఆ గాంభీర్యం పోయింది. చిలిపి నవ్వు సంతృప్తి మరెక్కువలు అధికం కాసాగాయి.

దుర్బలదేహమున్న రోజుల్లో, శర్మ సుందరమైన దృఢ శరీరాన్ని కాంక్షిస్తూఉండే రోజుల్లో అతడొక విశిష్ట సౌందర్యాన్ని కాంక్షిస్తూ ఉండేవాడు. దైవికంగా అతనికి బలిష్ఠమైన నంబుని దేహం లభించింది. అతడు ఆరాధిస్తూ వచ్చిన సౌందర్యానికీ, నూతనంగా ప్రాప్తించిన దేహానికి సంబంధంలేదు. పైగా, నూతనదేహంతో అతని సౌందర్యపిపాసలో కూడ మార్పు వచ్చింది. వీటి ఫలితంగా అతని మనస్సులో విచారం బయలు దేరింది.

సౌందర్యవంతమైన వస్తువు లభించగానే, దాని

యందుండే మక్కువ పోతుంది. నందుని సుందర దేహం లభించిం తరువాత, శర్మకు కూడ అందమైన దేహంపై ఉండేప్రీతి సన్నగిల్లింది,

అసలు శర్మలో ఈశారీరకపు మార్పు రాకపోయినా, సౌందర్య పిపాస తగ్గిఉండాలి. అన్వర్థ నామధేయ అయిన సుందరిని అతడు పెండ్లి చేసుకొన్నాడుకదా అని అడుగవచ్చును. నిజానికి అంతే కాని, స్థితిగతుల వైపరీత్యంవల్ల శర్మలో ఇది మరీ విషమించింది. మొత్తం మీద శర్మలో వస్తూఉన్న మార్పులు సుందరిని కలతపెట్ట సాగాయి. భర్తలో వస్తూఉన్న మార్పులు చూస్తూఉన్న సుందరికి నందునిలోకూడా ఇలాంటి మార్పులే వస్తూ ఉండవచ్చునని పొడకట్టింది.

ఈ ఊహ తట్టగానే ఆమెలో కుతూహలం బయలు దేరింది.

నందుడు ఎలా మారిఉంటాడు? ఇప్పుడెలా ఉంటాడు? ఆకాళ్లు చేతులు, ఆ రొమ్ము, ఆ వీపు ఎలా ఉన్నాయో? ఆ దుర్బల దేహంతో, ఆ అధ్వాన్నపు అడవిలో ఎంత అవస్థ పడుతున్నాడో, ఆ ముక్కు కళ్లు పెదవులు మారి పోయాయి కాబోలు ! అతనికి నిజంగా అన్యాయం జరిగింది. అతన్ని వీడ్కొనివచ్చేనాడు నీ దేహాన్ని

చక్కగా చూచుకొంటూ నన్నాను. ఆ దేహ మిప్పుడు సన్నగిల్లిపోయింది. ఆ పిచ్చి బాబు ఆ దుర్బల దేహంతో ఆ శోచనీయ ముఖంతో దిగులు దిగులుగా చెట్టు పుట్టా పట్టుకొని తిరుగుతున్నాడు కామాలు! ఇలాంటి చింతలు సుందరి మనస్సును కలతపెట్ట సాగాయి. మళ్ళీ సుందరి భర్తకౌగిటలో నిద్రిస్తూ, నంపణ్ణి కలవరించ సాగింది. మనః ప్రవృత్తిని (యోగ సిద్ధులు తప్ప) ఎవ రరికట్ట కలుగుతారు.? కాలక్రమేణ సుందరికి ప్రొద్దులునిండి, కొడుకును కన్నది. పిల్ల వానికి చాలవరకు తల్లిపోలికలే వచ్చాయి. ముక్కు మొగం అచ్చగా తల్లివే. శరీరంలో మాత్రం కొన్ని తండ్రిపోలికలు - అంటే శర్మ పూర్వదేహపు పోలికలు వచ్చాయి.

సాధారణంగా కాలగమనంవల్ల, స్థల పరివర్తనవల్ల, చీకుచింతలు మరచిపోటానికి వీలేర్పడటమే కాకుండా, భావనలోకూడ కొంత మార్పు వస్తుంది. పైగా, శిశు పోషణలో నిమగ్నమైఉన్న సుందరి ఈవిషయం పూర్తిగా మరచిపోయి ఉండవలసింది.

కాని, అలా జరగలేదు. కొడుకు తల్లిభావాలు ప్రజ్వరిల్లటానికి తోడ్పడ్డాడు. అతని సన్నని దేహం చూచినప్పుడల్లా సుందరికి నంపుడు జ్ఞప్తికి వస్తూఉండేవాడు. పసి

పిల్లలు సహజంగా ఎక్కువ కన్నార్పకుండా చూస్తూవుంటారు. ఈ చూపులు చూచినప్పుడు శర్మ పూర్వపు చూపులు జ్ఞప్తికి వచ్చేవి. దీనితోపాటు నందుడు జ్ఞప్తికి వచ్చేవాడు.

ఇలా నాలుగు సంవత్సరాలు గడిచాయి. ఈ మధ్య కాలంలో శర్మలో ప్రారంభమైనవని చెప్పుకొన్న మార్పులు సమగ్రమయ్యాయి. ఈ మార్పులను చూస్తూ వచ్చిన సుందరి యీ కాలంలోనే, అంటే యీ అలీనావస్థలోనే పూర్తిగా గమనించ గలిగింది.

కొడుకును చూచినప్పుడూ అతని ముద్దు ముద్దు మాటలు విన్నప్పుడూ సుందరికి నందుడు దగ్గరుంటే, ఎంత బాగుండేది! అని అనిపించేది. "నందుడు తన కొడుకు చిలిపిచేష్టలను చూచి, ఎంత సంతోషిస్తాడో! ఆ నంగిమాటలను విని ఎంత మురిసిపోతాడో! తన కొడుకును చూచుకోటానికి అతడు నోచుకోలేదా ?" అని ఆమె బాధపడేది.

ఎలాగైనాసరే, ఒకసారి నందునికి కొడుకును చూపించి వద్దామన్న బుద్ధిపుట్టింది. అతని కొడుకును అతనికి చూపించటానికి వెళ్లితే తప్పేముంది ? శర్మమాత్ర మేమనుకొంటాడు ? తన తలంపు దుష్టమైనది కాదే ?

తన తలంపు అన్యథాగా లేనప్పుడు, ఎవ్వరేమనుకొంటే ఏమిపోయింది. అయినా యీ కాస్తమాట శర్మ చెవిని వెయ్యవచ్చునుకదా ! అతడు తీరా వల్లకాదు అంటే ? అతని మాట త్రోసివేసి వెళ్ళటం దేనికి ? అతని మనస్సుకు నొప్పి కలిగించటం దేనికి ? అతనికి కష్టం కలిగించకుండానే పోయి కొడుకును నంమనికి చూపించనూ చూపించ వచ్చును. మళ్ళీరానూ రావచ్చును.

ఇలా మథనపడ్డ సుందరి శర్మ ఊరికివెళ్ళిన రోజున కొడుకును తీసుకొని ఇంట్లో చెప్పకుండా బయలుదేరింది. గ్రామాలు దాటింది. నదులుదాటింది. దారి అడిగి తెలుసుకొంటూ ప్రయాణం సాగించింది. "పసికుర్రవాడితో ఇలా ఒంటరిగా వెళ్లుతున్నావేమమ్మా ? మీ మగవారేమయ్యారు" అని ప్రశ్నిస్తే, "యీ పిల్లవాని తండ్రి సన్యాసం పుచ్చుకొని తపస్సుకు వెళ్లాడు. వీడిని వారిదగ్గరకు తీసుకొనివెళ్లి ఆశీర్వాదం పొందుదామని వెళ్లుతున్నాను. అనుగ్రహించి వీడికి విద్యాభిక్ష పెడతాన్న ఆసతో పోతున్నాను" అని చెప్పేది. దానితో ప్రతివారికీ కనికరం కలిగి చేయగలిగిన సహాయం చేశారు. స్త్రీల కష్టాలను చూస్తే ఎవరికి దయకలగదు ?

ఎలాగైతేనేం సుందరి కొడుకుతో కాకులుదూరని

కారడవీ చీమలుదూరని చిట్టడవీ (?) గడచి నందుడున్న ఆశ్రమవాటికకు చేరుకొన్నది. అప్పటికింకా ప్రొద్దు బారెడుంది. దూరాన నందుడు సన్నజాజికి నీళ్లుపోస్తూ ఉన్నాడు. ఉత్సాహంతో సుందరి కేకవేసింది. అతడు తిరిగి పారజూచాడు. తనకోసం వచ్చేవారు ప్రపంచంలో ఎవరున్నారా అని మొదట్లో విస్తుపోయాడు. మళ్లీ ఆమె కేక వేసింది.

వెంటనే నందుడు కంఠాన్ని గుర్తుపట్టి ఒక్క పరుగున ఆమె దగ్గరకు వచ్చాడు. "నా కోసమే - నా సుందరీ నా స్వప్నదేవత; నా ఆరాధ్య దేవత వచ్చిందా ? నన్ను అనుగ్రహించటానికి దిగివచ్చిందా ? ఆ లోకాలన్నీ దాటి వచ్చిందా ? నమ్మలేను. నిజంగా సుందరివే ?"

"ఔను నేనే."

సుందరి ఊరకనే నిలబడలేక, నందుణ్ణి కౌగలించుకొంది. ఆమె పూర్వభావలతల పాదులు తిరగబారాయి.

"ఈ నిర్భాగ్యునికోసమే ?"

"ఆ" అంటూ అరమోడ్పు కన్నులతో సుందరి నందుని రొమ్ము వేళ్లతో కొలిచింది. "అమ్మా ! అమ్మా" అంటూ కుర్రాడు తల్లి దగ్గరకు వచ్చాడు. మామిడి చిగుళ్ళ మధ్యలోనుంచి కోయిల సగర్వంగా

కుప్పూమంది.

"ఎవరది" సుందరి తల నిమురుతూ నందుడడిగాడు.

"వాడా !" సుందరి మెత్తగా నవ్వింది.

"అమ్మా,అవో కాయలు బావున్నాయె, తింతాను. కోసి పెత్తవూ" అంటూ కొడుకు తల్లి కొంగు పట్టు కొన్నాడు.

"నేను కోసిపెడుతా. రా" అని నందుడు చేతులు చాచాడు.

"నేను నీ దగ్గరికి రాను. రానంటే"

నందుడు కుర్రవాణ్ణి ఎత్తుకొని తన కుటీరంవేపు సాగాడు. సుందరి వెంట వస్తూఉంది.

"కాయలెయ్యి ?"

"కుటీరంలోకి వెళ్లిం తరువాత యిస్తాను,"

"ఆ పువ్వు కోసిపెత్తవూ,"

"నందివర్ధన పూవా ?"

"కాదు అదేం ! అవి,"

గులాబీపూలు రెండుకోసి ఒకటి పిల్లవాడికిచ్చి నందుడు సుందరివైపు చూచాడు. ఆమె దగ్గరకు వచ్చి నిలబడింది. అతడు రెండో పువ్వు ఆమె జడలో పెట్టబోయాడు.

"అమ్మా నాదిగాదూ" అంటూ కుర్రాడు రెండో పూవుకూడ లాక్కొన్నాడు.

"చూశావా నీ కొడుకు ఆశలు !" సుందరి నవ్వింది.

"మన అబ్బాయా ?"

"నువ్వు అప్పుడు నందుడివి కాదు"

నందుడు మరి రెండు పూలు కోశాడు.

"అవి కూల నావే" కుర్రాడు మారాంచేశాడు.

"మగవాళ్ల స్వార్థం ఎక్కడకుపోతుంది ?" అంటూ సుందరి క్రీగంటిచూపు చూచింది.

"స్త్రీలకు స్వార్థమంటే ఎలా ఉంటుందో కూడ తెలీయదురా బాబా ! పసుల కష్టనిష్ఠురాలు కనిపెట్టి, మరీ నడచుకుంటూరు." అంటూ రెండుపూలు ఆమె జెడలో పెట్టాడు.

"నిజమే పాపం !" అని సుందరి గునిసింది.

నందుడు తన కుటీరద్వారంలో కుర్రవాణ్ణి దించి ముందు పూలు వేశాడు.

"కాయలెయ్యి ! అని కుర్రాడు అడిగాడు.

"ఇదిగో తెస్తున్నా," అంటూ నందుడు లోపలికి వెళ్లి, రెండు మామిడికాయలు, రంగురంగుల పూలు తెచ్చి, పిల్లవాడికిచ్చాడు. సుందరి వాకిలి కానుకొని

కొడుకు ఆటలను చూస్తూ నిలుచుంది.

"మంచి నీళ్ళకక్కరలేదా ?"

కావాలని సుందరి నందునితో లోపలికి వెళ్ళింది. అతడు కొబ్బరి బొండం కొట్టి నీళ్ళిచ్చాడు. ఆమె దప్పిక తీర్చుకొని తడికకానించి పరచిఉన్న కృష్ణాజినం మీద కూర్చుంది.

"నిన్ను చూస్తానని అనుకోలేదు."

"నువ్వు చాల మారిపోయావు."

"నీకన్నానా ?" నందుడు ఆమె ప్రక్కన వచ్చి కూర్చున్నాడు.

"నేనేమి మారిపోయాను ?"

"చాల మారావు."

"ఏమిటీ ఆ మార్పు ?

"నిజం చెప్పు, నీవు మొదట్లో ఇంత నిర్దయురాలివా?"

"నేను నిర్దయురాలనా ?" స్నిగ్ధనేత్రాలతో నందుణ్ణి చూచింది.

"లేదు"

"అయితే నాలో వచ్చిన మార్పేమిటి ?"

"అందం చూపులలో మత్తు ఎందుకు రావాలి ?" సుందరి ముఖాన్ని నందుడు తనవైపు లాక్కున్నాడు.

"పొరపాటే !"

బలవంతాన లాగబడినట్లుగా అతనిపై కొరిగింది.

"కాదంటావా ? ఈ నిండుతనం ఎందుకు రావాలి!"

"ఈ నిండుతనం ?"

"ఈ నిండుతనమే"

"వదలండి. ఎక్కడికిపోయినా, బాధ తప్ప నట్లుంది!"

"ఎక్కడికి వెళ్ళితే బాధ?" (సుందరి నాలుక కొరుకుకుంది.)

"ఇంతదూరం వచ్చానా ! ఇది బాధ కాదా ?"

"నిజమే. పాపం! దారిలో ఎన్ని అవస్థలు పడ్డావో!"

"నీవుమాత్రం అవస్థపడుతూ ఉండలేదా ? ముక్కు చూడు ! ఎలా సన్నబడిపోయిందో, అమ్మాయి, ఈ ముక్కుతో పొడుస్తావా యేమిటి ?"

"నిజంగా సన్నబడిందా ?"

"అబద్ధం చెబుతున్నానా ? ఈ పెదవులూ అంతే"

"కళ్లు మూస్తావేం ?"

"నీ చూపులతో నన్నొకసారిగా త్రాగేసెయ్యవూ?"

"నిజంగా తాగి వెయ్యగలిగితే"

"త్రాగివేయకండి. పుణ్యముంటుంది. ఒక్కసారిగా త్రాగివేస్తే, తరువాత ఏమిచేస్తావు ?"

"తరువాత జీర్ణించుకుంటాను."

"ఇది నిజంగా శర్మ దేహమేనా ?"

"అమ్మా, పూలు పలుతున్నాయే. ఏలుకోనా ?"

"ఏరుకో, అవతలకు వెళ్లకు"

"ఇక్కడేవుంది, ఏలుకొంటానే"

"ఎక్కడివీ ఆపూలు"

"ఈ వెదురు తడిక కల్లుకొంది సన్నజాజి—దాని పూలు కామాలు"

"ఏ తడిక ?"

"నా కాయలు తాకితే ఊలుకోను. ఇదే చెప్పు తున్నా"

"మీకే చెప్పేది"

"ఏమిటి"

"వాడి కాయలుతాకితే, ఊరుకోడట. తరువాత మీ యిష్టం."

ఇలా రెండు రోజులు పిల్లవాడు కుటీరం ముంగిట కాయలను చూచుకొంటూ, పూలు ఏరుకొంటూ గడి పాడు. మూడో రోజున తెల్లవారకముందే, శర్మ నందుని ఆశ్రమవాటికలో ప్రత్యక్ష మయ్యాడు.

శర్మ ఊరినుంచి ఇంటికి తిరిగిరాగానే, సుందరి కొడు

కుతో సహా కనపడలేదని అత్తమామలు చెప్పి యేడ్చారు. అతడు ఆజ్యంపోసిన అగ్నిహోత్రుడౌతాడని ఊళ్లోవాళ్లు అనుకున్నారు. కాని, అలాంటి దేమీ జరుగలేదు. అనుభవం గడించిన వ్యక్తి కాబట్టి, ఏమీ పొక్కలేదు. మొదటినుంచీ నందు డెక్కడున్నాడో అతను కనుక్కొంటూ వచ్చాడు. సుందరికి చెబితే, అక్కడికి వెళ్లుతుందేమో నన్న భయంతో ఆమెకు చెప్పలేదు.

సుందరి కనిపించలేదన్న సంగతి తెలియగానే శర్మ ఏకాయెకిని నందుని ఆశ్రమవాటికకు వచ్చి, నదిఒడ్డున కూర్చున్నాడు. ఆ చీకట్లో వారికి నిద్రాభంగం కలిగించటానికి అతడు ఇష్టపడలేదు. తెల్లవారుతూ ఉండగా సుందరీ నందులు అంగవస్త్రాలతో నదీస్నానానికి బయలుదేరారు.

కొంతదూరాన ఉండగానే సుందరి శర్మను గుర్తుపట్టింది. సిగ్గు జంకులతో ఇద్దరూ అతన్ని పలుకరించారు.

"క్షమించాలి. మీతో చెప్పకుండా వచ్చాను మీ మిత్రుణ్ణి చూడాలన్న ఆతురతతో ఇలా చేశాను" అని సుందరి అన్నది.

"అవును. భర్త దేహాన్ని చూడటానికి వచ్చావు. అందువల్ల నందున్నిపై కోపగించుకోవలసిన పనిలేదు.

నందా! నిన్నుకూడ క్షమిస్తున్నాను. కాదు, నువ్వే నన్ను క్షమించాలి. నీకు నేను అన్యాయంచేశాను. దమన మహర్షి తలప్రధానమని చెప్పగానే సుందరిని నాతో తీసుకువెళ్ళి, నీ కన్యాయం చేశాను. సాధారణంగా స్త్రీ విషయాలలో ఒకవ్యక్తి నిష్పాక్షికంగా నిర్లిప్తంగా ఆలోచించి వ్యవహరించటం చాల కష్టసాధ్యం. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. గత చరిత్రనుబట్టిచూస్తే, సుందరి నీవు లేకుండానాతో కాని, నేను లేకుండా నీతో కాని, ఉండ లేదనిస్పష్టమవుతూవుంది. ఇద్దరితో కలసి, ఒక స్త్రీ కాపు రంచేయటం అధర్మం. ఇలాంటి అధర్మానికి నీవు కాని, సుందరికాని ఒడిగట్టరని నా విశ్వాసం" అని శర్మ అన్నాడు.

"మీ వాక్యాలు ధర్మసమ్మతంగా ఉన్నాయి. స్త్రీ యెన్నడూ పెక్కుమందితో కాపురం చెయ్యకూడదు. అలాంటిదానికి నే నేమాత్రం సహించలేను." అంది సుందరి.

"దీనికి నేనూ అంగీకరిస్తాను" అన్నాడు నందుడు.

"ఆ పక్షంలో మనకు ఒకటే కర్తవ్యం మిగిలివుంది. నీవులేక కేవలం నాతోకాని, నేనులేక కేవలం నీతోకాని, సుందరి ఉండలేదు. మనలో ఏ ఒకరు లేకపోయినా,

సుందరి హృదయం పరితపిస్తుంది. అందువల్ల, మనం ఇద్దరం చనిపోవటం మంచిది. అప్పుడు సుందరి మన యిద్దరితో సహగమనం చేస్తుంది. మన యిరువురిలో ఎవరు మిగిలిఉన్నా, సుందరిసహగమనంచేయటానికి శాస్త్రమూ అంగీకరించదు. పైగా, ఆమె హృదయమూ ఎంతో బాధ పడుతుంది. అందువల్ల మనం ఇద్దరమూ చావటం మేలు. అయితే, ఆత్మహత్య మహాపాపమని శాస్త్రాలు చెబుతూ ఉన్నాయి. కాబట్టి, మనం ఇరువురమూ ఒండొరులను పొడుచుకొని చనిపోదాం. అప్పుడు సుందరి సహగమనం చేస్తుంది" అన్నాడు శర్మ.

"అయితే, కుర్రవాడో మరి ?" అన్నది మాతృ హృదయం.

"అవును, ఈ విషయం అలోచించవలసిందే" నని నందశర్మలన్నారు.

"నేను విధవనై జీవిస్తే, ప్రయోజన మేముంటుంది? వాడికి ఎవరు తోడ్పడుతారు? నేను మీతో సహగమనం చేస్తే, మన మీది గౌరవంతో వాణ్ణి లోకం ఆదరిస్తుంది." అని సుందరి సూచించింది.

"అయితే, కత్తులున్నాయా?" అని నందుడు అడిగాడు.

"వచ్చేటప్పుడు ఆలోచించే రెండుకత్తులు తెచ్చాను."

అంటూ శర్మ తన దగ్గరనున్న రెండు కత్తులు సుందరి కిచ్చాడు.

ముగ్గురూ కలిసి నందుని కుటీరం దగ్గరకు వచ్చారు. సుందరి వారిద్దరినీ బ్రతిమాలుకొని ఒప్పించి, వారికి విరిపాన్పు సమకూర్చింది. ఇరువురు ఒండొరులను పొడుచుకొని శయ్యమీద ఒరిగారు.

తాను సహగమనం చేయదలచిన సంగతి సమీపంలో ఉన్న ఋషికి తెలియజేసి, ఆక్రియను శాస్త్రోక్తంగా జరిపించవలసిందని సుందరి కోరింది. ఈ వార్త నాలుగు దిక్కుల గప్పున పొక్కి ఋషులు, ప్రజలు నందుని ఆశ్రమ వాటికకు చేరుకున్నారు. గంధపు చెక్కలతో చితి ఏర్పడింది. చితి మీద యిరువురి శవాల మధ్య సుందరి కూర్చుంది.

సుందరి కొడుకుచేత శాస్త్రోక్తంగా తలకొరివి పెట్టించారు. మూడు దేహాలు ప్రకృతిలో లీనమయ్యాయి.

త్వరలోనే అక్కడ సుందరీదేవి ఆలయం ఏర్పడి, ఉత్సవాలు సాగుతూ వచ్చాయి.

	మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPCA 108 13 108
పుస్తకం పేరు	చైత్రరథం
తారీఖు	25-10-24
ముందు అట్ట	no
వెనుక అట్ట	no
మొత్తం పేజీలు	215
పెద్ద సైజు పేజీలు	No
ఖాళీ పేజీలు	6, 8, 216
లేని పేజీలు	1to2
తయారు చేసినది	Saumya
పేజీలు విడదీసినది	Saumya
స్కాన్ చేసినది	Mounika
పరీక్ష చేసినది	pragathi
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యనివి	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	good